

ORTAÖĞRETİM

HZ. MUHAMMED'İN HAYATI

DERS KİTABI

10

YAZARLAR

Ahmet YAPICI
Ali Sacit TÜRKER
Ekrem ÖZBAY
Dr. Mehmet AKGÜL

DEVLET KİTAPLARI

BİRİNCİ BASKI

..... 2015

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI .....: 6037
DERS KİTAPLARI DİZİSİ .....: 1659

15.00.Y.0002.4474

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

EDİTÖR

Dr. Ahmet YEMENİCİ

GRAFİK TASARIM

Emre ANDER

DİL UZMANI

Erdal ALTUN

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI

Hasan TOPAL

REHBERLİK UZMANI

Mehmet Nezir ARAZ

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME UZMANI

Mehmet Akif KARAKUŞ

ISBN: 978-975-11-3920-7

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 30.05.2014 gün ve 40 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 10.04.2015 gün ve 3897207 sayılı yazısı ile birinci defa 227.516 adet basılmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fişkırarak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

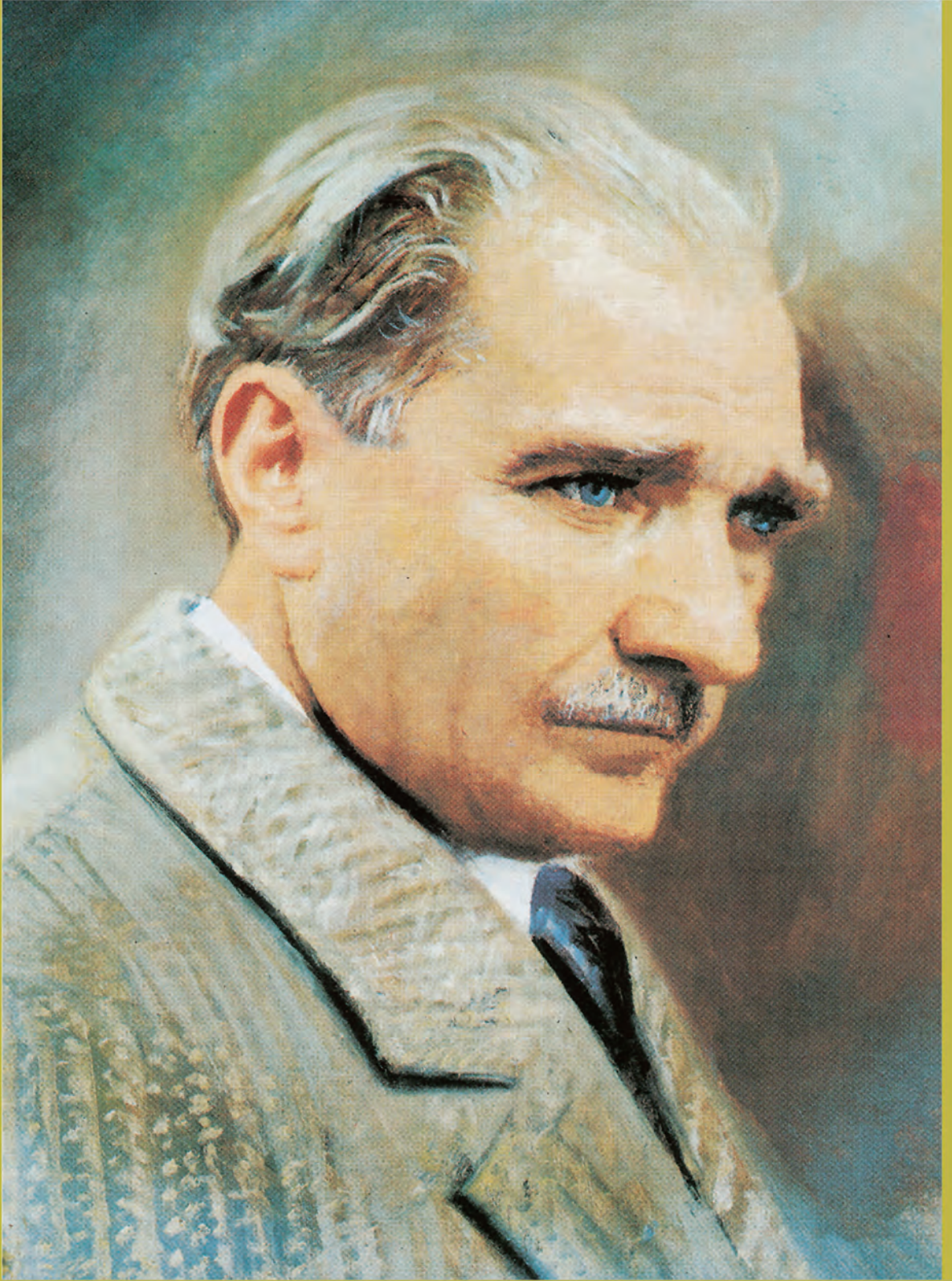
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE : HZ. MUHAMMED'İN HAYAT HİKÂYESİNİ HATIRLAYALIM	
1. Hz. Muhammed'in Doğduğu Çevre.....	10
2. Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği.....	11
3. Hz. Muhammed'in Peygamber Oluşu ve Mekke Dönemi.....	15
4. Hz. Muhammed'in Medine Dönemi ve Vefatı.....	20
2. ÜNİTE : SAĞLIK	
1. Sağlığın Önemi.....	30
2. Sağlığı Korumak.....	32
3. Tedavi Olmak.....	35
4. Hastalıklara Sabretme.....	36
3. ÜNİTE : DENGİ	
1. İnançta Denge.....	42
2. İbadetlerde Denge.....	45
3. Duygularda Denge.....	48
4. Davranışlarda Denge.....	51
5. Harcamalarda Denge.....	54

4. ÜNİTE : ÖZGÜRLÜK

1. İnanç ve İbadet Özgürlüğü.....	60
2. Düşünce ve İfade Özgürlüğü.....	63
3. Ekonomik Özgürlük.....	65
4. Özgürlüğün Sınırları.....	67

5. ÜNİTE : KADIN VE ERKEĞE BAKIŞ

1. Kadının Konumu ve Değeri.....	74
2. Erkeğin Konumu ve Değeri.....	76
3. Kadın ve Erkek Eşitliği.....	79
4. Kadın ve Erkek İlişkileri.....	81

6. ÜNİTE : YÖNETİM ANLAYIŞI

1. Yöneticinin Özellikleri.....	86
2. Yöneticinin Görev ve Sorumlukları.....	90
3. Yönetilenlerin Görev ve Sorumlukları.....	93
4. Yöneticilerle İlişkiler.....	95

SÖZLÜK.....	101
-------------	-----

KAYNAKÇA.....	104
---------------	-----

ÜNİTE 1

HZ. MUHAMMED'İN HAYAT HİKÂYESİNİ HATIRLAYALIM

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Peygamberimizin (s.a.v.) doğduğu çevreyle ilgili bilgi toplayınız.
2. Kendinizi, babasını hiç görmemiş ve altı yaşında da annesini kaybetmiş bir gencin yerine koyarak duygularınızı yazınız.
3. Bir gün Hz. Muhammed (s.a.v.) evinize gelseydi onu nasıl karşıladınız? Duygu ve düşüncelerinizi yazınız.

1. Hz. Muhammed'in Doğduğu Çevre

Hz. Muhammed (s.a.v.) doğmadan önce dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Arabistan Yarımadası'nda da haksızlık, içki, kumar ve zina gibi kötü alışkanlıklar yaygındı. Örneğin, insanlar hür, esir ve kölelerden oluşuyordu. Kadınlar bir eşya muamelesi görüyor ve kadın haklarına riayet edilmiyordu. Avrupa'da da durum çok farklı değildi. Kadın hiçbir hak iddia edemez, erkek onu istediği zaman alır, istediği zaman boşardı. O, evde hizmetçi olarak tutulurdu.

Arap Yarımadası

Zerdüştlerin devrinde bir erkek en yakın akrabasıyla bile evlenebilirdi. Kadın, bir esir gibi algılanırdı. Hindistan'da kadın zavallı bir varlık olarak kabul edilir, merasim ve ayinlerden uzak tutulurdu. Yunanlılar, kadınların halk arasında dolaşmasına hoş bakmazdı. Ailede sadece babanın sözü geçerdi. Eski Fransa'da da durum aynıydı. Eski Roma'da ise baba, çocukları üzerinde istediği tasarrufa sahipti. Bizans'ta kadın, erkeğin malı sayılırdı ve üzerinde istediği gibi tasarruf hakkı vardı.

Peygamberimizin doğduğu çevrede genelde güçlü olanlar zayıf ve kimsesizleri eziyor, bazı kabilelerde kadın ve kızlara değer verilmiyor, erkekler kız çocuğu babası olmaktan utanıyorlardı. Bu gibi kötü alışkanlıkların yaygın olduğu İslam'dan önceki bu döneme "Cahiliye Dönemi" denir.

Cahiliye döneminde insanların çoğu tevhit inancından uzaklaşmış, putlara tapmaya başlamıştı. Putlara tapma o kadar yaygınlaşmıştı ki her aile ve kabilenin kendine ait bir putu vardı. İnsanlar, hem Allah'a inandığını söylüyor hem de taptıkları putlardan yardım bekliyorlardı. Onlara göre putlar, Allah'a ulaşmanın ve onun hoşnutluğunu kazanmanın bir yolu idi. Kur'an'da belirtildiğine göre puta tapanlar, "...**Biz bunlara sadece bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz...**"¹ diyorlardı. Kur'an-ı Kerim böyle inanan kimselere "müşrik" adını vermiştir.

Mekke'de puta tapanların yanı sıra Yahudiler ve Hristiyanlar da vardı. Sayıları az olmakla birlikte yıldızlara ve ateşe tapan kimseler de bulunuyordu. Bunlardan başka Allah'ın birliğine inanan, cahiliye âdetlerine karışmayan az sayıda insan da vardı. Tevhit inancına sahip olan bu insanlar, Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği din üzerine yaşıyor ve putperestlikten uzak duruyordu. Putlar adına kesilen kurbanların etinden yemiyorlar ve kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesine karşı çıkıyorlardı. Çoğu okuryazar olan bu insanlar, Hanifler olarak bilinirdi. Örneğin Kuss bin Saide ve Varaka bin Nevfel gibi kimseler Haniflerin önde gelenlerindendi.

¹ Zümer suresi, 3. ayet.

Peygamberimizin doğduğu çevrede kabilecilik anlayışı hâkimdi. Bir kabile mensubu, haksız da olsa kendi kabilesini savunurdu. Kan davaları çok yaygındı.

Cahiliye Arapları kutsal kabul ettikleri için Kâbe'yi ziyaret ederlerdi. Mekke bir ticaret merkezi hâlindeydi. Burada panayırlar kurulur, şölenler düzenlenirdi. Ayrıca sözlü edebiyat ve şiir çok gelişmişti. Yarışmalarda birinci olan şiirler Kâbe'nin duvarına asılırdı.

Kurak ve sıcak bir iklime sahip olan Arabistan'ın büyük bir bölümü çöllerle kaplıydı. Mekke, dağlık bir bölgede yer aldığı için toprakları tarıma elverişli değildi. Bu nedenle, Mekke'de daha çok ticaret gelişmişti.

Mekke'de toplumun en önemli kurumlarından biri olan aile de yozlaşmıştı. O dönemde evli kadın ancak çocuk doğurduktan sonra aileden sayılırdı. Kız çocuğu horlanırdı, erkek çocuğu ise bir övünç kaynağı sayılırdı. Kur'an-ı Kerim'de bu konuya şöyle değinilir: **“Ne zaman birine bir kız çocuğu olduğu müjdesi verilse hemen yüzü kararır, içi öfkeyle dolar. Kendisine verilen bu kötü müjdeden ötürü kıyı bucak insanlardan kaçır. Yazıklar olsun, izledikleri düşünce tarzı ne kadar kötüdür.”**²

Peygamberimizin yaşadığı toplumda kötülükler yaygın olmasına rağmen bazı güzel hasletler de bulunmaktaydı. Örneğin cömertlik, ahde vefa ve misafirperverlik gibi güzel özellikler onlardan bazılarıdır.

2. Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği

Hz. Muhammed (s.a.v.), Âmine ve Abdullah'ın evliliğinden dünyaya geldi. Abdullah, Mekke'nin yöneticilerinden olan Abdülmuttalip'in oğluydu. Abdullah, güzel ahlaklı ve dürüst biriydi. Bu yüzden herkes tarafından sevilir ve sayılırdı. Âmine ise Mekke'nin saygın kişilerinden olan Vehb'in kızıydı.

Ticaretle uğraşan Abdullah, evlendikten kısa bir süre sonra Şam'a gitmişti. Geri dönerken hastalandı ve Medine'de vefat etti. Âmine o sırada Hz. Muhammed'e hamileydi. Abdullah'ın vefat haberi gelince Âmine derinden sarsıldı. Çünkü birkaç ay sonra Muhammed (s.a.v.) dünyaya gelecekti.

Bilgi Kutusu

Hz. İbrahim ve oğlu İsmail, Kâbe'yi eski temelleri üzerine inşa ettikten sonra ellerini açarak Allah'a şöyle dua etmişlerdi: **“Rabb'imiz! So-yumuzdan onlara senin mesajlarını iletcek, vahyi ve hikmet öğretecek onları arındırıp temizleyecek bir elçi çıkar...”**

(Bakara suresi, 129. ayet.)

Yıllar sonra Peygamberimiz, **“Ben babam İbrahim'in duası, annem Âmine'nin rüyası ve kardeşim İsa'nın müjdesiyim.”** buyurmuştur.

(Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 4, s.127-128.)

² Nahl suresi, 58-59. ayetler.

Bilgi Kutusu

Yemen valisi Ebrehe, Kâbe'ye ziyarette giden insanları Yemen'e çekmek için Kâbe'ye alternatif görkemli bir mabet yaptırdı. Fakat kimse bu mabede ilgi göstermedi. Buna kızan Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak için arasında fillerin de bulunduğu büyük bir orduyla harekete geçti. Kâbe önlerine geldiklerinde ordunun önündeki filler bir türlü hareket etmedi. Bu arada Ebabil kuşları Ebrehe'nin ordusunun üzerine kızgın taşlar yağdırdı ve ordu perişan oldu. Tarihte buna Fil Olayı denir. Hz. Muhammed bu olayın gerçekleştiği sene doğdu.

Bir Gece

...

On dört asır evvel, yine böyle bir geceydi,
Kumdan, ayın on dördü, bir öksüz çıkıverdi!
Lakin o ne hüsrandı ki hissetmedi gözler,
Kaç bin senedir hâlbuki bekleşmedelerdi!

...

(M. Âkif ERSOY, *Safahat*, s. 567.)

571- Son Peygamber Hz Muhammed (s.a.v.) doğdu.

Tarih 20 Nisan (12 Rebiyülevvel) 571'i gösterdiğinde Mekke'de Haşimoğulları Mahallesi'nde, mütevazı bir evde bir pazartesi günü seher vakti iki cihan güneşi Sevgili Peygamberimiz, dünyaya geldi.

Peygamberimiz (s.a.v.) dünyaya geldiği sırada Kâbe civarında olan dedesi Abdülmuttalip'e müjde verildi. Son derece sevinen Abdülmuttalip, torununun doğumu şerefine birkaç gün süren bir ziyafet verdi. Bu sırada çocuğun adını soranlara, "Gökte Hak, yeryüzünde ise insanlar, onu hayırla ansınlar diye ona Muhammed³ adını verdim." dedi. Abdülmuttalip'in torununa Muhammed adını koymasının sebebi Âmine'nin gördüğü bir rüya idi. Rivayete göre Hz. Âmine, rüyasını şöyle anlatır: "Hamileliğimin altıncı ayında bir gece rüyamda karşıma bir zat çıkıp geldi. Dedi ki: 'Ya Âmine! âlemlere rahmet olacak birine hamilesin. Doğunca çocuğun ismini Muhammed koy.' Nihayet doğum zamanı gelmişti. Evdeydim. Birden kulağıma müthiş bir ses geldi. Korkudan eriyecek gibi oldum. Bir de ne göreyim. Bir beyaz kuş yanıma geldi ve kanatlarıyla arkamı sıvazladı. O andan itibaren bende korku adına hiçbir şey kalmadı. Yanıma bir göz attım. Bana ak bir kâse içinde şerbet sunuyorlardı. Kâseyi alıp içer içmez beni bir nur denizi sardı ve Muhammed dünyaya geldi."⁴

Şairler Peygamberimizin doğumunu şiirlerine konu edinmişlerdir. Örneğin Süleyman Çelebi, Mevlid'inde o anı şöyle ifade eder:

Geldi bir akkuş kanadıyla revân
Arkamı sıvadı kuvvetle hemân
Doğdu ol saatte ol sultan-u din
Nura gark oldu semâvâtu zemîn

³ Muhammed, çok övülen demektir.

⁴ Kastallani, *Mevahibi'l-Ledünniyye*, C, 1, s. 21.

571- Hz. Peygamber sütannesi Halime'nin yanında kalmaya başladı.

Peygamberimizin doğduğu dönemde Mekke'de yeni doğan çocukları sütanneye verme geleneği vardı. Mekke dışından gelen sütanneler Mekkeli çocukları belirli bir ücret karşılığında geçici süreyle yanlarına alarak onların bakımlarını üstlenirlerdi. Hz. Muhammed (s.a.v.) de bu geleneğe uyularak Halime adında bir sütanneye verildi.

Sütannesi Halime ve ailesi küçük Muhammed'i çok sevdiler. Çünkü onunla evlerine huzur, bereket ve mutluluk gelmişti.

575- Hz. Peygamber Mekke'ye annesinin ve ailesinin yanına döndü.

Peygamberimiz, sütannesinin yanında dört yıl kaldı. Halime, Muhammed'i Mekke'ye getirdi ve öz annesi Âmine'ye teslim etti.⁵ Hz. Muhammed (s.a.v.) sütannesi ve süt kardeşleri ile sonraki yıllarda daima ilgilenmiş, Halime ziyarete geldiği zaman onu hep "anacığım" diyerek karşılamış, altına hırkasını yayarak saygı ve hürmet göstermişti.

Not Edelim!

Çocukluğunda sporla ilgilenen Sevgili Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyurmuştur. **"Çocuklarınıza ok atmayı, ata binmeyi ve yüzmeyi öğretiniz."**

(Vecdi AKYÜZ, "Asr-ı Saadette Spor", Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam, C 3, s. 503.)

577- Hz. Peygamber'in annesi Âmine vefat etti.

Hz. Muhammed (s.a.v.) dört yaşından altı yaşına kadar, annesi Âmine'nin yanında, onun sevgisi ve şefkatiyle büyüdü. Altı yaşında, babasının kabrini ziyaret etmek üzere annesi ve yardımcıları Ümmü Eymen'le Medine'ye gittiler. Dönüşte Ebva köyünde annesi Âmine hastalandı. Sanki bir şeyler seziyordu Âmine. Sevgili yavrusunu bağrına basıp uzun uzun öptü. Gözlerine bakarak ona şunları söyledi: "Muhammed'im! Allah seni aziz kılsın. Adın sonsuza kadar yaşasın. Yeni olan her şey eskiyecek ve her şey mutlaka son bulacaktır. Ben de öleceğim. Fakat üzülüyorum. Çünkü arkamda senin gibi temiz, hayırlı bir evlat bırakıyorum."⁶ Bir müddet sonra Hz. Âmine vefat etti. Peygamberimizin annesini bu köyde defnettiler. Hz. Muhammed (s.a.v.) hem babasız hem de annesiz kalmıştı. Annesinin ölümünden sonra Ümmü Eymen onu Mekke'ye götürdü ve dedesi Abdülmuttalip'e teslim etti. Altı yaşından sekiz yaşına kadar, ona dedesi baktı.

579- Dedesi Abdülmuttalip vefat etti.

Peygamber Efendimiz sekiz yaşında iken dedesi de öldü. Ölümünden önce torununun himayesi görevini, oğlu Ebu Talip'e bırakmıştı. Böylece Peygamberimiz, amcasının evinde yaşamaya başladı. Ebu Talip ve eşi Fatıma Hanım, Sevgili Peygamberimizi çok sevdiler. Öyle ki onu öz çocuklarından ayırmadılar. Hz. Muhammed (s.a.v.) de onları çok sever ve sayardı. Peygamber

5 Mustafa Âsım Köksal, İslam Tarihi C 2, s. 27-31.

6 A. Himmet Berki-Osman Keskiöçlü, Hatemü'l Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı, s. 38; Salih Suruç, Peygamberimizin Hayatı, C 1, s. 89-91.

Efendimiz, amcasının eşi Fatıma Hanım'ı bir anne gibi severdi. Nitekim o vefat ettiğinde çok üzülmüş ve **“Yetim olmama rağmen o beni çocuklarından ayırmaz hatta bana öncelik tanırdı. O benim an-nem gibiydi.”**⁷ demişti.

Hz. Muhammed (s.a.v.), yirmi beş yaşına kadar amcası Ebu Talip'in himayesinde kaldı. Hz. Ali'nin babası olan Ebu Talip, Mekkelilerin saygısını kazanmış, üstün vasıflı bir kişi idi. Hoşgörü ve merhamet sahibi bir insan olan Ebu Talip, Peygamberimizi en az kendi çocukları kadar severdi.

Peygamberimiz çalışarak amcasının aile bütçesine katkıda bulunurdu. Örneğin zaman zaman amcası Ebu Talip'in koyunlarını otlatırdı.⁸ Bazen amcasıyla birlikte ticaret için Şam ve Yemen gibi bölgelere giderdi. Yirmi beş yaşlarında, Hz. Hatice'nin kervanından sorumlu olarak Şam'a gitmişti.

Mekke'de haksızlığa uğrayan, malı gasp edilen ve kimsesi olmadığından ezilen insanlar eksik olmazdı. Bu haksızlıkları önlemek için Hilfu'l-Fudul (Erdemliler Topluluğu) adı verilen bir grup kurulmuştu. Peygamberimiz de bu gruba üye oldu. Daha sonraki yıllarda, o gruba üye olmanın çok onurlu bir iş olduğunu belirtmiş ve **“Şimdi olsa yine katılırdım.”**⁹ demişti. Hep hak-tan ve doğruluktan yana olan Hz. Muhammed'e, Mekkeliler “Muhammed'ül Emin” diye hitap etmişlerdir.

Cahiliye Dönemi'nde Arap kabileleri sürekli birbirleriyle savaşırlardı. Çoğu kez basit bir nedenle çıkan bu savaşlar, uzun süre devam ederdi. Savaşılması yasak olan Muharrem, Recep, Zilhicce, Zilkade aylarında da devam ettiği için bu savaşlara “Ficar Savaşları” denilirdi. Hz. Muhammed (s.a.v.) on beş-yirmi yaşları arasındayken bu savaşlara katıldı. O, bu savaşlarda hep geri planda kalarak çarpışmadı ve kimseyi öldürmedi.

7 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 45-46.

8 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 46.

9 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 53.

Örnek Olay Analizi

Hz. Ömer der ki:

“Cahiliye Dönemi'nde yaptığımız iki iş vardı ki onları hatırladıkça birine ağlarım diğerine ise gülerim.

Beni ağlatan o acı hatıra şudur: Bizler Cahiliye Dönemi'nde kız çocuklarını bir utanç sebebi sayardık. Onlardan kurtulmak için her yolu denerdik. Birinin kızı olduğu zaman o, insanların içine çıkmazdı. Çünkü onunla alay ederlerdi. Biz o dönem kız çocuklarımızı toprağa diri diri gömerdik. Hiçbir şeyden haberi olmayan o masum yavrulara hangi yürekle bu feci cinayeti işlerdik, bilmem. Onu hatırladıkça yüreğim sızlar, ciğerim parçalanır ve ağlarım.

Beni güldüren komik şey ise şudur: Cahiliye Dönemi'nde evlerimizde putlarımız bulunurdu. Bir yolculuğa çıkacağımız zaman yanımızda bulundurmamak üzere undan ve helvadan putların bir suretini yapardık. Yolculuğumuz sırasında onlara tapınırdık. Sonra acıktığımızda o taptığımız putları yerdik. İşte bu olay aklıma geldiğinde ne kadar akılsızca işler yaptığımıza gülmekten kendimi alamam.”

(Ali Himmet BERKİ-Osman KESKİOĞLU, Hatemü'l Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı, s. 18-19.)

Yukarıda verilen örnek olayı İslam'ın insanlığa kazandırdığı ahlaki değerlerle ilişkilendirerek analiz ediniz.

Kronoloji Oluşturalım

Hz. Muhammed'in hayat kronolojisini çıkarınız.

1. Hz. Muhammed.....tarihinde doğmuştur.
2. Sütannesinin yanında.....yaşları arasında kalmıştır.
3. Annesinin yanında.....yaşları arasında kalmıştır.
4. Dedesinin yanında.....yaşları arasında kalmıştır.
5. Amcasının yanında.....yaşları arasında kalmıştır.
6. Yirmi yaşında.....topluluğuna üye olmuştur.
7. Hz. Muhammed.....yaşında evlenmiştir.

596- Hz. Hatice ile evlendi.

Hz. Muhammed (s.a.v.) yirmi beş yaşlarına geldiğinde Hz. Hatice'yle evlendi. Kurulan bu kutlu yuvada mesut bir hayat başladı. Hz. Hatice ile Hz. Muhammed'in evliliğinden Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Fatıma, Kasım ve Abdullah adlı çocukları dünyaya geldi.

3. Hz. Muhammed'in Peygamber Oluşu ve Mekke Dönemi

Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke'de doğruluğu, dürüstlüğü ve güzel ahlakı ile tanınıyordu. Yaşadığı toplumdaki haksızlık, ahlaksızlık ve kabileler arası kavgalar onu çok üzüyordu. Örneğin kırk yaşlarına doğru vaktinin büyük bir bölümünü Mekke yakınlarındaki Hira Mağarası'nda geçiriyordu. Orada ibadetle meşgul oluyor, Allah'ın sonsuz gücünü ve kudretini düşünüyor ve toplumun içinde bulunduğu durumla ilgili çareler arıyordu. Gördüğü rüyalar çoğu zaman aynen çıkıyordu. Bu süreçte Allah, onu peygamberlik görevine hazırlıyordu.

Not Edelim!

Peygamber Efendimiz, eşi Hz. Hatice'nin kendisine yaptığı iyilikleri her zaman hatırlamış ve ondan övgüyle şöyle bahsetmiştir: **"Allah bana ondan daha hayırlısını vermedi. Halk bana inanmazken o inandı. Herkes bana yalancı derken o doğru söylediğimi kabul etti. Kimse bana bir şey vermezken o beni malıyla destekledi ve Cenab-ı Hak bana ondan çocuklar ihsan etti.**

(Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 6, s. 118.)

610- Hira Mağarası'nda (Ramazan ayında Kadir Gecesi'nde) ilk vahiy geldi.

Hz. Muhammed 610 yılının Ramazan ayında, yine Hira Mağarası'ndayken vahiy meleği Cebrail gelerek:

-Oku! dedi.

Efendimiz:

-Ben okuma bilmem, dedi.

Cebrail ikinci kez:

-Oku! dedi. Peygamberimiz yine:

-Ben okuma bilmem. diye cevap

verdi. Cebrail üçüncü kez aynı istekte bulununca Hz. Muhammed (s.a.v.):

-Ne okuyayım? diye sordu. Bunun üzerine Cebrail, Kur 'an-ı Kerim'in Alak suresinin şu ilk beş ayetini okudu:

“Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı bir aşılınmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabb'in, en büyük kerem sahibidir.”¹⁰

Hz. Peygamber de vahiy meleğinin okuduğu ayetleri tekrarladı.

Hz. Muhammed (s.a.v.), bu olaydan sonra heyecan içinde evine döndü, korkmuştu ve titriyordu. Bir müddet dinlenip korku ve heyecanı geçtikten sonra yaşadıklarını eşine anlattı. Hz. Hatice, Efendimizi şöyle teselli etti: “Hiçbir korku ve endişe duymana sebep yok. Hiç üzülme, Allah senin gibi bir kulunu hiçbir zaman utandırmaz. Ben biliyorum ki her zaman doğruyu söylersin. Emanete riayet edersin. Akrabalarla iyi geçinirsin. Komşularına nazik davranırsın. Fakirlere yardım elini uzatırsın. Gariplere kapını açıp onları misafir edersin. Uğradıkları felaket ve musibetlerde halka yardım edersin?”¹¹

Hz. Hatice, daha sonra eşi Hz. Muhammed'i Tevrat'ı ve İncil'i iyi bilen ve yakın akrabası olan Varaka'ya götürdü. Varaka, Peygamberimizi dinledikten sonra onun gönderilen son peygamber olduğunu anladı ve şöyle dedi: “Bu gördüğün melek, Yüce Allah'ın Musa Peygambere gönderdiği Cebrail'dir. Sen ise bu ümmetin peygamberi olacaksın. Ah! Ne olurdu, senin davet gününe yetişsem bütün gücümle sana yardım etseydim.”¹²

Allah **“Ey örtünüp bürünen Peygamber! Kalk ve insanları uyar. Sadece Rabb'ini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et.”**¹³ emriyle Hz. Muhammed'den insanları dine da-

“Hira Mağarası”

10 Alak suresi, 1-5. ayetler.

11 Salih Suruç, Peygamberimizin Hayatı, C 1, s.198.

12 İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 84.

13 Müddessir suresi, 1-5. ayetler.

vet etmesini istedi. “**(Ey Resulüm) Sen önce en yakın akraba ve hısımlarını uyar.**”¹⁴ emri gereği Peygamberimiz, öncelikle yakın çevresini İslam dinine davet etmeye başladı. Yakın akrabalarını bir yemeğe çağırdı. Kendisinin Allah tarafından peygamber olarak görevlendirildiğini anlatarak onları, İslam dinine davet etti. Ancak orada bulunanların büyük bir kısmı bu çağırışı kabul etmedi.

Bilgi Kutusu

Peygamberimize ilk iman edenler eşi Hz. Hatice, yardımcısı Zeyd bin Harise, amcasının oğlu Hz. Ali ve Mekke'nin ileri gelen tüccarlarından biri olan Hz. Ebu Bekir'dir.

614- Üç yıl gizli davetten sonra açıktan davete başladı.

Peygamberliğin üçüncü yılının sonuna doğru “**(Ey Muhammed!) Sana emrolunanı açıkça bildir ve Allah'a ortak koşanlara aldirış etme.**”¹⁵ ayetinin gelmesiyle Hz. Muhammed (s.a.v.) İslam'a çağırışı açıkça yapmaya başladı. Örneğin Peygamberimiz bu amaçla Kâbe yakınlarında bulunan Safa Tepesi'ne çıkarak halka seslendi. Toplanan insanlara, “**Size şu tepenin arkasında bir düşman ordusunun bulunduğunu haber versem bana inanır mısınız?**” diye sordu. Onlar, “Evet inanırız. Çünkü bugüne kadar senin hiç yalan söylediğini duymadık.” dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, “**O hâlde biliniz ki Allah beni peygamber seçti. İnsanları İslam dinine davet etmemi emretti. Allah birdir, ondan başka ilah yoktur.**”¹⁶ diyerek onları İslam'a davet etti. Mekkeliler Hz. Muhammed'in bu çağırısını pek fazla önemsemediler. Bazıları Hz. Peygamber ve arkadaşları ile alay ederek onları küçümsediler. Ancak Hz. Muhammed (s.a.v.), insanları İslam dinine davet etmeye devam etti. Gün geçtikçe İslam'ı kabul edenlerin sayısı çoğalıyordu. Bu durum, putperestleri ciddi olarak rahatsız ediyordu. Bu nedenle Peygamberimize ve arkadaşlarına psikolojik baskı uygulamaya başladılar.

Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke dışındaki insanları da İslam'a davet ediyordu. Bunu gören Mekkeliler, Peygamberimize ve arkadaşlarına yönelik baskıları artırdılar. Özellikle kimsesiz, yoksul ve güçsüz Müslümanlara daha çok eziyet ve işkence ediyorlardı. Ancak Müşriklerin tehdit ve yıldırma çabaları Müslümanları inançlarından alıkoyamıyordu. Bir zaman sonra sözlü saldırı ve tehditler yerini fiziki şiddete bırakmaya başladı. Örneğin bir gün Peygamberimiz Kâbe'de namaz kılarken bir müşrik, Ebu Cehil'in kışkırtmasıyla bir deve işkembesini Peygamberimizin üzerine attı. Bunu duyan Hz. Fatıma babasının yardımına koştu. O, babasının üzerini temizlerken orada bulunan müşrikler, bu manzara karşısında alaycı bir şekilde gülüyorlardı.

14 Şuara suresi, 214. ayet.

15 Hicr suresi, 94. ayet.

16 Ali Himmet Berki- Osman Keskiöglü, Hatemü'l-Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı, s. 68-69.

Bulalım

Bir gün Peygamberimiz Ukaz Panayırı'nda insanları imana çağırarak **“Lailâhe illallah deyin, kendinizi kurtarın.”** diye tebliğde bulunuyordu. Onu adım adım takip eden Ebu Lehep ise halka “Bu benim yeğenimdir, yalan söylüyor. Ondan uzak durun.” diyordu. Peygamberimizi kâhinlik, sihirbazlık ve şairlikle itham ediyorlar, mecnun olmakla suçluyorlardı. Diğer taraftan bazı müşrikler Ebu Talip'e giderek onun vasıtasıyla Efendimize bir takım teklifler sunuyorlardı. “Ona Mekke'nin en güzel kızını verelim, onu en zenginimiz yapalım, başımıza başkan tayin edelim, yeter ki bu davadan vazgeçsin. Kardeşinin oğluna söyle, atalarımızın dinini yalanlamaktan vazgeçsin.” diyorlar ve ona zarar verebileceklerini ima ediyorlardı. Bu tehdit ve teklifler karşısında Peygamberimiz cesaret ve kararlılığını şöyle dile getiriyordu. **“Sağ elime güneşi sol elime de ayı koysalar ben bu davadan vazgeçecek değilim.”**

(Osman KESKİOĞLU, *Siyer-i Nebi*, s. 44.)

Yukarıdaki metinde verilmek istenen mesajı bulunuz.

Müşriklerin baskı ve işkenceleri tüm Müslümanlara yönelerek devam ediyordu. Hz. Bilal bir köle iken efendisinin ve müşriklerin baskılarını ve tehditlerini hiçe sayarak Müslüman olduğunu ilan etti. Bundan dolayı amansız işkencelere tabi tutuldu. Hz. Bilal'in sahibi olan Ümeyye bin Halef, onu bazen aç ve susuz bırakıyor, bazen de Bilal'in boynuna bir ip takarak Mekke sokaklarında ücretle tuttuğu çocuklara dolaştırıyordu. Ümeyye bin Halef, bu eziyetlerin işe yaramadığını görünce işkenceyi daha da artırdı. Bilal'i sıcak kumların üzerine yatırdı ve onun göğsünün üzerine büyük taş parçaları koydu. Bilal'e: “Yemin ederim ki sen ölmedikçe yahut Muhammed'i ve onun dinini inkâr ederek Lat ve Uzza'ya tapmadıkça bu azabı senden eksik etmeyeceğim.” dedi. Hz. Bilal ise buna karşılık “Allahu ekber, Allahu ekber (Allah en büyüktür.)” diye cevap verdi. Bu sözler Ümeyye'yi çileden çıkarıyor ve Bilal'e işkenceyi daha da artırıyordu. Öyle ki Bilal, kendinden geçene kadar işkence devam ediyordu. Sonra Bilal'i o hâlde bırakarak çekip gitti. Bu manzarayı gören ve dayanamayan Hz. Ebu Bekir (r.a.), Hz. Bilal'i satın alarak hürriyetine kavuşturdu.

Not Edelim!

Sahabelerden Yasir, eşi Sümeyye ve oğlu Ammar, müşriklerin işkencelerine ve eziyetlerine maruz kaldılar. Ancak imanlarından dönmediler. Ağır işkenceler sonucunda Sümeyye ve eşi Yasir şehit oldu. Bu iki güzide Müslüman İslam tarihinde inançlarından dolayı şehit edilen ilk Müslümanlar olarak bilinir.

Baskılar, sözlü sataşmalar, fiziki işkenceler, cazip teklifler insanların Müslüman olmasına engel olamıyordu. Peygamber Efendimiz, sahabelerden Erkam'ın evini bir okula dönüştürmüştü. Burada kendisi öğretmen, Müslümanlar da birer öğrenciydi. Birçok kimse burada Müslüman oluyor ve ondan İslam'ı öğreniyordu.

615- Müşriklerin ağır baskıları üzerine Hz. Osman liderliğinde (4 kadın, 11 erkek) on beş Müslüman Habeşistan'a hicret etti.

Müşriklerin yaptığı işkenceler artık dayanılmaz hâle gelmişti. Bunun üzerine

Peygamberimiz, Habeşistan'da adaletli bir hükümdar olduğunu söyleyerek bazı Müslümanların Habeşistan'a hicret etmelerine izin verdi. Bu hicret, 615 yılında on beş kişi ile gerçekleştirildi. Habeşistan Hükümdarı Necaşi, Müslümanlara çok iyi davrandı. Habeşistan'a ikinci hicret, 616 yılında doksan kişilik bir grupla gerçekleştirildi. Böylece Müslümanlar burada güvenli bir ortama kavuştular.

616- Mekkeli müşrikler Müslümanlara boykot uygulamaya başladılar.

Mekkeli müşrikler Peygamberimizi ve Müslümanları cezalandırmak amacıyla boykot başlattılar. Buna göre Mekkelilerden hiç kimse Müslümanlarla konuşmayacak, onlarla alışveriş yapmayacaktı. Bu türden kararlarla Müslümanları toplumsal hayattan dışlamaya çalıştılar. Üç yıl kadar (616-619) süren bu boykot döneminde Peygamberimiz ve Müslümanlar büyük sıkıntılar çektiler. Yürekları dağılayan birçok dram ve acı yaşadılar. Vicdan sahibi bazı Mekkelilerin girişimiyle boykot kaldırıldı. Ancak boykot hedefine ulaşamamış ve başarısız olmuştu. İslam günden güne yayılmaya devam ediyordu. Bu sırada Müslümanları üzen iki büyük acı yaşandı. Önce Peygamberimizin **“O ölünceye kadar Kureyş bana pek dokunamazdı.”** dediği amcası Ebu Talip vefat etti. Onun üzüntüsü henüz dinmeden Peygamberimizin sevgili eşi Hz. Hatice de vefat etti. Boykot yıllarının getirdiği acıların üzerine yaşanan bu iki üzücü olayın acısı Peygamberimizi ve Müslümanları derinden yaraladı. Bundan dolayı bu yıla “Hüzün Senesi” denildi.

Peygamberimiz (s.a.v.) yaşadığı acılara ve zorluklara rağmen üzerine aldığı davet görevini yerine getirmeye çalışıyor ve insanları İslam'a davet ediyordu. İlk kez İslam'ı tebliğ etmek için Mekke dışında bir yere gitmeye karar verdi. Bu amaçla 620 yılında İslam'ı tebliğ etmek için Taife gitti fakat Taifliler onu taşa tuttu. Peygamberimiz onların bu kötü tutumlarına karşı sabretti ve gerçeği anlayarak hidayete ermeleri için Allah'a dua etti. Bu duanın sonucu olarak Taifliler 630 yılında topluca Müslüman oldu.

621- Medineli on iki Müslüman ile I. Akabe Biatı yapıldı.

Medine halkı, Hz. Peygamberi Mekke'ye gidip gelen tüccar ve yolcular aracılığıyla duymuşlardı. Peygamberimiz 621 yılında Mekke'ye gelen Medineli on iki kişilik bir grupla Akabe denen yerde gizlice buluştu. Onlar Peygamberimize bağlılık sözü verdiler. Bu olay, İslam tarihinde *Birinci Akabe Biatı* olarak anıldı. Peygamberimiz, Medinelilere İslam'ı öğretmek üzere Musab bin Umeyr'i görevlendirdi.¹⁷ Onun başarılı çalışmaları sonucunda İslam, Medine'de hızla yayıldı.

621- II. Akabe Biatı gerçekleşti.

621 yılının hac mevsiminde Medine'den Mekke'ye gelen insanlar arasında yetmiş beş tane Müslüman bulunuyordu. Bu kimseler Peygamberimizle görüşmek için Musab bin Umeyr'in öncülüğünde yine Akabe'ye geldiler. Burada Peygamberimizle buluşarak ona bağlılık sözü verdiler. Ardından da Peygamber Efendimizi Medine'ye davet ettiler. Bu olaya *İkinci Akabe Biatı* denilir.

Böylece Hz. Peygamber ve Müslümanlara Medine'ye hicret yolu açıldı. Hicrete izin veren ayetin gelmesiyle Müslümanlar bireysel ve gruplar hâlinde Medine'ye hicret etmeye başladılar.

4. Hz. Muhammed'in Medine Dönemi ve Vefatı

Müşriklerin baskıları ve saldırıları Müslümanlara Mekke'de yaşama hakkı tanımıyordu. Ayrıca müşrikler, Dar'un-Nedve'de toplanıp Hz. Muhammed'i (s.a.v.) öldürme kararı almışlardı. Bu durum Peygamberimize Cebail tarafından haber verildi ve hicrete hazırlanması emredildi. Hz. Ebu Bekir'le birlikte hicret etme kararı alan Peygamberimiz, Hz. Ali'ye, **“Bu gece gidiyorum. Sen benim yatağında yat. Üzerini ört ki müşrikler yatakta benim yattığımı zannetsinler. Şu emanetleri de sahiplerine teslim et ve birkaç gün sonra sen de gel.”**¹⁸ diyerek ona emanetleri teslim etme görevini verdi.

Hz. Peygamber evinden çıktığı anda müşrikler hep birden saldıracak ve Peygamberimizi kimin öldürdüğü belli olmayacaktı. Gecenin bir vaktinde Hz. Peygamber, Kur'an okuyarak evinden çıktı, müşriklerin arasından geçerek Hz. Ebu Bekir'in evine gitti. Allah, onu Müşriklere göstermedi. Hz. Ebu Bekir ile buluştuktan sonra Sevr Dağı'na gittiler. Orada bir mağarada gizlendiler. Peygamberimiz evinden çıkmayınca müşrikler, gün ağarırken eve girdiler. Ancak gördükleri manzara karşısında şaşkına döndüler. Çünkü yatakta Hz. Ali yatıyordu. Durumu anladılar ve hemen Peygamberimizi aramaya başladılar. Onu bulanın ödüllendirileceğini ilan ettiler.

¹⁷ Osman Keskiöğlü, *Siyer-i Nebi*, s. 71.

¹⁸ İrfan Yücel, *Peygamberimizin Hayatı*, s. 92.

Mekke'nin her tarafında Peygamberimizi arayan müşrikler mağaranın önüne kadar geldiler. Ancak mağaranın ağzının örümcek ağıyla örülmüş olduğunu görünce buraya kimsenin gelmediğini düşünerek geri döndüler.

Peygamberimiz ve Hz. Ebu Bekir, Sevr Mağarası'nda ortam sakinleşinceye kadar üç gün kaldılar. Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdullah gizlice buraya yiyecek ve içecek getiriyordu. Daha sonra Abdullah, yolculukta binecekleri birer deve getirdi. Peygamberimiz ve yanındakiler develere binerek yola çıktılar.

622- Hz. Peygamber Kûba Mescidi'ni yaptırdı ve Ranuna Vadisinde de ilk cuma namazını kıldırdı.

Peygamberimiz ve yol arkadaşları bir hafta sonra Medine'ye bir saatlik mesafede bulunan Kûba'ya ulaştılar. Üç gün sonra Mekke'den ayrılan Hz. Ali de onlara yetişti. Kûba'da on gün kadar kaldılar ve orada bir mescit inşa ettiler. Bir cuma sabahı Medine'ye doğru hareket ettiler. Beni Salim yurdu denen yere geldiklerinde öğle vakti olmuştu. Peygamberimiz cuma namazının farz kılındığını bildirdi ve burada ilk cuma namazını kıldılar. Peygamberin Mekke'den yola çıktığı haberi Medine'de çoktan duyulmuştu. İnsanlar onu karşılamak için her sabah şehrin dışına çıkıyor ve onun yolunu gözlüyordu.¹⁹ Onun geldiğini görünce sevinçlerini şöyle dile getirdiler:

Ay doğdu üzerimize

Veda Tepesi'nden

Şükür gerekti bize

Allah'a davetinden

Ey bizden seçilen elçi

Yüce bir davetle geldin

Sen bu şehre şeref verdin

Ey sevgili hoş geldin²⁰

Sevgili Peygamberimiz Medine'ye vardıktan sonra bir mescit inşa etti. Mescid-i Nebi'nin bitişiğine Suffa adı verilen küçük odalar yapıldı. Bu odalarda kimsesi olmayan, bekâr ve ihtiyaç sahibi Müslümanlar kalıyordu. Daha sonra Peygamberimiz, yedi ay boyunca misafir olarak kaldığı Ebu Eyyüb el-Ensari'nin evinden ayrılarak mescidin bir bölümünde ailesine ve kendisine tahsis edilen odaya geçti.

623- Müslümanlar arasında kardeşlik (muâhât) oluşturuldu.

Hz. Peygamber (s.a.v) muhacirlerle ensarı kaynaştırdı ve onlar arasında bir kardeşlik oluşturdu. Örneğin muhacirlerin barınma, yeme-içme ve iş gibi ihtiyaçlarını karşılamak için ensar ile muhacirler arasında dayanışmayı gerçekleştirdi. Muhacir aileleri, ensar ailelerinin yanına, bekâr Müslümanları da Suffa yapılıncaya kadar müsait olan evlere yerleştirdi.

¹⁹ Osman Keskiöğlü, Siyer-i Nebi, s. 77-78

²⁰ Reşit Haylamaz, Gönül Tahtımızın Eşsiz Sultanı Efendimiz, s. 307.

* Hicrî yıl.

623- Medine Sözleşmesi imzalandı.

Medine’de farklı kabileler yaşıyordu. Onlarla barış içinde yaşamak için Peygamberimiz yazılı bir antlaşma yaptı. İslam tarihinde “Medine Sözleşmesi” olarak da bilinen bu antlaşma aynı zamanda Medine’de kurulan İslam devletinin anayasası niteliğindedir. Bu anayasada Medine’de yaşayan farklı inanç gruplarının hakları ve sorumlulukları belirlendi.

624- Bedir Savaşı (17 Ramazan/13 Mart).

Medine’de bu gelişmeler yaşanırken Mekkeli müşrikler, Müslümanların Mekke’de bırakmak zorunda kaldığı mallarını yağmalıyor, arazi ve evlerine el koyuyorlardı. Bir taraftan da Medine’yi işgal edip Peygamberi öldürmek, İslam’ı ortadan kaldırmak için hazırlık yapıyorlardı. Bundan dolayı Bedir Savaşı çıktı. 624 yılında yapılan Bedir Savaşı, Müslümanlarla müşrikler arasında yapılan ilk savaşı. Mekkeli müşrikler Ebu Cehil’in komutasında yaklaşık 1000 kişilik bir ordu ile hareket ettiler. Müşrik ordusu silah ve asker sayısı yönünden İslam ordusundan daha fazlaydı. Bu nedenle müşrikler kesinlikle galip geleceklerine inanıyorlardı.²¹ Fakat düşündükleri gibi olmadı ve bu savaşı Müslümanlar kazandı. Peygamber Efendimiz savaşta ele geçirilen esirlerden fidye ödeyemeyenlerin on Müslümana okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakılacağını ilan etti.

625-Uhut Savaşı (7 Şevval/23 Mart).

Bedir Savaşı’nda yenilgiye uğrayan Mekkeliler intikam almak için fırsat kolluyorlardı. Henüz Müslüman olmayan Peygamberimizin amcası Abbas, Mekkeli müşriklerin Medine’ye saldırmak üzere harekete geçtiklerini Peygamberimize bildirdi. Peygamberimiz 1000 kişiden oluşan bir orduyla Medine’den çıktı. Ancak yarı yolda Abdullah bin Übey’in liderliğindeki 300 kadar münafık ordudan ayrıldı. Böylece Müslümanların sayısı 700’e düştü. Uhut’a vardıklarında düşman gelmiş ve konuşlanmıştı. Elli kadar okçuyu stratejik bir tepeye yerleştiren Peygamberimiz, onlara bu tepiyi terk etmemelerini sıkı sıkıya tembih etti. Savaş başlangıçta Müslümanların lehine devam ederken okçular buldukları tepiyi terk ettiler. Bunun üzerine o tepiyi dolaşarak geçen düşman birliği Müslümanları arkadan kuşattı ve savaş Müslümanların aleyhine döndü. Bu arada Peygamberimizin şehit olduğu haberi yayıldı. Bu haberin yalan olduğu anlaşılınca Müslümanlar tekrar toparlandılar ve Peygamberimizi korumak için etrafında kenetlendiler. Müşrikler de üstünlük kendilerinde olduğu hâlde savaşa devam etmeye cesaret edemediler ve Uhut’tan ayrıldılar.

²¹ İrfan Yücel, Peygamberimizin Hayatı, s. 118.

627- Hendek (Ahzâb) Savaşı (Zilkade/Nisan).

Uhut Savaşı sonrası Medine Antlaşması'nda belirtilen sorumluluklarını yerine getirmeyen ve düşmanca tavırlar sergilemeye devam eden Yahudi Nadiroğulları kabilesi, Medine'den sürüldü. Nadiroğulları, diğer kabileleri de kışkırtarak onları Müslümanlara karşı bir savaş yapmaya ikna etti. Yaklaşık on bin kişilik bir düşman ordusu çok geçmeden Medine'ye doğru ilerlemeye başladı. Yahudilerle ittifak eden Mekke ordusunun amacı Medine'yi işgal ederek Hz. Peygamberi ve Müslümanları ortadan kaldırmaktı. Müslümanların şehri savunmak amacıyla açtıkları hendeği aşamayan ve günlerce süren kuşatmadan bir sonuç alamayan Mekke ordusunun azmi kırıldı. Mekkeliler, Müslümanların cesurca direnişi ve çıkan kuvvetli bir fırtına nedeniyle bir sonuç elde edemeyeceklerini anladılar. Kısa süre sonra da geri dönmek zorunda kaldılar. Hendek Savaşı, Mekkelilerin her türlü saldırganlığının sonu oldu. Artık bundan sonra Mekkeli müşrikler Medine'ye bir daha saldırmaya cesaret edemediler.

Bilgi Kutusu

Hudeybiye Antlaşması'nın yazılı metni imzaya hazır hâle getirildiği sırada bir adamın, ayaklarındaki zincirleri sürüyerek geldiği görüldü. Bu kişi Süheyl bin Amr'ın oğlu Ebu Cendel idi. Süheyl, oğlunu Müslüman olduğu için Mekke'de eve hapsedmişti. Ancak Ebu Cendel bir yolunu bulup kaçmayı başarmış ve antlaşmanın yapıldığı yere kadar gelebilmişti. Bu gelişmeler karşısında Süheyl, oğlu Ebu Cendel'in antlaşma gereği kendine iade edilmesini istedi. Peygamberimiz, antlaşmanın henüz imzalanmadığını ve Ebu Cendel'in bu antlaşma dışında tutulması gerektiğini söylediye de Süheyl bunu kabul etmedi. Peygamberimiz Süheyl'den oğluna işkence yapmama sözü karşılığında onun isteğini kabul etti. Ancak bu durum Müslümanları çok üzdü. Özellikle Ebu Cendel'in "Ya Resulallah! Ey Müslümanlar! Siz, beni eziyet etsinler diye mi bunlara teslim ediyorsunuz?" sözü Müslümanları çok hüznlendirdi. Ancak Peygamberimiz Ebu Cendel'i teskin etmeye çalıştı ve Kureyşlilerle yaptığı antlaşmaya sadık kalacağına dair Allah adına söz verdiğini belirterek ona sabır tavsiye etti.

(Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 186.)

628- Hudeybiye Antlaşması yapıldı.

Hz. Peygamber, 628 yılında sahabeleriyle birlikte Kâbe'yi ziyaret etme kararı aldı. Yıllardır vatanından uzak kalan sahabeler için bu sevindirici bir haberdir. Peygamberimiz, ashabıyla birlikte Medine'den yola çıktı. Fakat Müslümanlar, Mekke'ye yaklaştıkları zaman müşriklerin engellemesiyle karşılaştı ve Kâbe'yi ziyaret edemediler. Görüşmeler sonucunda Mekkeli müşriklerle Hudeybiye Antlaşması'nı yaptılar ve Medine'ye geri döndüler. Antlaşmaya göre iki taraf arasında on yıl savaş olmayacaktı. Müslümanlar, bundan sonra Kureyş'ten İslam'ı kabul ederek gelenleri geri verecek fakat Kureyş, Müslümanlardan kendilerine gelenleri geri vermeyeceklerdi. İsteyen kabileler, iki taraftan biriyle ittifak yapabilecek ve Müslümanlar bu sene değil, gelecek sene umre yapacaklardı.

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra bir barış ve güven ortamı oluştu. Hz. Peygamber bu durumu en iyi şekilde değerlendirdi. Örneğin Bizans İmparatoruna, Habeşistan'a, İran'a ve daha birçok yere İslam'a davet mektupları gönderdi. Böylece İslam'a çağrı birçok yere ulaştırılmış oluyordu.

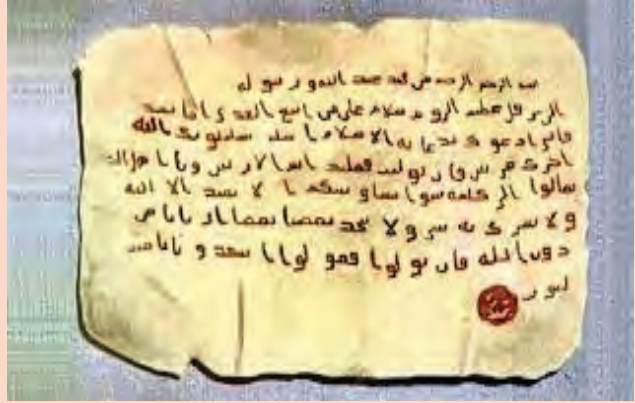
628- Hayber Savaşı (Muharrem/Mayıs).

Müşriklerle işbirliği yaparak Hendek Savaşı'nın çıkmasına sebep olan Yahudiler, Hendek Savaşı'ndan sonra da rahat durmadılar. Hayber'e sürülen Yahudi kabileleri Peygamberimiz ve İslam aleyhinde çeşitli iftira ve propagandaya devam ediyorlardı. Allah Resulü, Mekkeli müşriklerle Hudeybiye Barış Antlaşması yaparak Medine'yi emniyet altına almıştı. Hayber Yahudilerinin bulunduğu kuzey tarafı ise güvenli değildi. Diğer taraftan Yahudiler Müslümanların ticaret yolları üzerinde bulunuyordu. Bütün bu sebeplerden dolayı Hayber bir sorun oluşturuyordu. Müslümanlar burayı da fethetti. Hayber zaferiyle Hicaz bölgesinde Müslümanların güvenliği sağlanmış oldu.

Araştıralım!

Peygamberimizin gönderdiği mektuplardan birinin içeriğini araştırınız.

629- Müte Savaşı (Cemâziyelevvel/Eylül).

Gassanilerin lideri Şurahbil, Peygamberimizin kendisine gönderdiği elçi Haris'i öldürmüştü. Bunun üzerine Peygamberimiz, Zeyd bin Harise'nin komutasında üç bin kişilik bir kuvvet hazırladı. Mute'de yapılan savaşta İslam ordusunun komutanlarından Zeyd bin Harise, Hz. Cafer ve Abdullah bin Revaha şehit

oldu. Halid bin Velid komutayı ele alarak orduyu topladı. Fazla kayıp verilmeden geri döndü. 629 yılında yapılan Mute Savaşı, Bizanslı Hristiyanlarla yapılan ilk savaş olarak tarihe geçti.

Mute Savaşı'ndan birkaç ay sonra Gassanilerin diğer Arap kabilelerini yanlarına alarak Müslümanlara karşı savaş hazırlıkları içerisinde oldukları haberleri Hz. Peygambere geldi. Peygamberimiz otuz bin kişilik orduyla birlikte Tebuk'e doğru yola çıktı. Meşakkatli bir yolculuktan sonra Müslümanlar Tebuk'e vardı. Fakat herhangi bir düşmanla karşılaşmadı. Peygamberimiz Tebuk'te birkaç hafta kalarak o bölgede bulunan bazı kabilelerle anlaşmalar yaptı. Daha sonra İslam ordusu savaş yapmadan Medine'ye döndü.

Hudeybiye Antlaşması, 630 yılında Mekkeliler ve onların mütteliklerince ihlal edildi. Bunun üzerine Peygamberimiz sahabeleriyle birlikte 630 yılında Medine'den yola çıktı. Müslümanlar, 622 yılında zorunlu olarak ayrıldıkları bu şehre barış içerisinde girdiler. Sekiz yıl önce terk ettikleri mahallelerini ve evlerini gezerek hasret giderdiler. Peygamberimizin emriyle Kâbe putlardan temizlendi. Peygamberimiz on beş gün kadar Mekke'de kaldı. Bu süre içerisinde haccını yaptı ve yüz bini aşan sahabeye Veda Hutbesi okudu.

630- Huneyn Savaşı (11 Şevval/1 Şubat).

Mekke'nin fethedilmesi diğer Arap kabileleri üzerinde bir endişe oluşturmuştu. Bunlardan biri olan Hevazin kabilesi büyük bir ordu hazırladı. Bu haberi alan Peygamberimiz bir ordu hazırlayarak Huneyn'e doğru hareket etti. Ordunun kalabalık olması bazı Müslümanlarda gurur ve üstünlük duygusunun ortaya çıkmasına neden oldu. Bu kadar kalabalık orduyu kimsenin yenemeyeceğini düşünüyorlardı. Huneyn'e vardıklarında düşmanın kurduğu pusu nedeniyle orduda bir panik yaşandı. Daha sonra toparlanan ordu, Hevazınlileri mağlup etti. Kaçan düşman askerleri Taif kalesine sığındı. Peygamberimiz, kaleyi kuşattı ancak kuşatmanın uzun sürmesi üzerine bir müddet sonra geri döndü.

632- Hz. Peygamber'in Vefatı (13 Rebiyülevvel/8 Haziran Pazartesi).

Peygamberimiz hac ibadetini yerine getirdikten sonra Medine'ye döndü. Altmış üç yaşına gelmişti. O günlerde ölüm vaktinin geldiğini hisseder gibiydi. Mayıs ayının son günleriydi ve hastalanmıştı. Ashabının üzüntüsünü ve telaşını hisseden Peygamberimiz şöyle buyurdu: **“Çok üzüldüğünüzü ve endişelendiğinizi görüyorum. Şunu unutmayınız ki ben de bir insanım ve her**

insan gibi bir gün Rabb'ime kavuşacağım. Ama bir gün gelecek sizinle cennette Kevser havuzunun başında buluşacağız.”²²

Peygamberimiz, ashabını teselli ettikten sonra onlardan helallik isteyerek şöyle buyurdu: **“Ashabım! Kimin benden alacağı varsa işte malım, gelsin, alsın.”**²³

Peygamberimizin hastalığı ağırlaşmıştı ve o, artık mescide gidemiyordu. Namazları kıldırması için Hz. Ebu Bekir'i görevlendirdi. 8 Haziran 632 tarihinde pazartesi günü Allah Resulü'nün hastalığı iyice arttı. Bir süre hareketsiz kaldıktan sonra sağ elinin işaret parmağını kaldırarak **“Yüce Rabb'ime kavuşmayı istiyorum,”** dedi ve yüzünde tatlı bir tebessümle ruhunu teslim etti. Hz. Ebu Bekir (r.a.), sahabeleri teskin edici bir konuşma yaptı.

632- Hz. Peygamber'in defnedilmesi (14 Rebiyülevvel/9 Haziran Salı).

Hz. Ali (r.a.), Peygamberimizi yıkadı ve kefenledi. Müslümanlar gruplar halinde Peygamberimizin cenaze namazını kıldılar.²⁴ Peygamberimizin Ravza-i Mutahhara olarak adlandırılan kabri, Medine'de Mescid-i Nebevi'nin içinde bulunmaktadır.

Yazalım

Hz. Peygamberin Vefatı

Yok mu, ey yolcu, bu yoldan dönmek;
Yeniden Refref'e binmek yok mu?
Göğe çıktın yine... Lakin bu sefer,
Ya Muhammed, yere inmek yok mu?

Seni görmekte gecikmişleri de
Gelip ashabın edinmek yok mu?

Ağlıyor, ağlıyoruz ardından...
Bu sıcak yaşlara dinmek yok mu?
Varmış ukbada buluşmak... Amma
Bize dünyada sevinmek yok mu?

Seni görmekte gecikmişleri de
Gelip ashabın edinmek yok mu?

(Arif Nihat ASYA, *Dualar ve Âminler*, s. 78.)

Yukarıdaki şiirin temasını yazınız.

²² Osman Keskiöğlü, *Siyer-i Nebi*, s. 144.

²³ İbn. Kesir, *Sire*, Cilt4, s.457.

²⁴ Osman Keskiöğlü, *Siyer-i Nebi*, s. 142-144.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimizin doğduğu çevrede dinî hayat nasıldı? Anlatınız.
2. Peygamberimizin yaşadığı toplumda güvenilir bir kimse olarak kabul edilmesi peygamberlik sonrası tebliğini nasıl etkilemiştir?
3. Hz. Peygambere gelen ilk vahiyde hangi konulardan bahsedilmektedir? Açıklayınız.
4. Peygamberimiz nerede, ne zaman vefat etti ve nereye defnedildi? Belirtiniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangileri Mekke Dönemi olaylarından **değildir**?

- I. Mescid-i Nebi'nin inşası
- II. Hilfu'l-Fudul'un kuruluşu
- III. Bedir Savaşı
- IV. Taif yolculuğu

- A) I-II   B) II-III   C) III-IV   D) I-III   E) I-IV

2. Aşağıdakilerden hangisi Peygamberimizin çocuklarından biri **değildir**?

- A) Kasım   B) Zeynep   C) Hasan   D) Fatıma   E) Rukiye

3. Aşağıdakilerden hangileri Hz. Muhammed'in doğduğu çevrenin özelliklerindendir?

- I. Mekke'de ticaret gelişmişti.
- II. Az sayıda da olsa tek Allah inancına sahip insanlar vardı.
- III. Kız çocuklarına değer verilirdi.
- IV. Putperestlik henüz doğmamıştı.

- A) I-II   B) III-IV   C) III-I   D) II-IV   E) IV-I

4. Aşağıda verilen ifadelerden hangileri doğrudur?

- I. Peygamberimiz davet mektuplarını Medine’de yazdı.
- II. Peygamberimiz altı yaşındayken annesi vefat etti.
- III. Dar’un-Nedve Medine’de bir evdir.
- IV. Hüzün yılında Ebu Talip ve Hz. Hatice vefat etti.

A) II-III.   B) II-III-IV   C) I-III-IV   D) III-II-I   E) I-II-IV

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz.

(savunma, anayasa, yazılı, peygamberlik, hicret)

1. Müslümanlar Mekke’den 622 yılında..... etmek zorunda kaldılar.
2. Hz. Muhammed’e ..... görevi Mekke’de verildi.
3. Hz. Muhammed’in yaptığı savaşlar..... savaşı olmuştur.
4. Medine Sözleşmesi İslam’ın ilk ..... niteliğindedir.

D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını “D” yanlışlarını “Y” ile işaretleyiniz.

- (...) Uhut Savaşı, Hendek Savaşı’ndan sonra yapılmıştır.
- (...) Hudeybiye Antlaşması’nın sonuçları Müslümanların aleyhine olmuştur.
- (...) Peygamberimizin kabri Medine’de Mescid-i Nebevi’nin içindedir.
- (...) Medine’de antlaşmayı bozan Yahudileri, Peygamberimiz başka bölgelere sürmüştür.

ÜNİTE 2

SAĞLIK

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. "Tıbb-ı Nebevi ve hıfzıssıhha" kavramlarının anlamlarını sözlükten bulunuz.
2. Hasta olduğunuz zaman neler yaparsınız? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Sizce hastalıklardan korunmanın yolları nelerdir? Yazınız.
4. Çevrenizde bulunan bir hastaneyi ziyaret ederek hastalarla ilgili gözlem yapınız. Gözlemlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Sağlığın Önemi

Yüce Allah insanlara sayısız nimetler vermiştir. Bu nimetlerden biri de sağlıktır. Dinimiz, insan sağlığına büyük önem verir. Çünkü çalışmak ve ibadet yapmak için sağlıklı olmak gerekir. Sağlıklı olmayan kimseler günlük hayatlarında birçok güçlükle karşılaşır. Kendilerinden beklenen görevleri yerine getiremezler.

İbadetlerimizi tam olarak yapabilmemiz için sağlıklı olmamız gerekir. Örneğin sağlığı yerinde olmayanlar oruç tutamazlar. Dinimiz onlara kolaylık sağlayarak tutmadıkları oruçları kazaya bırakmalarına izin verir. Ayakta namaz kılamayacak kadar rahatsız olanlar namazlarını oturarak kılarlar. Yine yolculuğa çıkamayacak kadar hasta olanlar da hacca gitmekten muaf tutulur.

Konuşalım

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, sadece hasta veya engelli olmamak değil, beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik durumudur.

(<http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/basic-documents-47-en.pdf>.)

Yukarıdaki tanımda sağlık neden “sosyal yönlerden de iyi olmak” şeklinde tanımlanmış olabilir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Peygamberimiz (s.a.v.), sağlığa büyük önem verir ve şöyle buyururdu: “...**Sağlıklı olmak bir dünya mala sahip olmaktan daha hayırlıdır. Sağlıklı ve huzurlu olmak Allah'ın verdiği bir nimettir.**”¹ O, insanlara, sağlıklı olmanın yollarını gösterir ve şu tavsiyede bulunurdu: “**Allah'tan mağfiret ve sağlık dileyin. Çünkü bir kimseye imandan sonra sağlıktan daha hayırlı bir şey verilmemiştir.**”² Peygamberimizin, sağlığı imandan sonra Allah'ın verdiği en büyük nimet olarak ifade etmesi sağlığın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Ancak çoğu insan bu büyük nimetin kıymetini onu kaybettikten sonra anlar. Bu nedenle Sevgili Peygamberimiz insanları şöyle uyarır: “**İki nimet vardır ki insanla-**

1 İbn Mace, Ticarat, 1.

2 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 1, s. 3.

rın çoğu bunlardan habersizdir. Bunlar sağlık ve boş vakittir.”³ İnsanın sahip olduğu en büyük zenginliklerden biri olan sağlığı korumak aynı zamanda her insanın görevidir. Çünkü sağlık, Allah’ın verdiği bir nimettir. Bu nimetin kıymetini bilerek onu korumalı, bizi sağlıklı kılan Allah’a şükretmeliyiz. Sağlığımızı korumamıza yardımcı olması için Yüce Rabb’imize dua etmeliyiz.

Zira Peygamberimiz (s.a.v.) bizlere şu müjdeyi vermektedir: **“İnsanın duaları içinde Allah’ın en sevdiği şey, sağlıklı olma isteğidir.”**⁴

Hz. Peygamber (s.a.v.), dualarında sık sık Allah’tan sağlıklı olmayı isterdi. O, bir yandan sağlıklı olmaya çalışır bir yandan da toplum sağlığını korumak için çalışmalar yapardı. Örneğin Resulullah (s.a.v.) askerî seferlere çıktığında yanında her zaman hasta bakıcılar da bulunurdu. Medine’de Rufeide adlı bir kadın sahabenin bir sağlık çadırı vardı. Bu çadır bazen Medine’deki büyük mescide kurulur ve yaralılar buraya taşınırdı. Bu hanım, hem yaralıların bakımıyla ilgilenir hem de gönüllü olarak sahipsiz Müslümanların hizmetine koşardı.⁵ Ayrıca kadınlara sağlık konusunda eğitim verirdi. Peygamberimizle savaflara katılan Ümmü Atiyye de yaralıların tedavisiyle meşgul olurdu.⁶ Ümmü Umere ise savaflara giderken yanında mutlaka bir ilk yardım çantası bulundururdu.⁷ Bu örnekler gösteriyor ki Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) kendi sağlığının yanı sıra toplum sağlığını da korumak için tedbirler almıştır. Bu nedenle toplumun sağlığını korumak için sağlık hizmetlerini yaygınlaştırmak, insanlara sağlık ve ilk yardım bilgisini öğretmek, halkı sağlıklı yaşam konusunda bilinçlendirmek gerekir.

Akıl, beden ve ruh sağlığı, Allah’ın bize verdiği bir emanettir. Bu emaneti korumak için gayret göstermeli, hasta olmamıza neden olacak her türlü zararlı ve kötü alışkanlıklardan uzak durmalıyız. Hastaları ziyaret ederek onlara moral vermeli, sürekli hasta olanların ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için onlara yardımcı olmalıyız. Nitekim Sevgili Peygamberimiz, **“Hastanın yanına girince ona sağlık ve uzun ömür temennisinde bulunarak**

3 Buhari, Rikak, 1.

4 Tirmizi, Daavat, 85, 102; İbn Mace, Dua, 5.

5 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 2, s. 808.

6 İbn Sa’d, Tabakatü’l-Kübra, C 8, s. 455.

7 Muhammed bin Ömer Vakidi, Kitabü’l-Meğazi, C 1, s. 274.

onu rahatlatın. Böyle yapmak onun gönlünü hoş eder.”⁸ tavsiyesinde bulunur. Peygamberimizin bu hadisinde bizlere önemli bir mesaj vermektedir. Hasta olanların en çok ihtiyaç duydukları şey moraldir. Kaldı ki insan hasta olduğu zaman duygusal ve hassas bir yapıya sahip olur. Bu nedenle hastaları hayata bağlayıcı, onlara moral verici ve umut telkin edici sözler söylemeliyiz.

Yorumlayalım

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi
(*Kanuni Sultan Süleyman*)

Yukarıdaki dizeleri sağlıklı olmanın önemi açısından yorumlayınız.

2. Sağlığı Korumak

Sevgili Peygamberimiz, insan sağlığına büyük önem vermişti. Birçok hadiste sağlığı korumanın öneminden ve sağlıklı olmanın yollarından bahsetmişti. Peygamberimizin sağlıkla ilgili hadislerinin bütününe “Tıbb-ı Nebevi” adı verilir.⁹ Bu tür hadislerin çoğunluğu hastalıkları önlemek ve genel sağlığı korumakla ilgilidir. Peygamberimiz, insanlara sağlığın kıymetini bilmelerini öğütler ve şöyle buyurur: **“İhtiyarlık gelmeden önce gençliğin, hastalık gelmeden evvel sağlığın, fakirlik gelmeden evvel zenginliğin, meşguliyet gelmeden önce boş vaktin ve ölüm gelmeden önce de hayatın kıymetini biliniz”¹⁰**

Peygamber Efendimiz, sağlığı korumak için temizliğe büyük önem verir ve **“Temizlik imanın yarısıdır.”¹¹** buyururdu. Hz. Peygamber (s.a.v.), beş vakit namaz için abdest ve gerekli zamanlarda gusül abdesti almayı emrederdi. Bunun yanı sıra haftada en az birkaç kez banyo yapmayı tavsiye ederdi.¹²

8 Tirmizi, Tıb, 35.

9 Ahmet Ekşi, İslam Tıp Hukuku, s. 18.

10 Hâkim, Müstedrek, Rikak, 3; Nesai, Mevaiz, 5.

11 Müslim, Taharet, 1.

12 Müslim, Cuma, 1.

İnsanın dış dünyadaki nesnelere en çok temas eden uzvu elleridir. Bundan dolayı ellere mikropların bulaşma ihtimali yüksektir. Peygamberimiz bu nedenle sabahleyin uykudan kalkınca el ve yüz yıkamayı¹³, yemeklerden önce ve sonra elleri yıkamayı¹⁴ tavsiye ederdi. Ayrıca günde birkaç kez dış temizliği yapmayı öğütlerdi.¹⁵ Vücudun temiz ve sağlıklı olması için tırnakları kesmeyi, küçük ve büyük abdestten sonra temizlenmeyi, kasık ve koltuk altı temizliği yapmayı, ağız ve burnu temiz tutmayı da gerekli görürdü.¹⁶

Not Edelim!

Hz. Muhammed (s.a.v.) sağlığı korumak için bulaşıcı hastalıklardan uzak durmayı tavsiye etmiştir. Örneğin o, bir hadisinde şöyle buyurur: **“Bir yerde bulaşıcı hastalık görürseniz, oraya girmeyiniz. Bulaşıcı hastalık bulunan bir yerdeyseniz oradan da çıkmayınız.”**

(Buhari, Tıb, 30.)

Hz. Peygamber (s.a.v.), sağlığı korumak için çevre temizliğine de önem verirdi. İnsanların gelip geçtiği yerleri kirletmeyi doğru bulmaz ve böyle davrananları uyarırdı.¹⁷ Bir başka hadisinde ise insanların oturma alanlarını ve gezip dolaştıkları yerleri kirletmemeleri hususunda şu ikazda bulunmuştu: **“Hoş karşılanmayan iki şeyden sakının!”** Sahabe-ler, “O iki şey nedir?” diye sorunca Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“İnsanların yollarını ve gölgelendikleri yerleri kirletmektir.”**¹⁸ Bizler de Peygamberimizin bu öğütlerini dikkate alarak sağlıklı bir yaşam için temizliğe her zaman dikkat etmeli ve insan sağlığına zarar verecek her türlü kirliliğe karşı duyarlı olmalıyız.

Hz. Muhammed (s.a.v.), dengeli beslenmeyi sağlıklı olmanın ve sağlığı korumanın yollarından biri olarak görürdü. Aşırı yemek ve içmekten uzak durmamızı isterdi. Örneğin bir hadisinde şöyle buyurur: **“Hiç kimse midesinden daha tehlikeli bir kap dolduramamıştır. Oysa insana kendisini ayakta tutacak kadar yemesi yeter. Kişi, yiyeceği zaman midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe ve üçte birini de nefes alıp vermeye ayırmalıdır.”**¹⁹ Ayrıca Peygamberimiz, suyu oturarak²⁰ ve üç nefeste içmemizi tavsiye ederdi.²¹

13 Buhari, Vudu, 26.

14 Tirmizi, Et'ime, 39.

15 Buhari, Cuma, 8.

16 Müslim, Taharet, 56.

17 Müslim, Mesacid, 58.

18 Müslim, Taharet, 68.

19 Tirmizi, Zühd, 47.

20 Müslim, Eşribe, 116.

21 Müslim, Eşribe, 123.

Sevgili Peygamberimiz, sağlığı korumak için zararlı yiyecek ve içeceklerden uzak durmayı tavsiye ederdi. Zararlı içeceklerin başında ise alkollü içecekler gelir. Kur'an-ı Kerim'de²² ve hadislerde²³ adı, tadı ve miktarı ne olursa olsun her türlü alkollü içki yasaklanmıştır. Alkollü içkiler, akıl, beden ve ruh sağlığımızı bozar. Bizi bağımlı kılar ve tedavisi güç hastalıklara maruz bırakır. Bu nedenle her türlü alkollü içecekten uzak durmalı ve sağlığımızın en büyük düşmanlarından birinin de alkol olduğunu unutmamalıyız.

Sağlığımızı korumak için yiyeceklerin ve içeceklerin temizliğine de dikkat etmek gerekir. Bu nedenle yediğimiz ve içtiğimiz şeylerin mikroplardan arındırılmış olmasına özen göstermeliyiz. Bayat ve çürük gıdalardan uzak durmalıyız. Doğal yollarla yetiştirilmiş gıdaları tüketmeye çalışmalıyız.

Hz. Peygambere göre sağlığı korumanın yollarından biri de meşru ölçüler içerisinde spor yapmaktır. Sporun insan sağlığına pek çok faydası vardır. Bu nedenle Peygamberimiz (s.a.v.); yürüyüş, koşuculuk, güreş, okçuluk, atıcılık, binicilik ve yüzme gibi spor dallarını teşvik etmiştir.²⁴ Zaman zaman da kendisi bu spor dallarından bazılarını yapmıştır.²⁵ Peygamberimizin teşvik ettiği spor türlerinin özelliği insanın akıl, beden ve ruh sağlığına faydalı olmalarıdır. Bu nedenle bizi beden ve ruh yönünden dinç ve sağlıklı kılacak spor türleriyle meşgul olmalıyız.

Peygamberimiz sağlıklı yaşamak ve sağlığımızı korumak için seyahat etmeyi de tavsiye etmiştir. Örneğin bir hadiste şöyle buyurmuştur: **“Seyahat ediniz, sıhhat bulursunuz.”**²⁶

Dua etmek de Peygamberimize göre sağlığı korumanın yollarından biridir. Zira İslam'a göre şifayı veren Allah'tır. Bu nedenle hastalıklardan korunmak için dua etmek gerekir. Nitekim Sevgili Peygamberimizin sık sık yaptığı dualardan biri şöyledir: **“Allahım! Sen-**

Yazalım

Hz. Peygamber (s.a.v.) diş temizliğini ısrarla tavsiye eder, sabah uykudan uyanınca ve abdest almadan önce misvak kullanarak dişlerini temizlerdi.

(Buhari, Cuma, 8; Müslim, Taharet. 43-44.)

“Dişlerinizi temizleyiniz. Zira diş fırçalamak ağız temizler, Hakkın rızasını kazandırır. Cebrail her gelişinde bana ağız ve diş temizliğini tavsiye ederdi. Hatta bana ve ümmetime misvak kullanmanın farz olmasından korktum. Eğer ümmetime zahmet vermesinden çekinmeseydim bunu onlara farz kılardım...”

(Nesai, Taharet, 5.)

Yukarıdaki hadisleri okuyarak ağız ve diş temizliğinin neden önemli olduğu konusunda bir yazı yazınız.

22 Mâide suresi, 90 ve 91. ayetler.

23 Müslim, Eşribe, 68, 88.

24 Vecdi Akyüz, “Asr-ı Saadette Spor”, Bütün Yönleriyle Asrı Saadette İslam, C 3, s. 498-511.

25 Ebu Davut, Cihad, 61

26 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 2, s. 380.

den dünya ve ahirette af ve sağlık istiyorum.”²⁷ Bizler de Allah’a dua ederken ondan akıl, beden ve ruh sağlığımızı korumasını istemeliyiz.

Sağlığı korumanın yollarından biri de düzenli yaşamaktır. Bunların başında düzenli uyku ve dinlenme gelir. Ayrıca televizyon, bilgisayar ve internet başında uzun süre kalmak hem ruh sağlığımızı hem de beden sağlığımızı olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle iletişim araçlarını kullanırken ölçülü olmalı, vaktimizi de düzenli ve verimli kullanmalıyız.

Peygamberimizin hadislerinden de anlaşılıyor ki akıl, beden ve ruh sağlığını korumak her Müslümanın görevidir. Bu nedenle herkes hastalığa yakalanmamak için gerekli tedbirleri almalı ve hasta olduğu zaman da tedavi olmalıdır.²⁸

Röportaj Yapalım - Paylaşalım

Koruyucu hekimlik konusunda bir hekimle röportaj yaparak ulaştığınız sonuçları Peygamberimizin sağlıkla ilgili öğütleriyle karşılaştırınız. Elde ettiklerinizi sunum hâline getirerek arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bilgi Kutusu

Peygamber Efendimiz sağlığa faydalı olduğu için aşağıdaki davranışları tavsiye etmiştir:

- Kan vermek (*Müslim, Selam 71.*)
- Bal yemek (*Buhari, Tıb. 3.*)
- Çörek otu yemek (*Buhari, Tıb. 7.*)

3. Tedavi Olmak

İslam dini, sağlığı Allah’ın verdiği bir nimet olarak görür ve onu korumayı tavsiye eder. Kur’an-ı Kerim’deki “...**Kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın...**”²⁹ ayeti sağlığımıza zarar verecek şeylerden sakınmamızı emreder. Peygamber Efendimiz de hasta olduğumuz zaman tedavi olmamızı ister. Örneğin bir gün Peygamberimizin yanına gelen birkaç kişi ona, “ilaç kullanarak tedavi olmamızda bir sakınca var mıdır?” diye sormuştu. Hz. Peygamber (s.a.v.) de

27 Ebu Davut, Edeb, 110.

28 Ahmet Ekşi, İslam Tıp Hukuku, s. 104-108.

29 Bakara suresi, 195. ayet.

onlara şu cevabı verdi: **“Tedavi olun. Çünkü Allah, ihtiyarlık hariç her hastalık için mutlaka bir çare yaratmıştır.”**³⁰ Buna göre, bize emanet olan sağlığımızı korumalı ve hasta olduğumuz zaman tedavi yollarını aramalıyız.

Karşılaştığımız hastalıklara karşı dirençli olmak ve tekrar sağlığımıza kavuşabilmek için uzman doktorlara tedavi olmak gerekir. Peygamberimiz de hastalandığımız zaman işinin ehli olan doktorlara başvurmamızı tavsiye eder. Örneğin Allah Resulü (s.a.v.), sahabelerden Hz. Sa’d (r.a.), hasta olduğu zaman onu ziyarete gitmişti. Onun durumunu görünce yanındakilere, **“Taifli Haris bin Kelede’yi çağırın. Çünkü o tıp konusunda bilgili bir doktordur.”**³¹ buyurdu.

Hz. Peygambere göre hastalıkların tedavisi için doktorların tavsiye ettiği ilaçları kullanmak gerekir. Nitekim o, **“Eğer sen hastalığı kesinlikle iyileştiren bir ilacı bulmuşsan Allah’ın takdiri ve emriyle hasta iyileşir.”**³² buyurarak iyileşmek için ilaç kullanmanın da gerekli olduğuna dikkat çeker.

Peygamberimiz (s.a.v.) hastalıklardan kurtulup şifaya kavuşmanın Allah’ın izniyle olacağını belirtir. Bu nedenle hastalıktan kurtulmak için Allah’a dua etmek gerektiğini bildirir. Sağlığımıza kavuşmak için hem tedavi yollarını aramalı hem de Allah’a dua ederek ondan şifa istemeliyiz. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) hastalıktan kurtulmak için şöyle dua ederdi: **“Allah’ım! Ey bütün insanların Rabb’i! Hastalığı gider, şifa ver. Şifa veren sensin. Senin vereceğin şifadan başka şifa yoktur. Öyle bir şifa ver ki hastalıktan eser kalmasın.”**³³

4. Hastalıklara Sabretme

Allah (c.c.) kullarını bazen hayırla bazen de şer gibi görünen durumlarla imtihan eder. Bunların başında hastalık ve sağlık gelir. Sağlıklı iken Allah’a şükretmek; hastalık durumunda da sabrederek tedavi olmak ve Allah’tan şifa istemek gerekir. Hastalıklara karşı sabırlı olmak, hastalığı kabullenerek hiçbir şey yapmamak anlamına gelmemelidir. Aksine sabrederken sağlığımıza kavuşabilmek için bütün tedavi yollarına başvurmalıyız.

30 Ebu Davut, Tıb, 1; Tirmizi, Tıb, 2.

31 Ebu Davut, Tıb, 12.

32 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 5, s. 371.

33 Buhari, Tıb, 38.

Belirtelim

Peygamberimiz sağlığımızı korumak için ilaç kullanmamızı ister ancak israfı yasakladı. Günümüzün en önemli sorunlarından biri de ilaç israfıdır.

Ülkemizde ilaç israfının nasıl önlenilebileceği konusundaki görüşlerinizi belirtiniz.

Bulalım

“Müminin durumu gıptaya ve hayranlığa değer. Çünkü onun her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece müminde vardır. Sevinecek olsa şükreder, bu onun için hayır olur. Başına bir sıkıntı gelecek olsa sabreder, bu da onun için hayır olur.”

(Müslim, Zühd, 64.)

Yukarıdaki hadiste verilmek istenen mesajı bulunuz.

Peygamber Efendimiz de zaman zaman hasta olurdu. Bu tür durumlarda tedavi olur, dinlenir ve sabırlı davranırdı. Müslümanlara da hasta oldukları zaman sabırlı olmayı tavsiye ederdi.

Hız. Peygamber (s.a.v), hastaları ziyaret ettiği zaman onlara iyileşmeleri için dua eder ve sabır tavsiyesinde bulunurdu. Örneğin Peygamberimiz bir gün Enes bin Malik (r.a.) ile gözlerinden rahatsız olan Zeyd bin Erkam'ı ziyarete gitmişti. Hız. Peygamber (s.a.v.), Zeyd'e:

- **Gözlerin bu şekilde kalırsa ne yaparsın**, diye sordu. Hız. Zeyd (r.a.) ise:
- Sabreder ve Allah'ın rızasını dilerim, cevabını verdi.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şu müjdeyi verdi:

- **Eğer böyle bir durumla karşı karşıya gelir de sabreder, Allah'ın rızasını dilersen onun huzuruna günahsız olarak varırsın.**³⁴

Hastalıklar, günahlardan arınmak için bir fırsattır. Bu nedenle isyan etmek yerine sabırlı davranmalı ve günahlarımızdan arınarak sevap kazanmaya çalışmalıyız. Hız. Peygamber (s.a.v.) ateşli hastalığa yakalanan bir sahabe'yi ziyarete gitmişti. Ona dua ederek geçmiş olsun dileklerinde bulundu. Ardından da hâlini hatırlıyordu. Sahabe, "...Allah bu hastalığı bildiği gibi yapsın." diye beddua edince Peygamberimiz şöyle buyurdu: **“Öyle konuşma! Şüphesiz bu hastalık, körüğün demirin pasını giderdiği gibi âdemoğlunun hatalarını giderir.”**³⁵ Görülüyor ki hastalıklara bela okumak ve bundan dolayı isyan etmek doğru bir davranış değildir. Olması gereken, bir yandan tedavi olmanın yollarını aramak, diğer yandan da hastalıktan dolayı Allah'a sığınıp sabırlı davranmaktır.

34 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 3, s. 155, 156.

35 Müslim, Birr, 53.

Hız. Peygamber (s.a.v.) hastalıklara ve zorluklara sabredip rıza göstermenin Allah'ın rızasını kazandıracağını ifade ederdi. Bu sebeple hastanın ağır hastalıklara dayanamayarak kendisinin öldürülmesini istemeyi yasaklamıştı.³⁶ Hız. Peygamber bunun yerine hastalara şöyle dua etmelerini tavsiye ederdi: **“Allah'ım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat. Ölüm benim için hayırlı ise canımı al.”**³⁷ Bu nedenle bir Müslüman, her şeyin Allah'ın izniyle ve iradesi dâhilinde cereyan ettiğini bilmelidir. Şifayı verenin Allah olduğunu aklından çıkarmamalı ve her durumda ona sığınmalıdır.

Sonuç Çıkaralım

“Eyüp'e gelince hani o, 'Bir derde yakalandım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin.' diye Rabb'ine dua etmişti. Böylece onun duasını kabul ettik. Kendisinden o derdi giderdik. Ona katımızdan bir rahmet ve bize kulluk edenlere bir ders olmak üzere sayılarını bir kat artırarak yeni bir zürriyet verdik.”

(Enbiyâ suresi, 83, 84. ayetler.)

“...Gerçekten Biz onu sıkıntılara karşı sabırlı gördük. O, ne güzel bir kulumuzdu, daima Bize yönelirdi!”

(Sâd suresi, 44. ayet.)

Yukarıdaki ayetlerden ne tür sonuçlar çıkarabilirsiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

³⁶ Buhari, Tıb, 56.

³⁷ Buhari, Tıb, 19; Müslim, Zikr, 10.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimizin, sağlığa verdiği önemi bir örnekle açıklayınız.
2. Peygamberimizin, sağlığımızı korumak için yaptığı tavsiyeler nelerdir? Sıralayınız.
3. Peygamberimizin, tedavi olmaya verdiği önemi örneklerle açıklayınız.
4. Hastalıklara sabretmek ne demektir? Belirtiniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

“Eğer sen hastalığı kesinlikle iyileştiren bir ilacı bulmuşsan Allah’ın takdiri ve emriyle hasta iyileşir.”

1. Aşağıdakilerden hangisi yukarıdaki hadisten çıkartılabilecek bir sonuç **değildir**?
  - A) Hastalığın şifasını aramak gerekir.
  - B) Hastalıktan dolayı ölüm temenni edilmez.
  - C) Şifayı veren Allah’tır.
  - D) İyileşme, Allah dilerse olur.
  - E) Doğru tedavi yöntemi hastalığı iyileştirir.

“Hastanın yanına girince ona sağlık ve uzun ömür temennisinde bulunarak onu rahatlatın. Böyle yapmak onun gönlünü hoş eder.”

2. Yukarıdaki hadiste aşağıdakilerden hangisine **değnilmemiştir**?

- A) İlaç kullanmak
- B) Hastaya moral vermek
- C) Güzel sözün önemi
- D) Hastalara yardımcı olmak
- E) Dua etmek

“İnsanın duaları içinde Allah’ın en sevdiği şey, ... isteğidir.”

3. Yukarıdaki hadiste boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Yaşama
- B) İlim
- C) Sağlık
- D) Seyahat
- E) Mülkiyet

C. Aşağıda cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanlarıyla doldurunuz.

(sağlık, dua, ehil, ruh, nimet)

1. Sağlık, sadece hasta veya engelli olmamak değil, beden, ... ve sosyal yönlerden tam bir iyilik durumudur

2. “İki nimet vardır ki insanların çoğu bunlardan habersizdir. Bunlar: ..... ve boş vakittir.”

3. Sağlığımızı koruması için Yüce Rabb'imize ..... etmeliyiz.

4. Sağlığımıza kavuşabilmek için ..... doktorlara tedavi olmak gerekir.

D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını “D”, yanlışlarını “Y” ile işaretleyiniz.

(...) İyileşmek için doktorların tavsiye ettiği ilaçları kullanmak gerekir.

(...) Hz. Peygamber, sağlığı korumak için kan vermeyi yasaklamıştır.

(...) Tıbb-ı Nebevi, Hz. Peygamberin tıp ile ilgili olarak söyleyip yaptıklarına verilen isimdir.

(...) İnsan hastalanmasına rağmen hiç tedavi olmazsa sabretmiş olur.

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Yaratıcı birden fazla olsaydı evrende denge olur muydu? Açıklayınız.
2. "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalış." sözünden ne anlıyorsunuz? Yazınız.
3. Aşırı sevgi ve nefret hangi olumsuz sonuçlara neden olabilir? Araştırınız.
4. Ölçülü harcama sözünden ne anlıyorsunuz? Yazınız.

1. İnançta Denge

Yüce Allah, bütün kâinatı belli bir ölçü, denge ve uyum içinde yaratmıştır. Buna göre her şey dengeli bir şekilde hareket ederek hayatını sürdürür. Güneşin ve ayın kendi yörüngeleri dışına çıkmadan hareket etmesi ve her doğan canlının ömrünü tamamlayınca ölmesi hep bu ilahî kanun ve ölçüler çerçevesinde gerçekleşir. Ayrıca iyi ve kötü tutumlara verilen mükâfat ve cezalar da bu ölçülere göre belirlenir.

Kâinattaki düzende bir aksama meydana gelirse yeryüzünde denge bozulur. Rabb'imiz, "**Allah gökyüzünü yükseltti ve ölçüyü koydu. Öyleyse sakın taşkınlık edip ölçüyü bozmayın.**"¹ ayetiyle yaratılıştaki ölçü ve uyuma dikkat etmemizi ister. Doğadaki ve toplumsal hayattaki dengeyi bozacak davranışlardan kaçınmamızı öğütler. İnanç, ibadet, duygu ve davranışlarımızda aşırılıktan kaçınmamızı ve orta yolu benimsememizi tavsiye eder. "**Böylece sizi orta yolu benimseyen bir ümmet kıldık...**"² ayeti bu gerçeği ifade eder. Bu ölçüye uyduğumuz zaman şirk, kibir, bozgunculuk, ölçüsüz tüketim ve adaletsizlik gibi aşırılıklardan uzak durmuş oluruz.

İslam'a göre inançsızlık, şirk ve münafıklık inançta aşırılığa düşmektir. İnançsızlık, insanın yaratılış fitratına aykırı davranmasıdır. Yüce yaratıcıyı inkâr etmesi ve onun mesajlarını kabul etmemesidir. Oysa insan, yaratıcı bir gücün varlığına inanmaya ihtiyaç hissedecek şekilde yaratılmıştır. İnsan, iman etmekle fitratına uygun davranmış olur. Bu durum bir ayette şöyle açıklanır: "**Ey Muhammed! Allah'ı bir kabul ederek yüzünü doğruca dine çevir. Allah'ın yaratma kanununa uygun olarak dine dön. O, insanları buna göre yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez. İşte doğru din budur...**"³ Sevgili Peygamberimiz de insanın dine inanmaya meyilli yaratıldığını şöyle ifade eder: "**Her doğan, fitrat üzerine doğar. Sonra ane-babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar.**"⁴ Buna göre her insan Allah'ın dinini kabul etmeye uygun bir özellikte yaratılmıştır. Bununla birlikte insan, aile ve çevrenin yönlendirmesi ile farklı inançlara sahip olabilir.

Not Edelim!

Sevgili Peygamberimiz, tevhit inancına büyük bir önem verir. Çünkü Allah'ı bir kabul etmek inançta dengeli olmanın en önemli şartıdır. Peygamberimiz, ebedî kurtuluşun ancak tevhit inancı ile mümkün olacağını şöyle ifade etmiştir. "**Kim, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahitlik ederse Allah ona cehennemi haram kılar.**"

(Müslim, İman, 10.)

1 Rahmân suresi, 7-8. ayetler.

2 Bakara suresi, 143. ayet.

3 Rûm suresi, 30. ayet.

4 Buhari, Cenaiz, 92; Ebu Davut, Sünne, 17.

İnançta dengesizliğin örneklerinden biri de şirktir. Şirk, Allah'a inanmakla birlikte inançta ve ibadette ona ortak koşmaktır. Sadece Allah'a ait olan özellikleri başka varlıklara da vererek aşırılığa düşmektir. Yüce Allah, şirkin kötülüğünü Hz. Lokman'ın dilinden şöyle ifade eder: **"Hani Lokman, oğluna öğüt vererek şöyle demişti: 'Yavrurum! Allah'a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür.'"**⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.) ise Allah katında en büyük günahın hangisi olduğunu soran bir sahabe-ye şöyle cevap verdi: **"Seni yaratmış olduğu hâlde Allah'a şirk koşmandır."**⁶ Böylece Peygamberimiz şirkin ne kadar büyük bir aşırılık olduğuna vurgu yapmıştır.

Münafıklık da inanç yönünden bir sapma ve dengesizliktir. Çünkü Allah dünya imtihanının bir gereği olarak kullarını inanıp inanmamakta serbest bırakmıştır. Oysa münafık, inanmadığı hâlde çıkar elde etmek veya çıkarlarını korumak amacıyla inkârını gizleyen ve başkalarına karşı inanmış gibi gözükken kimsedir. Münafıkların bu tutumu Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır: **"İnsanlardan, inanmadıkları hâlde 'Allah'a ve ahiret gününe inandık.' diyenler de vardır. Bunlar Allah'ı ve müminleri aldatmaya çalışırlar. Oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değillerdir. Onların kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını artırmıştır. Söyledikleri yalana karşılık da onlara elem dolu bir azap vardır."**⁷ Çelişkili, kararsız ve ikiyüzlü tutumları nedeniyle münafıkların sözlerine ve dostluklarına güven duyulmaz. Bu özellikleri nedeniyle Hz. Peygamber (s.a.v.), münafıklara karşı uyanık davranmış ve onların yalan söylemek, emanete ihanet etmek, sözünde durmamak gibi bazı özelliklerini sayarak Müslümanları bu konuda uyarmıştır.⁸

İnanç konusundaki aşırılıklardan biri de insanları aşırı yüceltmedir. Tarih boyunca bazı kimseler, Allah'ın gönderdiği peygamberleri insanlar arasından seçmesine itiraz ettiler. Ancak Allah Teâlâ, bu itirazlara Kur'an-ı Kerim'de şöyle cevap verdi: **"De ki: Eğer yeryüzünde, (insanlar yerine) yerleşip dolaşan melekler olsaydı elbette onlara gökten bir melek peygamber indirirdik."**⁹ Peygamberlerin insanlardan seçilmesi, dinin öğütlerinin, emir ve yasaklarının insanlar tarafından daha iyi anlaşılmasında büyük kolaylıklar sağladı. Ancak bu kez de bazı insanlar, peygamberleri ölçüsüzce yücelterek inanç hususunda aşırılığa düştüler. Bu dengesizliğe Kur'an-ı Kerim'de

5 Lokman suresi 13. ayet.

6 Müslim, İman, 141.

7 Bakara suresi, 8-10. ayetler.

8 Müslim, İman, 106; İbn Mace, Mesacid, 18.

9 İsrâ suresi, 95. ayet.

şöyle örnek verilir: **“Yahudiler, ‘Üzeyr, Allah’ın oğludur.’ dediler. Hristiyanlar ise ‘İsa Mesih, Allah’ın oğludur.’ dediler. Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri gerçektışı sözlerdir...”**¹⁰ İnsanların bu yöndeki zaafını iyi bilen Sevgili Peygamberimiz, kendisini ölçüsüzce yüceltenlere karşı çıkararak onları şöyle uyarırdı: **“Beni överken Hristiyanların İsa’yı övdükleri gibi aşırılığa gitmeyin. Onlar İsa’yı Allah’ın oğlu konumuna yükselttiler. Ben Allah’ın bir kuluyum. Bu yüzden bana Allah’ın kulu ve elçisi deyin.”**¹¹

Listeleyelim

Bazı sahabelerde görülen aşırılıklardan biri Hz. Peygamberin ölümünü kabulleneme tavrı idi. Örneğin sahabelerden Musab bin Umeyr (r.a.) Uhut Savaşı’nda şehit olmuştu. Onu şehit eden kişi Sevgili Peygamberimizi öldürdüğünü zannederek, “Muhammed’i öldürdüm!” diye bağırdı. Bunun üzerine insanlar arasında Hz. Muhammed’in öldürüldüğü haberi yayıldı. Müslümanlar büyük bir şok yaşadılar. Münafıklardan bir kısmı da “Şayet o peygamber olsaydı öldürülmezdi. O hâlde eski dininize dönünüz.” dediler. Bunun üzerine Enes bin Nadr (r.a.), şöyle seslendi: “Ey Müslümanlar! Eğer Hz. Muhammed öldürüldüyse onun Rabb’i, Hayy’dır. O hâlde onun davası uğrunda savaşınız ve onun gibi şehit olunuz.” Bu sözler üzerine Müslümanlar toparlanarak savaşmaya devam ettiler. Bu arada bu haberin yalan olduğu ve Hz. Peygamberin hayatta olduğu görüldü. Daha sonra inen Âl-i İmrân suresinin, 144. ayeti peygamberin de ölümlü bir insan olduğunu Müslümanlara şöyle hatırlattı:

“Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o, ölür ya da öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim geri dönerse Allah’a hiçbir şekilde zarar veremez. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.”

(Fahreddin Razi, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb*, C 7, s. 92.)

Yukarıdaki hadisten ve ayetten çıkardığınız sonuçları listeleyiniz.

- Peygamber de ölümlü bir insandır.
- .....
- .....

10 Tevbe suresi 30. ayet

11 Buhari, Enbiya, 44.

2. İbadetlerde Denge

Hayatımız, bir gün hesabı verilmek üzere bize verilmiş bir emanettir. Bu emaneti en güzel şekilde değerlendirmek için ibadetlere özen göstermemiz gerekir. Dinimiz, namaz, oruç, hac, zekât ve sadaka gibi ibadetlerle, onun emir ve yasaklarına uymakla Allah'a karşı olan kulluk borcumuzu yerine getirmemizi ister. Bu görevimizi yerine getirirken de dengeli olmamızı öğütler.

İslam, denge dinidir. Onun bütün kurallarında bu dengeyi görmek mümkündür. Örneğin Müslümanların dünyaya bağlanarak ahireti unutmalarını yasaklar. Aynı şekilde ahiret için çalışırken dünyadan el çekmeyi de doğru bulmaz.¹² Örneğin Allah (c.c.) bizlerden şöyle dua etmemizi ister: "... **'Rabb'imiz! Bize dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver, bizi ateşin azabından koru!..'**"¹³

Sevgili Peygamberimiz de ibadet yaparken dengeli olmayı şöyle öğütler: **"Din kolaylıktır. Hiç kimse dini zorlaştırmaya kalkmasın, ona mağlup olur. O hâlde doğru yolu takip edin ve orta yolu elden bırakmayın. Müjdeleyin, imrendirin ve kolaylaştırın. Sabah erken kalkarak ve gece serinliğinden ve kuşluk vakitlerinden yararlanarak ibadetlerinizde devamlı olun."**¹⁴

Dinimize göre ibadet yapmamak, insanın yaratılış fitratına uygun davranmaması anlamına gelir. Bu ise insanın yaratılışındaki denge hâlini bozar. Nitekim Allah (c.c.) iman ettiği hâlde ibadetlerini yapmayan kullarına şu çağırışı yapar: **"İman eden kullarıma söyle, namazı kılınlar; alışverişin ve dostluğun olmayacağı günün gelmesinden önce kendilerine verdiğimiz rızık-**

Not Edelim!

"Benim kalbim temiz, ibadet yapmam gerekmez." gibi ifadeler dinimizin ilkeleriyle örtüşmeyen yanlış sözlerdir. Allah'ın emri olan ibadetleri yapmaksızın böyle bir iddiada bulunmak doğru değildir: Bu hususta Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"...Siz kendinizi temize çıkarmayın. Kimin gerektiği şekilde kullukta bulunduğunu en iyi Allah bilir."

(Necm suresi, 32. ayet.)

Peygamberimiz de bu tür bir düşüncenin yanlışlığı hususunda bizleri şöyle uyarır:

"Allah (c.c.) sizin bedenlerinize ve görünüşünüze değil, kalplerinize ve ibadetlerinize bakar."

(Müslim, Birr, 33.; İbn Mace, Zühd, 9.)

¹² Kasas suresi, 77. ayet.

¹³ Bakara suresi, 201. ayet.

¹⁴ Nesai, İman ve Şeraiuha, 28.

tan (bizim yolumuzda) gizli açık harcasınlar.”¹⁵ Aynı şekilde insan bedenine ve çevresine zarar verecek oranda ibadetlerde ölçüyü aşmak da insan fitratına aykırıdır ve bir aşırılıktır.

Peygamberimiz ibadetlerde dengeli olmayı öğütlerdi. O, bir kimsenin kendini ibadetlere adanarak ailesinden, akrabalarından ve komşularından uzaklaşmasını doğru bulmazdı. Hz. Peygamber, **“...Orta yolu tutunuz. İşlerinizi güzel yapmaya gayret ediniz...”¹⁶** buyurur ve ibadetleri yerine getirirken yapılması gereken diğer günlük işlerin de aksatılmamasını isterdi. Bir gün sahabelerden bazıları Sevgili Peygamberimizin eşine onun ibadet hayatı hakkında bazı sorular sormuşlardı. Eşi, Peygamberimizin ibadetlerini onlara anlattı. Sahabeler, Allah Resulünün ibadetlerini duyunca bunu Hz. Peygamberin günahsız oluşuna bağladılar ve kendi yaptıklarını az gördüler. Bu kimseler kendi kendilerine:

-Onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır. Allah'ın Resulü nerede biz neredeyiz? dediler. İçlerinden biri:

- Bundan böyle ben ömrümün sonuna kadar bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım, dedi. Bir diğeri:

- Ben de hayatım boyunca oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim, dedi. Üçüncü sahabe de:

- Ben de sağ olduğum sürece kadınlardan uzak kalacak, asla evlenmeyeceğim, diye söz verdi. Onların bu sözleri kendisine iletilince Peygamberimiz onları şöyle uyardı: **“Şöyle şöyle diyenler sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve ona en saygılı olanınızım. Fakat ben bazen oruç tutuyorum, bazen tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor hem de uyuyorum. Ve ben evliyim, eşim, ailem var. Bunlar benim sünnetimdir. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse, benden değildir.”¹⁷**

Allah Resulü (s.a.v.), ibadetlerde aşırılığa gitmenin insana ağır bir yük getireceğini ve insanda bıkkınlık oluşturacağını hatırlatır. Bu hususta şu çağırışı yapar: **“Ey insanlar, takat getireceğiniz işleri yapın, zira siz ibadetten usanmadıkça Allah da sevap yazmaktan usanmaz. Allah'ın en çok hoşuna giden amel, az da olsa devamlı olanıdır.”¹⁸**

Konuşalım

Sevgili Peygamberimiz bir gün mes-cide girmişti. İki direk arasına uzatılmış bir ip gözüne ilişti. **“Bu ip nedir?”** diye sorunca arkadaşları, “Bu, Zeynep'e aittir. Namazda ayakta durmaktan yorulunca ona tutunuyor.” dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, **“Onu hemen çözüünüz. Biriniz istekli olduğu zaman nafil namaz kılsın, yorgunluk ve gevşeklik hissettiği zaman ise yatıp uyusun.”** buyurdu.

(Buhari, Teheccüd, 18.)

Yukarıdaki olaydan ne anlıyorsunuz?
Arkadaşlarınızla konuşunuz.

15 İbrahim suresi, 31. ayet.

16 Buhari, Rikak, 18.

17 Buhari, Nikâh, 1.

18 Buhari, İman, 16; Müslim, Salat, 283.

Nasıl ki ibadetleri terk ederek günah işlemek, hayatta dengeyi bozan, insanı kendi yörüngesinden çıkaran bir şey ise ibadetlerde aşırılık da bir dengesizliktir. Bu hususta en güzel örnek Hz. Peygamberdir. O, farz olan ibadetleri yerine getirmede çok hassas idi. Nafile ibadetlerde ise ölçülü ve dengeli davranırdı. Müslümanlara da dengeli olmayı tavsiye ederdi. Örneğin Peygamberimiz (s.a.v.), cemaatle kılınan namazlarda insanların içinde buldukları şartları dikkate alırdı. Bu hususta Müslümanlara şu tavsiyede bulunurdu: **“Sizden biriniz, insanlara namaz kıldırıldığı zaman, onu hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın.”**¹⁹

Not Edelim!

Allah'ın ve Hz. Peygamberin kesin olarak emrettiği ibadetleri yerine getirmek aşırılık olarak kabul edilmez. Aşırılık, nafile ibadetleri, yapılması gereken işlerini ihmal edecek ve kendisine zarar verecek şekilde çokça yapmaya çalışmaktır.

Örnek Olay Analizi

Hz. Peygamber (s.a.v.) Hicret'ten sonra Hz. Selman ile Hz. Ebü'd-Derda'yı kardeş ilan etmişti. Hz. Selman (r.a.), bazen Ebü'd-Derda'yı ziyaret ederdi... Bir ziyarette Ebü'd-Derda hazırlattığı yemeği Selman'a ikram edip

- Buyurun, yemeğinizi yiyin, ben oruçluyum, dedi. Selman:
- Sen yemedikçe ben de yemem, diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ebü'd-Derda sofraya oturup yemeğini yedi. Gece olunca Ebü'd-Derda teheccüt namazı kılmaya hazırlandı. Selman ona:
- Uyu, dedi. Ebü'd-Derda uyudu, bir müddet sonra tekrar kalkmak istedi. Selman yine:
- Uyu, diyerek onu kaldırmadı. Gecenin sonlarına doğru Selman:
- Şimdi kalk, dedi ve her ikisi birlikte namaz kıldılar. Sonra Selman, Ebü'd-Derda'ya şöyle dedi:
- Senin üzerinde Rabb'inin hakkı vardır, bedeninin hakkı vardır, ailenin hakkı vardır. Hak sahiplerinin her birine haklarını vermelisin.

Sonra Ebü'd-Derda, Peygamberimize gidip olup biteni anlattı. Sevgili Peygamberimiz şöyle cevap verdi:

- Selman doğru söylemiş.

(Buhari, Savm, 51, Edeb, 86.)

Yukarıdaki olayı ibadetlerde dengeli olmak açısından inceleyiniz.

¹⁹ Buhari, İlim, 28.

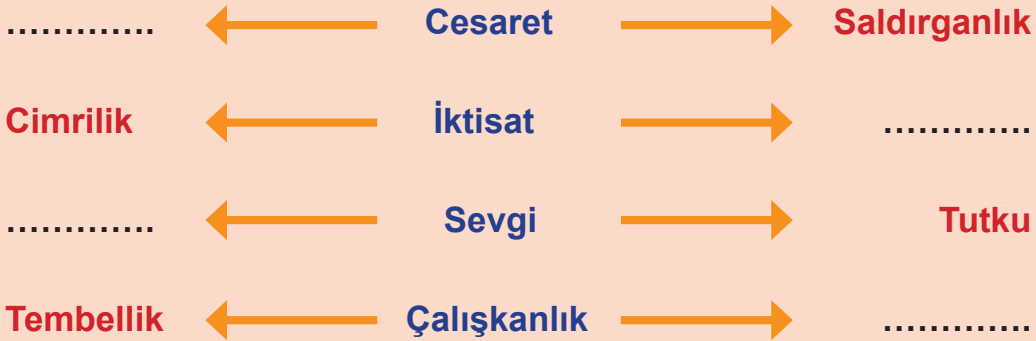
3. Duygularda Denge

Yüce Allah, insanları imana çağırırken onların hem akıllarına hem de duygularına hitap eder. Çünkü insan, ruh ve beden bütünlüğü içinde yaratılmış; akıl, his ve duygularla donatılmış özel bir varlıktır. İnsan kendisine verilen bu özelliklerini hayatında en uygun biçimde kullanır ve bunlar arasındaki dengeyi muhafaza edebilirse mutlu olur.

İslam, insanın, duygularını doğru ve faydalı bir şekilde kullanmasını ister. Örneğin insan başkalarının sahip olduğu güzel şeylere karşı ilgi duyar ve onlardan kendisinde de olmasını ister. Bu istek, kıskançlık (haset) ve imrenme (gıpta) olarak iki şekilde ortaya çıkar. Haset, insanın, başkalarının sahip olduğu mal, makam ve ilim gibi kıymetleri kaybetmesini ve bu kişilerin zelil duruma düşmesini şiddetli bir şekilde istemektir. Gıpta ise başkalarının sahip olduğu güzel şeylerin kendisinde de olmasını arzulamaktır. Dolayısıyla gıpta insan fıtratına uygun, başkalarına zarar vermeyen ve insanı motive eden bir duygudur. Haset ise insan münasebetlerini bitiren, kişiyi bencilliğe iten ve insanları birbirine düşman yapan sakıncalı bir duygudur. Bu nedenle Sevgili Peygamberimiz kıskançlıktan sakınmamızı ister ve şöyle buyurur. **“Kıskançlıktan (haset etmekten) sakının! Zira kıskançlık ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi, iyilikleri de yer bitirir.”**²⁰

Yazalım

Yukarıdaki şemada insan duygularındaki aşırılıklar ve denge hâli verilmiştir. Buna göre boş bırakılan yerlere gerekli ifadeleri yazınız.

²⁰ Ebu Davut, Edeb, 44; İbn Mace, Zühd, 22.

İnsan; akli, bedeni, ruhu, duyguları ve kalbiyle dengeli bir işleyişe sahip olarak yaratılmıştır. Bu nedenle İslam dini katı bir akılcılığı doğru bulmaz. Aynı şekilde bilgi ve düşünceden uzak bir duygusallığı da yanlış görür. Çünkü duygularına ve hislerine yenik düşüp aklını doğru bir şekilde kullanamayan kimse, sağlıklı düşünce üretemez. Bu durum davranışlarını olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle insan, duygusal yoğunluklarını akıyla kontrol edebilmelidir. Böyle bir tutum insanı aşırılıklardan korur.

Sevgili Peygamberimiz duygularına hâkim olabilen ve aşırılıklardan uzak duran bir şahsiyet idi. Sevdiklerini ölçülü sever, onları zaman zaman uyarır ve kayırmazdı. Öfkelendiği zaman haksızlık yapmaz, kötü davranmaz ve her zaman hakkı söylerdi. Örneğin bir gün üzerinde yakası sert bir elbise bulunduğu hâlde yürürken yanına bir kişi yaklaştı. Bu adam, Hz. Peygamberin elbisesini hızlıca çekerek “Ey Muhammed! Allah’ın senin yanındaki mallarından bana vermeleri için adamlarına emret.” dedi. Adamın elbiseyi hızla çekmesi nedeniyle Peygamberimizin boynu kızardı. Bunun üzerine orada bulunanlar adama öfkeleniler. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabını sakinleştirdi. Canı yandığı hâlde ona herhangi bir ceza verme yoluna gitmedi. Ardından da yanındakilere ona istediğini vermelerini söyledi.²¹ İnsan bazen hislerinin yoğunlaştığı durumlarda duygusal davranır. Duygusal tepkilerde çoğu zaman ölçü kaçabilir. Bu nedenle Peygamberimizi örnek alarak sağduyulu davranmalı ve duygularımızın kabardığı durumlarda sakin olmalıyız.

Duygusal aşırılıklar en çok sevgi ve nefrette görülür. Çoğu insan, sevgi ve nefrette dengeli davranamayarak aşırılığa düşer. Sonuçta da birçok hayal kırıklığı ve pişmanlıklar yaşar. Bu nedenle Sevgili Peygamberimiz, severken de nefret ederken de ölçülü olmamızı tavsiye eder. Örneğin sevgi ve nefret hususunda hangi ölçüye uyacağımızı şöyle haber verir: “**Dostunu severken ölçülü sev, günün birinde senin düşmanın olabilir. Düşmanına da ölçülü davran çünkü günün birinde senin dostun olabilir.**”²²

Hız. Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah’ın rahmetinden ümidini kesmezdi. Ancak kendini onun azabından da muaf görmezdi. Kısaca onun korku ve ümit duygusunda tam bir denge hâli vardı. O, Allah’ın kendisine olan sevgisini kaybetmekten ve işlediği günahlar yüzünden cehenneme düşmekten endişe ederdi. Ancak Allah’ın engin affediciliğine ve rahmetine sığınarak, cennete girme ümidini de hiçbir zaman kaybetmedi. Müslümanlara da ümitsizlik ve korku dengesini iyi korumalarını tav-

21 İbn Sa’d, Tabakatü’l-Kübra, C 1, s. 357.

22 Tirmizi, Birr, 60.

siye ederdi: Örneğin bir hadisinde şöyle buyurmuştu: **“Eğer mümin, Allah’ın azabını tam olarak bilseydi cennet ümidine kapılmazdı. Kâfir de Allah’ın rahmetini tam olarak kavrayabilseydi onun cennetinden asla ümidini kesmezdi.”**²³ Müslümanlar Allah’ın sevgisini ve cennetini kazanmak ümidiyle ona yönelerek kulluk etmelidir. Ayrıca günahlarından ve hatalarından dolayı ümitsizliğe kapılmamalıdır. Elbette günahlar kalpte ağırlık, sıkıntı ve burukluk oluşturur. Peygamberimiz (s.a.v.) de **“Kötülük, insanın içine sıkıntı verir.”**²⁴ buyurur. Ancak Allah’ın şu müjdesi tövbe yoluyla günahlardan arınmanın mümkün olduğunu ilan eder: **“De ki: ‘(Allah şöyle buyuyor:) Ey kendilerine karşı haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar; çünkü yalnız o, çok bağışlayıcıdır, rahmet kaynağıdır!’”**²⁵

Bulalım

Resulullah (s.a.v.), ölmek üzere olan bir genci ziyarete gitmişti. Yanında otururken ona sordu:

- Kendini nasıl hissediyorsun?

Genç:

- Ey Allah’ın Resülü! Allah’tan ümidim var ancak günahlarımdan korkuyorum, diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v.) da şöyle buyurdu:

- Bu durumda olan bir kulun kalbinde ümit ve korku birleşti mi Allah o kulun ümit ettiği şeyi mutlaka verir ve korktuğu şeyden de onu emin kılar.”

(Tirmizi, Cenaiz, 8; İbn Mace, Zühd, 37.)

Yukarıdaki hadiste verilmek istenen mesajı bulunuz.

Hız. Peygamber (s.a.v.), öfkesinin esiri olmazdı. Aynı şekilde haksızlıklara, günahlara karşı duyarsız ve tepkisiz de kalmazdı. O, insanlarla ilişkilerinde zorluğa başvurmazdı. Öfkeyle davranıp başkalarına zarar vermezdi. Haksızlık, düşmanlık veya günahlar hususunda mutlaka doğruyu söyler ve hatayı düzeltmeye çalışırdı. Şahsına karşı işlenen kusurları kolayca affederdi. Kaba bir muameleye maruz kalsa da nezaketini bozmadı, kendisine kötülük edenlere bile güzellikle davranırdı. Halim yani yumuşak huylu bir insan olan Peygamber Efendimizin bu huyunu Allah (c.c.) şöyle över: **“(Resulüm!) O vakit, Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet Sen kaba ve katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu hâlde onları affet; bağışlanmaları için dua et!...”**²⁶ Yumuşak huyluluğun en çok gerektiği zamanlar, öf-

23 Müslim, Tevbe, 23.

24 Müslim, Birr, 14

25 Zümer suresi, 53. ayet.

26 Âl-i İmrân suresi, 159. ayet.

keye ve hiddete kapıldığımız, aklımız yerine duygularımızla hareket etmeye başladığımız hassas anlardır. Böyle durumlarda nefsimizi dizginleyebilmek ise manevi bir olgunluk ister. Bu ise Sevgili Peygamberimizi örnek alıp onun gibi davranmakla mümkündür. Hz. Peygamberin şu hadisi, öfkemizin kabardığı anda hatırlayıp gereğini yapmamız gereken güzel bir ölçüdür: **“Yiğit, güreşte rakibini yenen kimse değildir. Asıl yiğit, kızdığı zaman öfkesine hâkim olan kişidir.”**²⁷

Empati Yapalım

Bir adam, İmam Azam Ebu Hanife'ye kin beslemekte ve haset etmekteydi. Bu kişi bir gün hıncını alamayarak ortada hiçbir sebep yokken Ebu Hanife'ye tokat attı. Ebu Hanife (r.a.) ise muhababına bakarak onun hiç beklemediği şu cevabı verdi:

- Senin tokadına ben de bir tokatla karşılık verip sana bu hareketinin cezasını verebilirim. Buna gücüm yeter, ama bunu yapmayacağım.

Seni cezalandırması için halifeye şikâyet edebilirim, fakat bunu da yapmayacağım. Bana yaptığın bu kötülüğü, Allah Teâlâ'ya şikâyet edebilirim, fakat bunu da asla yapmayacağım.

Mahşer günü senden benim intikamımı almasını Allah'tan isteyebilirim. Ancak o dehşetli günde seni böylesine zor bir durumda bırakmak da istemiyorum.

Kıyamet şu anda kopsa ve bu sözlerim, senin hakkında bir şikâyet olarak kabul edilse derhal sözümü değiştirir ve Allah'tan seni affetmesini isterim.

Adam Ebu Hanife'nin bu sözleri karşısında dondu kaldı. Kalbindeki düşmanlık ve kıskançlık, yerini muhabbet ve hayranlığa bıraktı. Yaptığı hareketten dolayı pişmanlık duydu. Ebu Hanife'nin öfkelenmeden ortaya koyduğu bu faziletli davranış karşısında utanan adam onun eline sarılarak ondan kendisini affetmesini istedi. Ebu Hanife ise adamı affetti ve Allah'a, onu bağışlanması için dua etti.

(İbn Hacer Heytemi, Hayrat'ül-Hisan, s. 66.)

Yukarıdaki olayda Ebu Hanife'nin yerinde siz olsaydınız ne yapardınız?

4. Davranışlarda Denge

İnsan bedeni ve ruhuyla Allah'ın yarattığı muhteşem bir sanat eseridir. İnsanın mutlu olması için hem bedensel hem de ruhsal ihtiyaçlarının dengeli biçimde karşılanması gerekir.

Sevgili Peygamberimiz, bir beşer olarak dünyevi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışırken peygamber olarak da Allah'ın kendisine verdiği ulvi görevi yerine getirirdi. Ona göre insan, dünyada konaklayan bir yolcu gibi olmalıdır.²⁸ Ahireti unutarak dünyada ebedî olarak kalacakmış gibi yaşamak doğru değildir.²⁹ Bununla birlikte Hz. Peygambere göre dünya ahiretin tarlasıdır.³⁰ İnsan

²⁷ Buhari, Edeb, 76; Müslim, Birr, 107, 108.

²⁸ Tirmizi, Zühd, 25.

²⁹ Tirmizi, Kıyamet, 26.

³⁰ Acluni, Keşfü'l Hafa, C 1, s. 364.

dünyada yaptıklarının karşılığını ahirette görür. Şu ayet dünya-ahiret dengesinin nasıl olması gerektiği konusunda bize bir ölçü sunar: **“Allah’ın sana ihsan ettiği bu servetle ebedî ahiret yurdunu kazanmaya gayret et ama dünyadan da nasibini unutma!..”**³¹ Bu nedenle hayatımızı sürdürebilmek için dünya nimetlerinden yararlanmalı ancak ahiret için de çalışmalıyız. Dünya hayatının geçici, ahiret hayatının ise ebedî olduğunu unutmamalıyız.

Sevgili Peygamberimiz din ve dünya işlerini uyum ve denge içinde yerine getirdi. O, zamanını verimli bir şekilde planlayarak örnek bir hayat yaşadı. Resulullah (s.a.v.), ibadetlerine çok düşküdü. “Kendisine neden çok ibadet yapıyorsunuz?” diye soranlara **“Rabb’ime şükreden bir kul olmayayım mı?”** diye cevap verdi.³² Bunun yanında o, devlet başkanı olarak görev yaptı, halkının hizmetinde oldu. Ailesine zaman ayırdı, onların geçimini sağlamak için ticaretle uğraştı. Günlük şahsi işlerini yerine getirdi. Gerektiğinde elbisesindeki söküğünü dikti, ayakkabısını tamir etti, hayvanları otlatıp süt sağdı, cami inşaatı için taş ve kerpiç taşıdı. Tembellik ederek başkalarının sırtından geçinmeyi hoş karşılamadı. Bir defasında başkalarına el açıp dilenmenin hoş bir davranış olmadığını anlatmak için şöyle buyurdu: **“Allah’a yemin olsun ki sizden birinizin eline ipini alıp sırtında odun taşıması, birine varıp dilenmesinden çok daha iyidir...”**³³

Sevgili Peygamberimiz, işlerimizde dengeli ve güzel olmayı tavsiye ederdi. Yapılan işlerin anlam kazanması için doğru ve faydalı olması gerektiğini ifade ederdi. Zira ona göre: **“Yüce Allah, işi sağlam ve iyi yapmanızdan hoşnut olur.”**³⁴ Kişiye ve topluma hiçbir faydası olmayan işler aynı zamanda emek ve vakit israfıdır. Bu nedenle Peygamberimiz: **“Kişinin Müslümanlığının güzelliği, kendisine fayda vermeyen işleri terk etmesidir.”**³⁵ buyururdu. Buna göre bir insan kendisine bilgi, görgü, ahlak ve kültür kazandıracak faaliyetlerle vaktini geçirmeye çalışmalıdır. Kendisine ve başkalarına fayda vermeyen işlerden uzak durmalıdır.

31 Kasas suresi,77. ayet.

32 Buhari, Teheccüd, 6.

33 Buhari, Zekât, 50.

34 Beyhaki, Şu’abu’l-İman, C 4, s. 334.

35 İbn Mace, Fiten, 12.

Araştıralım!

Peygamber Efendimizin bir gününü nasıl geçirdiği konusu hakkında bir araştırma yapınız. Ulaştığınız sonuçları arkadaşlarınızla paylaşınız.

İslam'a göre insanların olduğu gibi hayvanların, bitkilerin ve cansız tüm varlıkların da hakları vardır. Bu nedenle Peygamberimiz, Müslümanlara tüm bu varlıkların hakları hususunda dengeli davranmayı öğütledi. Örneğin doğal dengenin korunması için ağaç dikilmesini tavsiye eder³⁶, suların kirlenmemesini ve canlı türlerinin yok edilmemesini isterdi.³⁷ Ayrıca Medine'ye hicretiyle birlikte buradaki doğal yapıyı korumak için bir orman koruma alanı oluşturdu.

Yorumlayalım

Hz. Peygamber (s.a.v.) bir yolculuk dönüşünde bir yerde konaklamıştı. Yanındakilerden bazıları bir kuş yuvasında bulunan yavruları yakaladılar. O sırada kuşların annesi gelerek kanatlarını onların üzerine doğru çırpmaya başladı. Bu durumu gören Peygamberimiz oraya geldi ve **“Bu kuşu ve yavrularını neden üzüyorsunuz? Onları yuvalarına koyunuz.”** buyurdu. Aynı yolculuk esnasında Hz. Peygamber (s.a.v.), yakılmış bir karınca yuvası gördü. Etrafındakilere **“Bunu kim yaktı?”** diye sordu. Yuveyı yakanlar yanına gelince onlara, **“Ateşle cezalandırmak, ateşin yaratıcısından başka hiçbir kimsenin hakkı değildir.”** buyurdu.

(Ebu Davut, Cihad, 112.)

Yukarıdaki hadisi tabiattaki doğal dengenin korunması açısından yorumlayınız.

Hz. Peygambere göre iyi bir Müslüman söz ve davranışlarında ölçülü, adaletli ve dengeli olur. Doğruluktan ayrılmaz, yalan söylemez, hile yapmaz ve aldatmaktan kaçınır. Bu sebeple Peygamberimiz, **“Sözlerinde ve davranışlarında ileri gidip haddi aşanlar helak oldular.”**³⁸ buyurarak her konuda ölçülü hareket etmemizi tavsiye etmişti.

Not Edelim!

Davranışlarda dengeli olmak için en çok ihtiyaç duyulan özelliklerden biri “teenni” ile hareket etmektir. Teenni, bir iş yaparken acele etmemek, yapılacak işin öncesini ve sonrasını düşünmek demektir. İhtiyatlı davranmak da diyebileceğimiz teenni, hata etme ihtimalini asgariye indiren, insanı pişmanlığa düşmekten koruyan güzel bir özelliktir. Nitekim Hz. Peygamber bir arkadaşını şöyle takdir etmiştir: **“Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır: Hilm (Yumuşak huyluluk) ve Teenni.”**

(Müslim, İman, 25, 26.)

36 Müslim, Müsakat, 10.

37 Nesai, Dahaya, 42.

38 Müslim, İlim, 7.

5. Harcamalarda Denge

Dinimiz iman, ibadet, duygu ve davranışlarımızda olduğu gibi yaptığımız harcamalarda da ölçülü olmamızı ister. İslam'a göre harcamalarda israf etmek de cimrilik yapmak da aşırılıktır. Zira Yüce Rabb'imiz, **“Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de açıp tutumsuz olma, yoksa pişman olur, açıkta kalırsın.”**³⁹ buyurarak cimriliğin de israfın da olumsuz sonuçlara yol açacağını haber vermektedir. Bir başka ayette de Allah'ın rızasına uygun yaşayan kullarını överken şöyle buyurur: **“Rahmân'ın has kulları harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler, ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”**⁴⁰ İslam'ın emrettiği harcama şekli orta yol yani iktisattır. Peygamber Efendimiz de sözlerinde ve uygulamalarında bu ilkeye göre hareket etmiştir.

Hz. Peygamber iktisatlı davranır ve herkese iktisatlı olmayı tavsiye ederdi. Bir hadisinde, **“Kibirsiz ve israf etmeden yiyiniz, içiniz, giyininiz ve sadaka veriniz.”**⁴¹ buyurarak iktisatlı yaşamının nasıl olması gerektiğini ifade eder. Buna göre ihtiyaçlarımızı kibir, gösteriş ve israfa düşmeden karşılamalıyız. Bunun yanında ihtiyaç sahibi insanları da gözetmeli ve onlara da yardım etmeliyiz. Ayrıca kazanırken ve harcariken dinimizin koyduğu helal ve haram ölçüsüne dikkat etmeliyiz.

İslam, toplumda sosyal ve iktisadi dengeleri sağlamak için yardımlaşmayı ve dayanışmayı emreder. İsrافی, lüksü, gösterişi ve aşırı tüketimi de yasaklar. Çünkü lüks, gösteriş amaçlı tüketim israfa yol açar. İsraf ise hem insana hem de topluma zarar verir. Bir defasında Hz. Peygamber (s.a.v.), sahabeden Hz. Sa'd'a uğradı. Sa'd (r.a.) bu esnada abdest alıyordu. Resulullah (s.a.v.) onun suyu aşırı kullandığını görünce,

- **Ey Sa'd! Bu israf nedir?** diye sordu.

Hz. Sa'd,

- Abdestte de israf olur mu? deyince Hz. Peygamber (s.a.v.),

- **Evet, olur. Hatta akmakta olan bir nehirde abdest alsan bile israf olur,** diye cevap verdi.⁴²

39 İsrâ suresi, 29. ayet.

40 Furkân suresi, 67. ayet.

41 Buhari, Libas, 1; Nesai, Zekât, 66.

42 İbn Mace, Taharet, 48; Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 2, s. 221.

Konuşalım

“İktisat eden fakirlik çekmez.”

(Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 1, s. 447.)

Yukarıdaki hadiste verilmek istenen mesaj hakkında arkadaşlarınızla konuşunuz.

Tartışalım!

Çevrenizde en çok israf edilen şeylerden biri de ekmektir. Ekmek israfının önüne geçmek için neler yapılabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Hız. Peygamber (s.a.v.), insanların en cömerdi ve iyilik yapmayı en çok seveni idi.⁴³ O, “**Allah cömerttir, cömertliği sever.**”⁴⁴ buyurur ve Müslümanları cömert olmaya teşvik ederdi. Kendisinden bir şey isteyen eğer imkânı varsa geri çevirmezdi. İnsanların ellerindeki imkânları başkalarıyla paylaşmasının mükâfatının büyük olduğunu vurgulardı. Nitekim bir gün şöyle buyurdu: “**Her sabah iki melek iner. Biri, ‘Ya Rab! Cömertlik yapana malının karşılığını ver.’ der. Diğeri de ‘Ya Rab! Cimrilik edenin malını telef et.’ diye dua eder.**”⁴⁵

Cömert insan, kendisinin ihtiyacı olsa bile hep başkalarıyla paylaşır, çoğu zaman da başkalarını kendine tercih eder. Bu özellikleri nedeniyle Hız. Peygamber, cömert kimselerden övgüyle bahseder ve “**Cömert kişi, Allah’a yakındır, cennete yakındır, insanlara yakındır. Cehennem ateşinden ise uzaktır. Cimri ise Allah’a da cennete de insanlara da uzaktır. Cehenneme ise yakındır.**”⁴⁶ buyururdu. Allah Resulü (s.a.v.), evinde para veya mal biriktirmeyi sevmezdi. İhtiyaç sahibi, aç-susuz kimselerin derdini yüreğinde hisseder ve elinde “**Uhut Dağı kadar dahi altını olsa onu hiç bekletmeden ihtiyaç sahiplerine dağıtacağını**”⁴⁷ belirtirdi.

Cimrilik, İslam’ın yasakladığı kötü huy-lardan biridir. Cimri insan devamlı bencilce davranır. Asla başkalarını düşünemez. Hatta bazen aşırı mal hırsından dolayı kendine bile ikramda bulunmaz. Örneğin bir gün yanına gelen birinin üstündeki kıyafetlerini eskimiş ve bakımsız bir hâlde gören Peygamber Efendimiz, onun varlıklı biri olduğunu öğrenince “**Allah, sana mal verdiyse onun nimet ve ikramı senin üzerinde görülmelidir.**”⁴⁸ buyurdu.

Cimri kişi, harcamaktan korktuğu için hem kendisini hem de eşini ve çocuklarını sıkıntıya sokar. Malını başkalarıyla paylaşmaktan uzak durur. Böylece Allah’ın, insanların ve yakınlarının sevgisinden mahrum kalır. Bu nedenle Sevgili Peygamberimiz şu hatırlatmada bulunur:“...

Bilgi Kutusu

Hız. Peygamber (s.a.v.), şöyle dua ederdi:

“Allah’ım! Acizlikten, tembellikten, cimrilikten, ihtiyarlayıp başkasına muhtaç düşmekten ve kabir azabından sana sığınırım.”

(Müslim, Zikir, 73; Nesai, İstiaze, 13.)

43 Müslim, Fezail, 12.

44 Tirmizi, Edeb, 41.

45 Buhari, Zekât, 27; Müslim, Zekât, 57.

46 Tirmizi, Birr, 40.

47 Buhari, Zekât, 4.

48 Ebu Davut, Libas, 17.; Tirmizi, Edeb, 54.

Cimrilikten sakının. Zira cimrilik, sizden önce yaşayan insanları, birbirini boğazlamaya ve dokunulmaz haklarını çiğnemeye götürmek suretiyle perişan etmiştir.”⁴⁹ Hz. Peygamber (s.a.v.), cömertliği bir Müslümanın en önemli özelliği olarak görünürken cimriliğin bir Müslümanda asla bulunmaması gereken bir kötü huy olduğunu belirtir. Nitekim bir hadisinde şöyle buyurur: “Bir Müslümanın kalbinde cimrilik ve iman bir arada bulunmaz.”⁵⁰

Sonuç olarak; cömertliğin en güzel örneği olan Hz. Peygamber (s.a.v.), bizlere cömert olmayı tavsiye eder. Harcamalarımızda iktisatlı olmayı öğütler. Cimrilikten uzak durmamızı ve israftan sakınmamızı ister. Harcamalarımızda helal haram ölçülerine uymamızı ve elimizdekileri başkalarıyla paylaşmayı telkin eder. Böyle yapmak hem Allah’ın rızasını kazanmamızı, hem de paylaşmanın getirdiği mutluluğu tatmamızı sağlar.

Bulalım

“Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil, gönül tokluğudur.”

(Buhari, Rikak 15; Müslim, Zekât 130.)

Yukarıdaki hadiste verilmek istenen mesajı bulunuz.

49 Müslim, Birr, 56.

50 Nesai, Cihad, 8.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. İnançta denge ne demektir? Bir örnekle açıklayınız.
2. İbadette aşırılık ne demektir? Örnekler veriniz.
3. Hz. Peygamberin davranışlarında dengenin nasıl olduğunu örneklerle açıklayınız.
4. Harcama yaparken hangi hususlara dikkat edilmelidir? Açıklayınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. “Her doğan, fitrat üzerine doğar. Sonra anne babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar.” (Buhari, Cenaiz, 92.) hadisinde öncelikle hangi özellik vurgulanmaktadır?

- A) İnsan doğuştan eğitim almaya elverişlidir.
- B) İnanmak bir süreçtir.
- C) Dinler sonradan farklı isimlerle anılagelmiştir.
- D) Çocuğun ilk öğretmeni annesi ve babasıdır.
- E) İnsan, İslam'ı kabul etmeye meyilli olarak yaratılmıştır.

2. Kıskançlık ve imrenme ile ilgili aşağıdaki cümlelerden hangisi **söylenemez**?

- A) Kıskançlık insanı mutlu eden bir güzel huydur.
- B) Gıpta, bir kimsede bulunan iyi bir özelliği beğenmektir.
- C) Kıskançlık insanı mutsuz ve huzursuz eden bir huydur.
- D) İnsan imrendiği kimselere benzemek ister.
- E) İmrenme insanı olumlu yönde harekete geçiren bir duygudur.

3. Harcarken ve tüketirken cimrilik yapmamak, savurganlıktan kaçınıp orta yolu benimsemek aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?

- A) Tevekkül   B) Sabır   C) İktisat   D) Riya   E) Cimrilik

4. Savurganlıkla ilgili aşağıdaki cümlelerden hangisi doğru **değildir**?

- A) Savurganlık harcamada bir dengesizliktir.
 B) Savurganlık ekonomik ve sosyal dengelerin bozulmasına yol açan bir davranıştır.
 C) Zengin bir kimsenin konumuna uygun giyinmesi savurganlık olamaz.
 D) Yeryüzündeki sınırlı kaynakları ölçüsüzce kullanmak savurganlıktır.
 E) Zekât ibadeti dışında sadaka vermek bir savurganlıktır.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanı ile doldurunuz.

(ölçüyü aşmak, kolaylık, münafıklar, yaratılış gayesi, zorluk)

1. Kâinattaki dengenin korunması için her bir varlığın..... göre hareket etmesi gerekir.
2. Çelişkili ve kararsız tutumları nedeniyle..... sözlerine ve dostluklarına güvenilmez.
3. Dinimize göre insanın bedenine ve çevresine zarar verecek şekilde ibadetlerde..... bir aşırılıktır.
4. Sevgili Peygamberimiz insanlarla ilişkilerinde daima..... tercih ederdi.

ÜNİTE 4

ÖZGÜRLÜK

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Hak ve özgürlük kavramlarının anlamlarını sözlükten bularak defterinize yazınız.
2. İnanç özgürlüğü kavramından ne anlıyorsunuz?
3. Ekonomik özgürlükler neler olabilir? Düşüncelerinizi defterinize yazınız.

Cami, kilise ve havra

1. İnanç ve İbadet Özgürlüğü

Dinimize göre her insan doğuştan temel hak ve özgürlüklere sahiptir. İnanç ve ibadet özgürlüğü de bunların en önemlilerinden biridir. İslam'a göre bir insanı herhangi bir dine inanmaya zorlamak yasaktır. Zira Kur'an-ı Kerim'de **“Dinde zorlama yoktur, artık hak ile batıl iyice ayrılmıştır...”**¹ buyrulur. Bu ayete göre herhangi bir insanı dinini değiştirmeye zorlamak açık bir şekilde yasaklanmıştır. Allah Teâlâ, **“De ki hakikat Rabb'inizdir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin...”**² buyurarak insanlara din ve inanç konusunda tam bir özgürlük vermiştir. Bu nedenle hiçbir insanın, başkasının inanç ve ibadet özgürlüğüne müdahale hakkı yoktur.

1 Bakara suresi, 256. ayet.

2 Kehf suresi, 29. ayet.

Bilgi Kutusu

İnanç özgürlüğü, insanın hür iradesiyle herhangi bir dini benimsemesi, ibadet özgürlüğü ise inandığı gibi yaşayabilmesidir. Din ve inanç, insanın vicdanıyla ilgili olup gönüllü bir kabule dayanır. Din ve inanç özgürlüğünü engellemek, insanların hür iradesini yok saymak anlamına gelir.

Değerlendirelim!

“Ey Muhammed! Sen öğüt ver çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerine zorlayıcı değilsin.”

(Gaşiye Suresi, 21-22. ayetler.)

“Eğer inanmayıp yüz çevirirlerse bilsinler ki biz seni onların üzerine bekçi olarak göndermedik. Sana düşen sadece tebliğdir...”

(Şura suresi, 48. ayet.)

“...Peygambere düşen, açık bir şekilde duyurmaktır.”

(Nur suresi, 54. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri inanç özgürlüğü açısından değerlendiriniz.

Sevgili Peygamberimiz, İslam'ı insanlara tebliğ ettikten sonra onları vicdanlarıyla baş başa bıraktı. Kendi iradeleriyle iman edenleri din kardeşi olarak kabul etti. İman etmeyenlere herhangi bir olumsuz müdahalede bulunmadı. Farklı din ve inanç mensuplarına değer verdi ve saygı gösterdi. Örneğin bir gün sahabelerle otururken yanlarından bir cenaze geçmişti. Peygamberimiz cenazeyi görünce ayağa kalktı. Bunun üzerine yanındakiler, “Ey Allah'ın Resulü! Bu bir Yahudi cenazesidir.” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), bütün insanlığa öğüt verici şu sözü söyledi: **“O bir insan değil midir?”**³

3 Buhari, Cenaiz, 49.

Peygamberimizin inanç ve ibadet özgürlüğüne yaklaşımını gösteren örneklerden biri Hicret'ten sonra imzalanan Medine Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme, Medine'de yaşayan farklı inanç mensuplarıyla barış içinde bir arada yaşamanın kurallarını ortaya koymaktadır. Medine Sözleşmesi aynı zamanda Peygamberimizin, farklı din mensuplarının özgürlüklerine gösterdiği saygının bir ifadesidir. Sözleşmenin inanç ve ibadet özgürlüğünü düzenleyen 25. maddesi şöyledir: "...Yahudiler, müminlerle birlikte bir toplulukturlar. Yahudilerin dinleri kendilerine, müminlerin dinleri de kendilerinedir. Buna gerek kendileri gerekse müttefikleri dâhildir."⁴ Bu antlaşmayla Peygamberimiz, Medineli Müslümanların ve diğer inanç gruplarının istedikleri gibi inanmalarını ve inandıkları gibi yaşamalarını teminat altına aldı.

Peygamberimiz (s.a.v.), Hristiyanların inanç ve ibadet özgürlüğüne de saygı gösterdi ve onlara hoşgörülle yaklaştı. Yemen'de yaşayan Necran Hristiyanlarından bir grup Peygamberimizle görüşmek amacıyla Medine'ye gelmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) misafirlerini mescitte karşıladı ve onlarla görüş alışverişinde bulundu. Hristiyanlar, Peygamberimizden ibadet yapmak için müsaade istediler. Sevgili Peygamberimiz de onlara izin verdi ve Hristiyanlar da ibadetlerini yerine getirdiler.⁵

Peygamberimizin Necranlı Hristiyanlarla yaptığı antlaşma da onun inanç ve ibadet özgürlüğüne verdiği önemi gösteren güzel bir örnektir. Peygamberimiz, bu antlaşmayla Hristiyanların inanç ve ibadet özgürlüğünü tüm yönleriyle teminat altına aldı. Hz. Peygamberin kendilerine tanıdığı haklardan ve özgürlüklerden memnun kalan Necranlı Hristiyanlardan bir kısmı daha sonra Medine'ye gelerek Müslüman olduklarını bildirdiler.⁶

4 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 208.

5 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 620.

6 İbn Sa'd, Tabakatü'l-Kübra, C 1, s. 358.

Yorumlayalım!

Peygamberimizin Necranlı Hristiyanlarla yaptığı antlaşma metninin bir kısmı şöyledir:

“..Burada bulunan bulunmayan bütün Necranlı Hristiyanların canları, malları, inançları ve dinî yaşayışları Allah'ın himayesi ve Hz. Muhammed'in koruması altındadır. Hiçbir piskopos görevli olduğu kilisenin, hiçbir papaz da bulunduğu manastırın dışında bir yere gönderilmeyecektir. Necranlılara verilen ödünç mal veya paradan faiz alınmayacaktır. Onların topraklarına hiçbir askerî birlik ayak basmayacaktır. Onlardan biri alacağını talep ettiğinde diğer insanlarla eşit muamele görecektir. Onlar ne başkalarına haksızlık yapacak ne de haksızlığa uğrayacaklardır. Onlardan kimse başkasının işlediği bir suçtan dolayı cezalandırılmayacaktır. Necranlılar, üzerlerine düşen görevleri yerine getirdikleri ve kimseye zulmetmedikleri müddetçe bu hususlar geçerli olacaktır.”

(Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, C 1, s. 622.)

Yukarıdaki metni, Peygamberimizin inanç ve ibadet özgürlüğüne verdiği önem açısından yorumlayınız.

Peygamberimizin uygulamalarını örnek alan Müslümanlar, tarih boyunca farklı din ve inanç mensuplarına hoşgörüyle davrandılar. Müslüman idareciler, gayrimüslimlerin inanç ve ibadetlerini özgürce yaşayabilecekleri bir ortam hazırladılar. Örneğin Hz. Ömer, Kudüs'ü fethettiği zaman burada yaşayan Yahudilerin ve Hristiyanların inanç ve ibadet özgürlüğünü teminat altına aldı.⁷ Osmanlı padişahlarından II. Mehmet Konstantin'iyeyi fethederek İstanbul olmasını sağlamış ve bu şehirde yaşayan farklı din mensuplarını dinlerinde serbest bırakmıştır.⁸ Tarih boyunca farklı dinlere ve inançlara mensup insanlar, Müslümanların hâkimiyeti altında barış, adalet ve hoşgörü içinde özgürce yaşadılar.

2. Düşünce ve İfade Özgürlüğü

Düşünce ve ifade özgürlüğü en önemli hak ve özgürlüklerdendir. Düşünmek ve düşündüklerini ifade etmek insanın en önemli özelliğidir. Bu nedenle her insan, doğuştan serbestçe düşünme ve düşündüklerini de sözlü veya yazılı olarak her türlü vasıta ile ifade edebilme hakkına sahiptir.

İslam dini, düşünmeyi teşvik eder ve düşünen kimseleri över. Düşüncelerimizi başkalarıyla paylaşmamızı ister. Düşünmek ve düşünceleri başkalarıyla paylaşmak insana pek çok yarar sağlar, toplumsal hayatı kolaylaştırır. Din, ilim, kültür, sanat ve felsefe alanında gelişmeye katkı sağlar. Bundan dolayı dinimizde düşünme

⁷ Hasan İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, C 1, s. 308.

⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Cevdet, Adliye, Nr. 1289.

Öğrenciler arasında yapılan bir münazara görüntüsü

ve ifade özgürlüğü hem bir hak hem de bir sorumluluk olarak görülür. İstişare, iyiliği emretmek, kötülüğe engel olmak, öğüt vermek, haksızlık karşısında duyarlı olmak Müslümanlar için sadece bir hak değil, aynı zamanda bir görevdir. Örneğin bir hadiste Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: **“Allah’a yemin ederim ki siz iyiliği emretmez ve kötülükten sakındırmazsanız, yaptıklarınızın karşılığı olarak Allah sizi (büyük sıkıntılarla) cezalandırır. Sonra toplum olarak onlardan kurtulmak için Allah’a yalvarıp durursunuz ancak duanız kabul olmaz.”**⁹

Peygamberimiz (s.a.v.) düşünce ve ifade özgürlüğüne önem vermiştir. Onun bu özgürlüğe verdiği önemi gösteren en önemli örnek istişare yapma ilkesidir. Peygamberimiz istişare yoluyla çevresindeki insanların sözlerine ve düşüncelerine değer verir ve onların görüşlerini dikkate alırdı. Örneğin sahabelerden Ebu Hureyre (r.a.), Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında şöyle buyurdu: **“Ben Allah Resulü’nden daha fazla arkadaşlarıyla istişare eden birini görmedim.”**¹⁰ Sahabeler, Sevgili Peygamberimizin yanında görüşlerini serbestçe ifade ederlerdi. Kimi zaman onunla farklı düşüncelerine rağmen görüşlerini rahatlıkla açıklarlardı. Peygamberimiz de onların görüşlerini büyük bir saygı ve hoşgörüyle dinlerdi. Örneğin, Bedir Savaşı’nda İslam ordusunun nereye konaklayacağı, Hendek Savaşı öncesinde nasıl bir strateji izleneceği gibi hususlarda sahabelerine danıştı. Onların görüşlerini dinledi ve buna göre karar verdi.¹¹ Peygamberimiz yönetimle ilgili konularda başta Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali olmak üzere sahabelerin ileri gelenleriyle istişare eder, onların görüşlerini de dikkate alarak karar verirdi. Zaman zaman eşi Hz. Aişe’ye de danışan Hz. Peygamber herkesin görüşünü dinler ve onlara değer verirdi.

Empati Yapalım

Huneyn Savaşı dönüşünde Peygamberimiz, ihtiyaç sahiplerine savaşta elde edilen ganimetleri paylaşıyordu. Bu sırada orada bulunanlardan biri ona, “Ey Muhammed! Adil ol!” dedi. Peygamberimiz (s.a.v.), o kişiye **“Ben adil olmazsam kim adil olabilir? Eğer ben adaletli davranmazsam hüsrana uğrarım.”** buyurdu. Peygamberimize yapılan tavra öfkelenen sahabeler, onun üzerine yürümek istediler. Ancak eleştiriye hoşgörüyle karşılayan Peygamberimiz buna izin vermedi.

(Müslim, Zekât, 142.)

Yukarıda anlatılan olayı siz yaşamış olsaydınız nasıl davranırdınız?

9 Tirmizi, Fiten, 9.

10 Tirmizi, Cihat, 35.

11 İbn Hişam, Siret, C 1, s. 146.

Hız. Muhammed (s.a.v.), bir peygamber ve devlet başkanı olarak farklı görüşlere ve eleştiriye her zaman açıktı. O, kendisine yönelik eleştirileri sabır ve hoşgörüyle karşıladı. Örneğin Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Müslümanlar hayal kırıklığı ve üzüntü yaşamışlardı. Zira onlar, Kâbe'yi ziyaret etmek ve Mekke'deki yakınlarını görmek için yola çıkmış ancak Mekkelilerin engellemesiyle karşılaşmışlardı. Bu şartlar altında Hudeybiye Antlaşması imzalanmıştı. Antlaşmanın Müslümanların aleyhine gözükten maddeler içermesi bu üzüntüyü daha da artırmıştı. Üzülenlerden biri de Hız. Ömer'di. O, Peygamberimize gelerek "Sen Allah'ın Resulü, biz de Müslüman değil miyiz? Onlar da müşrik değil mi?" Peygamberimiz (s.a.v.), "**Evet,**" deyince Hız. Ömer (r.a), "Öyleyse niçin bu zilleti kabul ediyoruz?" dedi. Hız. Peygamber (s.a.v.) ise onun bu üzüntüsünü ve sitemini anlayışla karşılayarak "**Ben Allah'ın kuluyum ve peygamberiyim. Allah'ın emrine asla karşı gelemem. Allah beni ihmal etmeyecektir.**" dedi.¹² Görüldüğü gibi Hız. Ömer, düşüncelerini açık yüreklilikle söyleyebilmektedir. Peygamberimiz de onun tepkisini olgunlukla karşılayarak Allah'ın Müslümanlara bir kolaylık sağlayacağını müjdesini vermektedir. Nitekim aradan geçen zaman Peygamberimizi haklı çıkardı ve antlaşma şartları Müslümanların lehine döndü.

Peygamberimiz, farklı inanç mensuplarının düşünce ve ifade özgürlüğüne de saygı ve hoşgörüyle yaklaştı. Örneğin Medine'ye kalabalık bir grupta gelen Necranlı Hristiyanlarla Hız. İsa hakkında ilmî tartışmalar yaptı. Onların görüşlerini dinledi ve kendi görüşlerini de onlara güzel bir üslupla anlattı.¹³

Not Edelim!

Peygamberimizin düşünce ve ifade hürriyetine verdiği önem Müslümanlara da örnek olmuştur. Örneğin Hız. Ömer'in halifeliliği zamanında bir adam ona "Allah'tan kork! Ey müminlerin lideri!" diye bağırdı. Bu sözü duyanlardan biri "Müminlerin liderine nasıl böyle söylersin?" diyerek çıkıştı. Ancak Hız. Ömer, adama müdahale ederek şöyle dedi: "Bırak söylesin. Bildiklerini söyleyemeyen hayırlı değildir. Bu tür sözleri kabul etmezsek içimizde de hayırlı kimse yok demektir."

(Servet ARMAĞAN, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, s. 145.)

3. Ekonomik Özgürlük

İnsanın doğuştan sahip olduğu haklardan biri de mülkiyet hakkıdır. Bu nedenle İslam'da mülkiyet, her ferdin en temel hakkı olarak kabul edilmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) de ekonomik hak ve özgürlüklere önem verirdi. Çünkü o, ticaretle uğraşan ve ekonomik hayatın inceliklerini bilen biriydi. Peygamberimiz (s.a.v.) gençliğinde ticaret yapmış ve amcalarıyla beraber ticari yolculuk-

¹² İbn Kayyim El Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, C 3, s. 125.

¹³ İbn Hişam, *Siret*, C 2, s. 224-225.

lara çıkmıştı. Ticaretteki başarısı ve dürüstlüğü ile herkes tarafından takdir edilen peygamberimiz, güvenilir bir tüccar olarak da tanınırdı.

Hız. Hatice, Mekke’de çalışanları aracılığıyla ticaret yapan girişimci bir kadın idi. Peygamberimiz, onunla ortak olarak ticaret yaptı, daha sonra da evlendi. Hız. Hatice evlilik sonrasında da ticari faaliyetlere devam etti.¹⁴ Bu da gösteriyor ki Peygamberimiz kadınların ekonomik hak ve özgürlüklerini kullanmalarının önünü açmıştır.

Peygamberimize göre kadın-erkek her bireyin mülk edinme ve malını harcama özgürlüğü vardır. Örneğin o, Veda Hutbesi’nde **“Ey insanlar! Canlarınız, mallarınız ve namuslarınız dokunulmazdır ve her türlü tecavüzdten korunmuştur.”**¹⁵ buyurarak mülkiyet hakkının kutsallığına vurgu yaptı. Sözlerinde ve davranışlarında işçi, işveren ve tüketici haklarını korumayı gaye edindi. İnsanları çalışmaya ve üretmeye teşvik etti. Her bireyin helal yoldan elde ettiği kazancı en hayırlı kazanç olarak niteledi.¹⁶

Not Edelim!

Medine’de ekonomik hayat, Yahudilerin kontrolündeydi. Bu durum serbest rekabetin oluşmasını engelliyor ve zaman zaman haksızlıklara neden oluyordu. Sevgili Peygamberimiz, Medine’ye hicret ettikten sonra iktisadi hayatı geliştirmek, adaleti sağlamak ve ekonomik özgürlükleri korumak amacıyla bazı adımlar attı. Bu amaçla Medine pazarını kurdu. Böylece Medine ekonomisini Yahudilerin tekelinden kurtardı. Serbest piyasa şartlarının oluşmasını sağladı. İktisadi hayatta uyulması gereken bazı kurallar koydu. Bu konuda kontrol ve düzenleme işini kendisi üstlendi. Böylece Medine’de yaşayan herkesin ekonomik hak ve özgürlüklerini korumuş oldu.

(Hüseyin ARSLAN, “Asr-ı Saadette Tüketicinin Korunması”,
Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam, C 5, s. 172.)

Peygamberimiz, ekonomik özgürlüğü gerçekleştirmek için bazı kurallar koymuş ve tavsiyelerde bulunmuştur. Örneğin Peygamberimiz (s.a.v.) tüketicilerin haklarını korudu ve bir kişinin, başkasının alışverişine müdahale ederek onu bozmasını yasakladı. Peygamberimiz (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurmuştu: **“Müslüman bir kimse din kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın.”**¹⁷ Böylece Hız. Peygamber, insanlar arasında kin, kıskançlık ve düşmanlığın ortaya çıkmasını engellemiş oldu.

¹⁴ Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, C 2, s. 275.

¹⁵ Buhari, İlim, 9.

¹⁶ Buhari, Büyü, 15.

¹⁷ Müslim, Büyü, 11.

Peygamberimiz tüketicilerin haklarını da korumaya özen gösterirdi. Örneğin satılacak ürün hakkında tüketiciyi tam ve doğru bilgilendirmemizi isteyerek şöyle buyurdu: **“Alışveriş yapanlar buldukları yerden ayrılmadıkça alışverişi yapıp yapmamakta serbesttirler. Doğru konuşturma ve sattıkları malın özelliklerini ortaya koyarlarsa alışverişleri hayırlı ve bereketli olur. Eğer yalan söyler ve mallarının özelliklerini gizlerlerse malın bereketi yok olur.”**¹⁸ Ayrıca Peygamberimiz sattığı malın kusurunu gizleyen bir satıcıya o kusuru müşterilere göstermesini söyledi ve onu şöyle uyardı: **“Bizi aldatan bizden değildir.”**¹⁹

Peygamberimiz çalışanların ekonomik hak ve özgürlüklerine de önem vermiştir. İşverenlerin, işçilerin hakları konusunda titiz olmalarını ister ve **“İşçinin ücretini alın teri kurumadan ödeyiniz.”**²⁰ buyururdu. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir başka hadiste de çalışanların emeğini gasp edenleri şöyle uyarır: **“Üç**

zümre vardır ki kıyamet gününde ben onlarla hesaplaşacağım. Bunlar beni şahit tutarak söz verdikten sonra sözünde durmayanlar, hür bir insanı köleleştirerek satanlar, işçi çalıştırıp ondan yararlandığı hâlde hak ettiği parayı ödemeyenler.”²¹ Buna göre işverenler, çalıştırdıkları insanların haklarını geciktirmeden ve tam olarak vermelidir.

Peygamberimiz, ölçü ve tartıda adaletli olmayı tavsiye etmiş²² ve ölçü-tartıda hile yapanların insanların haklarını gasp ettikleri için helak olduklarını haber vermiştir.²³

4. Özgürlüğün Sınırları

İnsan, toplumsal bir varlıktır. Toplumsal hayatın düzenli ve uyumlu olması, insanların huzur ve emniyetini sağlar. Bu düzen ve uyumun sağlanabilmesi için de herkesin uyması gereken belirli kuralları vardır. Bu kurallar çerçevesinde bireyler sahip olduğu hakları özgürce kullanabilirler. Ancak bireylerin özgürlüklerini sınırsız kabul etmek toplumsal hayatta karışıklığa neden olabilir. Bu nedenle kişilerin özgürlüklerinin bir sınırı olması gerektiği kabul edilir. Bu sınır ise başkalarının hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmemesi, onlara zarar verilmemesidir. Bu nedenle özgürlük, bir kişinin, haklarını başkalarına zarar vermeden kullanabilmesi olarak tanımlanır.

18 Nesai, Büyü, 4.

19 Müslim, İman, 164.

20 İbn Mace, Ruhun, 4.

21 Buhari, İcara, 10.

22 Buhari, Büyü, 52.

23 Tirmizi, Büyü, 9.

İslam dini temel hak ve özgürlükleri korumayı gaye edinir. Dinimiz, cinayet, zina, hırsızlık, faiz, rüşvet, yalancı şahitlik ve iftira gibi davranışları haram kabul ederek insanların temel hak ve özgürlüklerini korumuştur. İslam'a göre özgürlükler alanı geniştir. Buna göre İslam'da özgürlükleri sınırlayan ölçü, başkalarının özgürlüklerine zarar vermemek ve haramları işlememektir. Bir Müslüman bu ölçülere uyduğu müddetçe sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri kullanmakta serbesttir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), hak ve özgürlükler konusunda hassastı. O, insanların haklarını kullanırken başkalarına zarar vermelerinin doğru olmadığını ifade ederdi. Örneğin **“Bir Müslümanın başka bir Müslümanı korkutması helal değildir.”**²⁴ buyurması onun bu husustaki hassasiyetini gösterir. Buna göre bir kişinin sevincini ve mutluluğunu göstermek için yerleşim merkezlerinde silah kullanarak havaya ateş açması, başkalarının kalbine korku ve endişe salabilir, beklenmeyen kazalara yol açabilir. Bu nedenle bu tür davranışlar başkalarına zarar verdiği için bir hak ve özgürlük olarak kabul edilemez.

Peygamberimiz, seyahat etmeyi bir hak ve özgürlük olarak görür. Bu nedenle **“Seyahat ediniz, sıhhat bulursunuz.”**²⁵ buyurarak seyahat etmeyi tavsiye eder. Ona göre; seyahat özgürlüğü, başkalarına zarar verici bir hâle dönüştüğü zaman, kısıtlanabilir. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurur: **“Bir yerde bulaşıcı hastalık görürseniz, oraya girmeyiniz. Bulaşıcı hastalık bulunan bir yerdeyseniz oradan da çıkmayınız.”**²⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.) burada başka insanların sağlık ve yaşama haklarını koruyabilmek amacıyla seyahat özgürlüğüne geçici bir kısıtlama getirmiş ve o bölgeyi karantina altına almıştır. Bu kısıtlamadaki ölçü, başkalarına zarar vermemektir.

Beyin Fırtınası Yapalım

Sınırsız özgürlük anlayışı toplumsal hayatı nasıl etkiler? Arkadaşlarınızla beyin fırtınası yapınız.

Bilgi Kutusu

İslam toplumunda hak ve özgürlüklerin kullanımı, haramlar işlenmediği ve başkalarının özgürlüklerine zarar verilmediği müddetçe serbest bırakılmıştır. Buna göre tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslam'da da kamu düzenini bozacak ve insanların temel haklarına zarar verecek türden kötü davranışları (haramları) açıkça işlemek ve insanları bunları işlemeye teşvik etmek özgürlük olarak değerlendirilmemiştir.

24 Ebu Davut, Edeb, 85.

25 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 2, s. 380.

26 Buhari, Tıp, 30.

Her insan, konut dokunulmazlığı ve özel yaşamın gizliliği hakkına sahiptir. Peygamberimiz bu hakları korumak için bazı sınırlamalar getirmiştir. Örneğin **“Bir Müslümanın izinsiz olarak bir başkasının evinin içini gözetmesi helal değildir. Böyle yapan, günah işlemiş olur.”**²⁷

Bu hadise göre başkalarının özel mekânlarını gözetlemek ve oralara izinsiz girmek yasaklanmıştır. Ayrıca başkalarının özel eşyalarını habersizce kullanmak da doğru bir davranış değildir.

Peygamberimiz, düşünce ve ifade hürriyetinin insanların en temel haklarından biri olduğunu kabul ederdi. Ancak insanın konuştuklarının boş ve faydasız şeyler olmamasını öğütlerdi. Örneğin **“...Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse hayır konuşsun ya da sussun.”**²⁸ buyururdu. Ayrıca Peygamberimiz, konuşma hürriyeti adı altında haramların reklamını yapmayı ve insanları günah işlemeye teşvik etmeyi doğru bulmazdı.²⁹

Peygamberimizin toplumun genel yararı için zaman zaman özgürlükleri sınırlandırması, kendisinden sonra gelen Müslüman idareciler için örnek oldu. Örneğin Hz. Ali (r.a.), kendisini protesto eden kalabalık bir topluluğa şöyle seslendi: “Şiddete bulaşıp fesat çıkarmadığınız müddetçe size karşı kuvvet kullanmayız.”³⁰

Sevgili Peygamberimiz, birçok hadisinde özgürlüklerin Allah’ın koyduğu helaller çerçevesinde kullanılabileceğinin örneklerini vermiştir. O, haramların işlenmesi ve yaygınlaştırılmasını bir özgürlük olarak görmemiştir. Başkalarının haklarına ve özgürlüklerine zarar verecek nitelikte bir özgürlük anlayışının da doğru olmadığını sözleriyle ve davranışlarıyla göstermiştir.³¹

Özgürlükler; şiddete bulaşmadan, başkalarına ve kamu mallarına zarar vermeden kullanılmalıdır.

27 Tirmizi, Salat, 148.

28 Buhari, Edeb, 31.

29 Buhari, Edeb, 60; Müslim, Zühd, 52.

30 Servet Armağan, İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, s. 156.

31 Servet Armağan, İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, s. 95-155.

Tamamlayalım

- Konuşmak en doğal hakkımızdır ancak başkalarının hatalarını, özel hâllerini her yerde konuşmak o kişileri rencide eder.

- Eleştirmek, tartışmak ifade özgürlüğüdür ancak hakaret etmek ve aşağılamak kişilik haklarına saldırıdır ve suçtur.

- Seyahat özgürlüğü en temel hakkımızdır ancak trafikte aşırı hız yaparak başkalarının canını ve malını tehlikeye atmak doğru değildir.

- Eğlenmek ve müzik dinlemek hakkımızdır ancak .....

- Bir dine inanmamak din ve vicdan özgürlüğüdür ancak .....

- Sağlık ve yaşama hakkı herkes için geçerlidir ancak .....

- Özgürlüklerimizi savunmak en doğal hakkımızdır ancak .....

Yukarıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri örneklerden hareketle tamamlayınız.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimiz, farklı din ve inanç gruplarına nasıl davranmıştır? Örnek veriniz.
2. Peygamberimiz ekonomik hak ve özgürlükleri korumak amacıyla hangi kuralları koymuştur? Açıklayınız.
3. Peygamberimizin düşünce ve ifade özgürlüğüne yaklaşımı hakkında bir örnek veriniz.
4. İslam'a göre özgürlükleri sınırlamanın ölçüsü nedir? Belirtiniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Medine Antlaşması hakkında aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?

- A) İnanç ve ibadet özgürlüğü teminat altına alınmıştır.
- B) Dinî grupların hakları ve sorumlulukları belirlenmiştir.
- C) Medine'de barışın ve adaletin sağlanmasına katkıda bulunmuştur.
- D) Müslümanlara özgürlükler konusunda birçok imtiyaz sağlanmıştır.
- E) Yahudilerin inanç ve yaşayışlarına müdahale edilmemiştir.

Huneyn Savaşı dönüşünde Peygamberimiz ganimet dağıtıyordu. Bu sırada orada bulunanlardan biri ona "Ey Muhammed! Adil ol!" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.) ona: "**Ben adil olmazsam kim adil olabilir? Eğer ben adaletli davranmazsam hüsrana uğrarım.**" buyurdu. Peygamberimize yapılan bu tavra öfkelenen sahabeler onun üzerine yürümek istediler. Ancak eleştiriyi hoşgörülle karşılayan Peygamberimiz buna izin vermedi.

2. Yukarıdaki metinde verilmek istenen ana fikir aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eşitlik
- B) Hukukun üstünlüğü
- C) İfade hürriyeti
- D) Ekonomik özgürlük
- E) Yardımlaşma

Necranlı Hristiyanların canları, malları, inançları ve dinî yaşayışları Allah'ın himayesi ve Hz. Muhammed'in koruması altındadır. Hiçbir piskopos görevli olduğu kilisenin, hiçbir papaz da bulunduğu manastırın dışında bir yere gönderilmeyecektir. Onlardan biri alacağını talep ettiğinde eşit muamele görecektir. Onlardan biri, başkasının işlediği bir suçtan dolayı cezalandırılmayacaktır. Necranlılar, üzerlerine düşen görevleri yerine getirdikleri ve zulmetmedikleri müddetçe bu hususlar geçerli olacaktır.

3. Yukarıdaki metinde aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Yaşama hakkı
- B) Eşitlik
- C) Adalet
- D) Özel hayatın gizliliği
- E) Mülkiyet hakkı

C. Aşağıda cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanlarıyla doldurunuz.

(özgürlük, hak, gaye, haramlar, sevap)

1. Başkasının ..... müdahale ederek ona zarar vermek doğru değildir.
2. İslam'da özgürlükleri sınırlayan ölçü ..... işlememektir.
3. .... bir kişinin, haklarını başkalarına zarar vermeden kullanabilmesidir.
4. İslam dini temel hak ve özgürlükleri korumayı ..... edinir.

D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını "D", yanlışlarını "Y" ile işaretleyiniz.

(...) Bir Müslüman helallere uyduğu ve haramlardan kaçındığı müddetçe sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri kullanmakta serbesttir.

(...) Peygamberimiz, özgürlüklere hiçbir sınırlama getirmemiştir.

(...) Peygamberimiz sınırsız bir özgürlük anlayışının doğru olmadığına inanırdı.

(...) Peygamberimiz farklı inanç gruplarının ifade özgürlüğünü kısıtlamıştır.

ÜNİTE

5

KADIN VE ERKEĞE BAKIŞ

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Kültürümüzde kadına verilen değeri ifade eden iki örnek bulunuz.
2. “Erkek ve kadın bir elmanın iki yarısıdır.” sözünden anladıklarınızı yazınız.
3. Peygamberimiz kadını kristale benzetmiştir. Neden? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Toplumumuzda kadın ile ilgili yaygın olan yanlış inançlara örnekler veriniz.

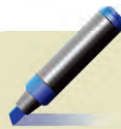
1. Kadının Konumu ve Değeri

Peygamberimiz (s.a.v.) söz ve davranışlarında kadınlara karşı son derece nazik, kibar ve anlayışlı idi. Her zaman kadın haklarını gözetir, onların incitilmesine razı olmazdı. Örneğin Sevgili Peygamberimiz, bir gün Veda Haccı için Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Kafilde kadınlar da vardı. Develerin yürüyüş düzenini sağlayan Enceşe adında bir genç, coşkuyla şiir okuyor ve ezgiler söylüyordu. Bu durum, develerin hızlanmasına ve üzerlerindeki hanımların rahatsız olmasına sebep oluyordu. Efendimiz, kadınların rahatsız olmasına neden olan bu olaya, müdahale ederek **“Enceşe! Sakin ol. Kristalleri dikkatli taşı!”**¹ dedi. Her konuda hassas olan Peygamberimiz, bu sözünü kadını kristale benzeterek onun değerine ve ona karşı nasıl dikkatli davranılması gerektiğine işaret ediyordu.

Peygamberimiz (s.a.v.) yaşadığı dönemde insanların kadına olumsuz bakmalarına rağmen her zaman kadının onurunu korudu. Kadını aşağılayanları ve ona karşı şiddete başvuranları uyardı. Peygamber Efendimizin hayatı, kadınlara karşı şefkat, merhamet ve anlayış örnekleriyle doludur. Örneğin vahiy geldiğinde, heyecanını ilk olarak eşi Hz. Hatice ile paylaştı. Sütannesini Halime'ye hayatı boyunca derin saygı gösterdi. Kızı Fatıma'yı sevgi ve şefkatle bağrına bastı. İnananları **“Sizin en hayırlılarınız eşlerine karşı en iyi davrananızdır”**² sözünü eşlerine iyi davranmaya çağırdı. Peygamberimiz diğer Müslüman kadınlara da değer verdi, onlara saygı ve nezaket ölçüleri içinde davrandı.

Peygamberimiz, cahiliye toplumunda, hiçbir itibarı ve değeri olmayan kadına yönelik bütün olumsuz anlayışları ortadan kaldırdı. Kadına değer verdi ve onu saygıdeğer bir insan olarak kabul etti. Sevgili Peygamberimiz kadınlara o kadar değer veriyordu ki dönemin bazı kadınları, “Resulullah bize bizden daha hoşgörülü ve merhametli davranıyor.”³ demekten kendilerini alamıyorlardı.

Belirtelim

Peygamberimiz zamanında kadınların mescitlere rahatca gitmesi sizce neyi ifade eder? Belirtiniz.

1 Buhari, Edeb, 111.

2 Tirmizi, Rada, 11.

3 Hâkim, Müstedrek, C 4, s. 71.

Hız. Peygamber döneminde kadınlar istedikleri vakit camiye gider, beş vakit namazı, cuma ve bayram namazlarını camide cemaatle kılarlardı. Nitekim Peygamberimiz bu konuda şöyle buyurdu: **“Kadınları Allah’ın mescitlerinden men etmeyiniz. Sizden mescide gitmek için izin istedikleri zaman onlara izin veriniz.”**⁴ Kadınların da ilim öğrenmesi gerektiğine inanan Sevgili Peygamberimiz, İslam’ı öğretmek için haftanın bir gününü onlara ayırırdı. Bu toplantılarda kadınlar, öğrenmek istedikleri şeyleri Peygamberimize rahatlıkla sorabilirlerdi.⁵

Hız. Peygamber zamanında kadınlar sosyal hayatta aktif olarak yer alırlardı. Örneğin toplumsal hayatta, ticaretle uğraşanlar olduğu gibi deri işleyen, dokumacılık yapan, yün eğiren, örgü ören, okuma yazma öğreten, ilaç yapan, hasta tedavi eden, şiir yazan, koku satan... kadınlar da vardı.⁶ Örneğin Rufeide adında bir hemşire Mescid-i Nebi’nin yanına çadırını kurarak hastaları tedavi ederdi. Aynı kadın Hendek Savaşı’nda da yine çadırını savaş alanına yakın bir yere kurarak gelen yaralıları tedavi etmişti.⁷

Peygamberimiz, toplumda kadınların durumunu iyileştirmek için birçok adım attı. Örneğin babası tarafından rızası dışında evlendirilen bir kadının Peygamberimize gelerek şikâyetçi olması üzerine Efendimiz bu nikâhı iptal etti.⁸ Kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü bir dönemde, Hız. Peygamber (s.a.v.) **“Her kim ergenlik çağına kadar iki kız çocuğunun bakımını, nafakasını, terbiye ve yetiştirilmesini üzerine alıp gereğini yerine getirirse o kimse kıyamet gününde (parmaklarını birbirine kavuşturarak) benimle böyle beraber olacaktır.”**⁹ buyurarak kız çocuğu yetiştirmeyi özendirirdi. Ayrıca kadınların Peygamberimize önemli ölçüde destekleri oluyordu. Örneğin halasının kızı Ervâ bint Küreyz, Ebu Talib’in hanımı Fatıma, Hız. Abbas’ın hanımı Ümmü’l Fadl, Hız. Peygambere zor zamanlarında destek oldular.¹⁰

Sevgili Peygamberimiz hayatı boyunca kadınlara şiddet uygulanmasına karşı mücadele etti. O, kadınlara uygulanan şiddet hakkında şöyle buyurdu: **“Kadınlarını döven erkeklerde ha-**

4 Müslim, Salat, 136-137.

5 Abdurrahman Çetin, Örneklerle Peygamberimiz, s. 343.

6 Abdurrahman Çetin, Örneklerle Peygamberimiz, s. 344.

7 Ahmet Şevki el- Fencuri, İslam’da İlk Hemşire Hanım Sahabi Rufeide, s.7,8.

8 Buhari, Nikâh, 42.

9 Müslim, Birr, 149.

10 İbrahim Sarıçam, Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 345.

yır yoktur.”¹¹ Hz. Peygamber, bazı kadınların eşlerinin kendilerine şiddet uyguladığı yönündeki şikâyetlerini duyunca öfkeleni. Ardından eşlerini döven erkekleri şöyle azarladı: **“İçinizden bazılarınız gündüz eşini dövüp de gece aynı yatağı paylaşmaya utanmıyorlar mı?”**¹² Başka bir sözünde ise aile içi anlaşmazlıkların çözümüne katkı sağlamak amacıyla şu tavsiyede bulundu: **“Hiçbir mümin hanımına kin beslemesin. Onun bir huyundan hoşlanmazsa belki başka bir huyundan hoşlanır.”**¹³

Sonuç olarak kadın; bir eş, bir ana, bir evlat ve Allah'ın yarattığı bir kuldur. O, her türlü saygı ve sevgiye layıktır. Onu mağdur etmek, incitmek, her ne sebeple olursa olsun dövmek ne insanlık, ne ahlak ne de dinle bağdaşır. Bundan dolayı Peygamberimizi örnek alarak kadın haklarını gözetmeli ve onları incitecek davranışlardan uzak durmalıyız.

2. Erkeğin Konumu ve Değeri

İslam kadın ve erkek arasında bir ayırım yapmaz. Allah karşısındaki sorumluluğu bakımından kadın ve erkek arasında herhangi bir fark gözetmez. Bu durum bir ayette şöyle açıklanır: **“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yaratık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, ondan en çok korkanızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.”**¹⁴ Ayetten anlaşıldığı

11 Muhyiddin Nevevi, Riyazu's-Salihin, C 1, s. 321.

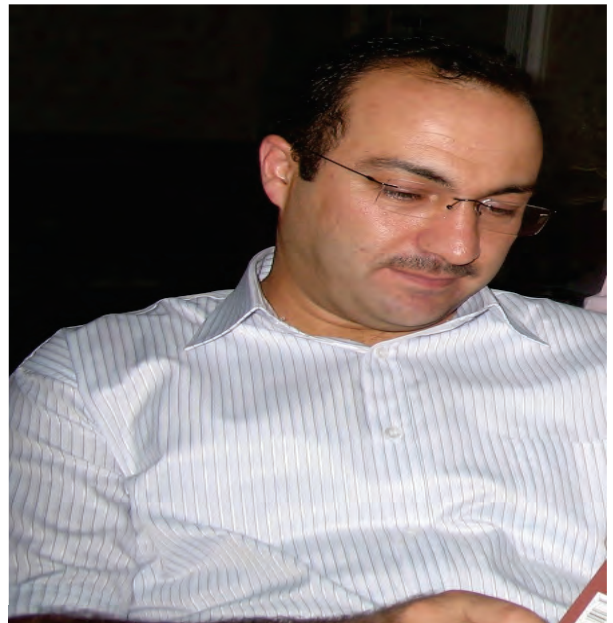
12 Müslim, Cennet, 49.

13 Müslim, Rada, 61.

14 Hucûrat suresi, 13. ayet.

Tartışalım!

Günümüzün önemli problemlerinden biri haline gelen aile içi şiddetin önlenmesi için ne tür önlemler alınabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

gibi insanların Allah katındaki değerinin ölçüsü cinsiyet ve soy gibi özellikler değil takvadır. Takva ise Allah'a karşı duyulan saygıyı ve sorumluluk bilincini ifade eder.

Sevgili Peygamberimiz her konuda olduğu gibi kadın-erkek ilişkilerinde de bizim için en güzel örnektir. O bir eş ve bir baba olarak evini hiçbir zaman ihmal etmezdi. Eş ve çocuklarına karşı nazik davranır, zaman ayırır, onlarla şakalaşır ve onların mutlu olmalarını sağlardı. Örneğin bir gün yolculuğa çıkarken yanına Hz. Aişe'yi de almıştı. Yolda yürürken Hz. Peygamber (s.a.v.), yanındakilere, **“Siz yürümeye devam edin.”** buyurdu. Sahabeler, bir hayli ilerlediler. Sonra Hz. Peygamber, Aişe'ye, **“Yarışalım mı?”** diye sordu. Hz. Aişe de bu teklifi memnuniyetle kabul etti. İki yarıştılar ve yarışı Hz. Aişe kazandı. Yıllar geçtikten sonra yine bir yolculuk sırasında beraberdiler. Hz. Peygamber (s.a.v.), eşine, **“Yine yarışalım mı?”** diye sordu. Hz. Aişe bir zamanlar yaptıkları yarışı hatırlayarak teklifi memnuniyetle kabul etti. Yine yarıştılar fakat bu sefer yarışı Hz. Aişe kaybetti. Hz. Peygamber tebessümle, **“Bu, vaktiyle kazandığın müsabakanın rövanşıdır.”** buyurdu.¹⁵

Peygamber Efendimiz bir karar vereceği veya sıkıntıyla karşılaştığı zaman öncelikle bunları ailesiyle paylaşır ve bu konuda eşine danışırdı. Örneğin Hicret'in altıncı yılında Kâbe'yi ziyaret etmek için Müslümanlarla birlikte Mekke'ye doğru yola çıkan Efendimiz, yolda müşriklerin engellemesiyle karşılaştı. Bazı girişimler sonunda Mekkeli müşriklerle Hudeybiye Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma gereği Peygamberimiz ve Müslümanlar Kâbe'yi ziyaret edemeden Medine'ye geri dönmek zorunda kalmışlardı. Antlaşma esnasında müşriklerin tavırları, anlaşma maddelerinin Müslümanların aleyhine gözükmesi ve Mekke'den kaçan esirlerin müşriklere teslim edilmesi gibi hususlar sahabeyi üzmüştü. Antlaşmanın imzalanmasından sonra Resulullah (s.a.v) ashabına, **“Haydi, artık kurbanlarınızı kesiniz, sonra tıraş olup ihramdan çıkınız,”** dediği hâlde sahabeler biraz ağırdan aldı. Hz Peygamber (s.a.v.), ashabının bu davranışına üzülmeye eşini Ümmü Seleme'nin yanına gitti. Ümmü Seleme (r.a): **“Üzülme, Ya Resulallah! Onlar üzüntülerinden böyle davranıyorlar. Siz kendi kurbanınızı kesin ve tıraşınızı olun. Onlar size uyacaklardır.”** dedi. Peygamberimiz, eşinin bu tavsiyesine uydu ve kurbanını kesip tıraş oldu. Bu durumu gören sahabeler de kısa bir süre sonra kurbanlarını keserek tıraş olmaya başladı.¹⁶ Peygamberimiz böyle kritik bir süreçte eşinin görüşüyle hareket etti ve bu huzursuzluk da böylece sona erdi.

¹⁵ Ebu Davut, Cihad, 61.

¹⁶ Taberi, Tarih-i Taberi, C 2, s. 280.

Hız. Peygamber (s.a.v.) insanları olduğu gibi kabul eder ve onların mizaçlarına göre davranırdı. Bir davranışı beğenirse bile onu sabır ve hoşgörüyü karşıladı.¹⁷ Önce insanların kalplerini kazanır, sonra da hataları düzeltmeye çalışırdı. Çünkü kalp fethedildikten sonra kişilerde değişimin kendiliğinden olacağını biliyordu. Bu nedenle Sevgili Peygamberimiz, eşlerini Allah'ın bir emaneti olarak görür ve onlara karşı asla kırıcı davranmazdı.¹⁸ Üzüntülü olan eşlerini teselli ederdi. Örneğin bir defasında sinirlenen eşi Hz. Hafsa'nın öfkeli hâli karşısında gücenmiş ancak sabırlı davranmıştı.¹⁹ Diğer taraftan kendisine "Yahudi kızı" şeklinde hitap edilmesinden incinen Hz. Safiye'yi şöyle teselli etmişti: **"Sen peygamber soyundan geliyorsun. Amcan peygamberdi ve sen de şu an bir peygamber eşisin. Sana bunu diyenler hangi konuda sana karşı övünüyorlar?"**²⁰

Sevgili Peygamberimiz, **"Dikkat edin! Sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız olduğu gibi hanımlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır."**²¹ buyurarak eşlerin birbirleri üzerinde hakkı olduğuna dikkat çekti. Kendisine gelerek eşlerine nasıl davranmaları gerektiğini soranlara Efendimiz, **"Yediklerinizden onlara da yedirin, giydiklerinizden onlara da giydirin, onları dövmeyin ve kötülemeyin."**²² buyurdu.

Peygamberimiz eşlerine karşı son derece vefalı davranırdı. Örneğin eşi Hz. Hatice'ye olan sevgi ve saygısını her zaman dile getirirdi. Hatta Hz. Hatice vefat ettikten sonra bile onun kendisine verdiği desteği, gösterdiği yakın dostluğu ve fedakârlığı sürekli hatırlayarak onu hayırla yâd ederdi.²³

Sevgili Peygamberimiz eşlerini incitmemeye çalışır, onlara karşı son derece hassas davranırdı. Örneğin geceleri namaz kılarırken kible tarafında uyuyan Hz. Aişe'yi rahatsız edip uyandırmamak için özen gösterirdi.²⁴ Özel durumlarında eşini yalnız bırakmayacak kadar anlayışlı,²⁵ üzülduğünde onu teselli edecek kadar dosttu.²⁶ Eşi Hz. Aişe'yi bir gösteriye götürmüş ve onun hoşuna gittiğini görünce gösteriyi sonuna kadar izlemişlerdi.²⁷ Bir şey yerken, içerken önce Hz. Aişe'nin içmesini veya yemesini isterdi.²⁸ Eşinin güzel huylarını dile getirmekten ve onları takdir etmekten geri durmazdı.²⁹

17 Buhari, Nikâh, 108.

18 Müslim, Fedail, 79.

19 Buhari, Libas, 31; Müslim, Talak, 34.

20 İbn Abd'î'l Ber, el- İstiab, C 4, s. 339.

21 Tirmizi, Rada, 11.

22 Ebu Davut, Nikâh, 40, 41.

23 Buhari, Menakıbü'l-Ensar, 20.

24 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 6 s. 148.

25 Müslim, Hayız, 15.

26 Buhari, Hayız, 1.

27 Buhari, Nikâh, 83.

28 Müslim, Hayız, 14.

29 Müslim, Fedail, 71,89.

Peygamberimiz (s.a.v.) bir baba olarak çocuklarına karşı derin bir muhabbet beslerdi. Onlarla beraber olduğu zaman mutlu olurdu. Onlarla üzüldü ve ağlardı. Örneğin oğlu İbrahim'in doğum haberine çok sevindi. Bu müjdeyi kendisine ulaştıran Ebu Rafi adlı sahabeye hediyeler verdi. İbrahim henüz bir buçuk yaşında vefat ettiği zaman Peygamberimiz (s.a.v.) üzüntüsünden gözyaşlarına hâkim olamadı. Bunun üzerine orada bulunan Abdurrahman bin Avf (r.a.), "sen de mi ağlıyorsun ey Allah'ın Resulü?" diye sorunca Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle cevap verdi: **"Ey Abdurrahman! Bu, Allah'ın insanların kalbine koyduğu bir merhamettir! Göz yaşarır, kalp hüzünlenir ancak bu dil Rabb'imizin razı olmayacağı bir sözü söylemez. Ey İbrahim! Senin ayrılımdan dolayı bizler çok üzgünüz!"**³⁰

Sevgili Peygamberimiz, çocuklarıyla her zaman ilgilenirdi. Onların mutlu bir insan ve Allah'a iyi bir kul olmaları için çocuklarına tavsiyelerde bulunurdu. Örneğin kızı Fatıma'yı evlendirdikten sonra altı ay boyunca sabahları onun evine uğrar ve kızıyla damadını, "Ey hane halkı! Haydin namaza!" diyerek sabah namazına uyandırırdu. Ardından da **"...Ey ehl-i beyt, şüphesiz Allah sizi kötülüklerden arındırıp tertemiz yapmak ister."**³¹ ayetini okurdu.³²

Peygamber Efendimiz ne zaman seferden dönse önce kızı Hz. Fatıma'nın evine uğrayıp onun hâl ve hatırını sorardı. Sefere çıkarken de en son onunla vedalaşırdu. Kızı, yanına geldiğinde çok sevinir, ayağa kalkar, kızının elini tutarak alnından öpüp yanına oturturdu. Ailesine bu derece sevgiyle bağlı olan Sevgili Peygamberimiz, Müslümanlara da şu hatırlatmada bulunurdu: **"Müminlerin iman bakımından en mükemmel olanı, onların ahlak bakımından en güzel olanıdır. Onların en hayırlıları da aile fertlerine karşı hayırlı davranandır."**³³

Sevgili Peygamberimiz bir erkek olarak sevgi, fedakârlık, şefkat ve merhamet gibi ahlaki ilkelere önem verirdi. Eş ve çocuklarını takdir eder, zaman zaman onlarla şakalaşırdu. Aynı şekilde aile fertlerine karşı, güler yüzlü, samimi, uzlaşmacı, hoşgörülü, adaletli, ölçülü, nezaketli ve sorumlu davranırdı. Bu yönüyle Peygamber Efendimiz, aile içi ilişkilerde sorun yaşayan günümüz insanları için güzel bir örnektir. Onu tanımak ve onun gibi bir insan olmaya çalışmak bize birçok güzel değer kazandırır.

3. Kadın ve Erkek Eşitliği

Arap toplumunda İslam'dan önce kadın hor görülüyor, eziliyor ve sömürülüyordu. Bu dönemde kadın, birçok haktan mahrumdu. Örneğin kadının mirasçı olması şöyle dursun, kendisi bir nevi miras malı gibi görülüyordu.³⁴

Kur'an, kadını ve erkeği eşit haklara sahip insanlar olarak kabul etti. Ayrıca kadına değer verdi ve ona saygınlık kazandırdı. Nitekim Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de bazı örnek kadınlardan öv-

30 Buhari, Cenaiz, 44.

31 Ahzâb suresi, 33. ayet.

32 Tirmizi, Tefsirü'l-Kur'an, Sure, 7.

33 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 2, s. 250.

34 Buhari, Tefsir, Sure-i Âl-i İmran, 6.

güyle bahseder. Örneğin insanlığın annesi olarak Hz. Havva'yı, iman ve sabır örneği olarak da Hz. Asiye'yi anlatır. Ayrıca Hz. Meryem'in iffetli kişiliğinden, Hz. Hacer'in bağlılık ve teslimiyetinden övgüyle bahseder.

Allah her şeyi çift yaratmıştır. İnsanlar da erkek ve kadın olarak çift yaratılmıştır. Kadın ve erkek birbirinin destekçisi ve tamamlayıcısıdır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.), kadın ve erkeği **“bir bütünü tamamlayan iki eşit parça”**³⁵ olarak tanımlar. Bu iki yarıdan hangisinin daha değerli olduğunu tartışmak doğru bir bakış açısı değildir. Ayrıca kadın ve erkek birbirinin koruyucusudur. Bu durum Kur'an'da şöyle belirtilir. **“...Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz...”**³⁶

Peygamberimiz erkeklerin yanı sıra kadınlardan da biat alarak kadın erkek ayrımına gitmedi. Habeşistana hicrette kadın ve erkeklere birlikte izin verdi. Gerektiğinde kadınlar da erkeklerle birlikte savaşa katıldılar. Bunun yanında kadınlar; vakit, cuma ve bayram namazlarını cemaatle mescitte kılabiliyordu.³⁷

İslam'da insan olarak kadın ve erkek arasında bir ayrım yoktur.³⁸ Kadın ve erkek bütün insanlar, Allah'ın kuludur. Kadın ve erkek inanç, ibadet, ahlak, doğruluk, tevazu, sabır, yardım, namusunu koruma, Allah'ı anma hususlarında eşit kabul edilir.³⁹ Nitekim Allah, **“Mümin olarak erkek veya kadın, her kim salih ameller işlerse işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.”**⁴⁰ buyurur.

Peygamber Efendimize göre kadın, erkeklerle aynı temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Kadının da hayatı, şerefi, namusu ve haysiyeti dokunulmazdır. Onun da din ve vicdan hürriyeti, evlenme, çocuk sahibi olma, tasarrufta bulunma, öğrenim, şahitlik, miras gibi birçok hakkı vardır. Ayrıca dini, akli, nesli, nefsi ve malı koruma gibi dinin hedefi olan hususlarda da kadın-erkek ayrımı yoktur.

35 Ebu Davut, Taharet, 94.

36 Bakara suresi, 187. ayet.

37 İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s.345.

38 A'râf suresi, 189. ayet.

39 Ahzâb suresi, 35. ayet.

40 Nisâ suresi, 124. ayet.

Yazalım

Peygamberimizin kadınlara verdiği önemi gösteren hadislerden yola çıkarak bir kompozisyon yazınız.

4. Kadın ve Erkek İlişkileri

Hz. Peygamber (s.a.v.) kadın-erkek ilişkileri hususunda bizim için örnek bir kişiliğe sahiptir. O, kadınlarla meşru ölçüler içinde görüşür ve onlarla konuşurdu. Kadınlar, ona çekinmeden sorularını sorar, sıkıntılarını ve şikâyetlerini anlatırlardı. Örneğin bir gün Esmâ adında bir kadın, Peygamberimizin huzuruna gelerek şunları söylemişti: “Ey Allah’ın elçisi! Ben, sana kadınlar adına geliyorum. Allah, seni kadın-erkek herkese elçi olarak gönderdi. Biz kadınlar da sana iman ettik. Bizler, evimizle meşgul oluyor, çocuklarımızı büyütüyoruz. Bizler evlerde kapalı kaldık. Siz erkekler ise cemaate çıkıyor, cuma kılıyor, hasta ziyaret ediyor, cenazeye katılıyor, hac yapıyor ve cihat ediyorsunuz. Bundan dolayı siz bizden faziletlisiniz. Biz ise siz bu işleri yaparken mallarınızı koruyor, elbiselerinizi dikiyor, çocuklarınızı terbiye ediyoruz. Ecir ve hayırda biz de size ortak mıyız?” Peygamberimiz, kadının bu sözlerini memnuniyetle karşılayıp takdir etti ve arkadaşlarına dönerek **“Siz din konusunda bundan daha güzel konuşup derdini söyleyen bir kadın gördünüz mü?”** dedi. Ardından da Hz. Esmâ’ya şöyle dedi: **“Şimdi söyleyeceklerimi iyi anla ve seni buraya gönderen hanımlara da iyice anlat. Siz kadınlar bu yaptıklarınızla erkekler için saydığın şeylerin hepsine ortakınız.”**⁴¹

Hz. Peygamber kadınlara karşı sevgi, şefkat ve merhametli davranırdı. O, bu konuda insanları şöyle uyarırdı: **“...İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah’ın bir emaneti olarak aldınız, onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helal edindiniz...”**⁴²

Not Edelim!

Hz. Peygamber (s.a.v.), kadın-erkek ilişkilerinde helal-haram ölçülerine uyardı. O, Kur’an-ı Kerim’deki **“Mümin erkeklere, gözlerini haramdan sakınmalarını söyle...”** (Nûr suresi, 30. ayet.) ve **“Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar...”** (Nûr suresi, 31. ayet.) emrini ölçü alırdı. Bu nedenle peygamberimiz birbirine nikâh düşen erkeklerin ve kadınların birbirlerinin mahrem yerlerine bakmalarını yasaklamıştı. Örneğin hac sırasında genç bir kadın soru sormak üzere Hz. Peygamber’in yanına gelmişti. Bu sırada amcasının oğlu Fadl bin Abbas da oradaydı. Fadl’in kadına uzunca baktığını gören Peygamberimiz, eliyle onun başını öbür yana çevirdi. Hz. Abbas bunun nedenini sorunca Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **“Bir genç erkek ve bir genç kadının bu durumunu görünce şeytanın onları kışkırtmayacağından emin olamadım.”**

(Tirmizi, Hac, 54.)

41 İbn Sa’d, Tabakatü’l-Kübra, C 8, s. 319-320.

42 Heyet, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C 1, s. 544.

Hız. Peygamber, kadınları taltif eder ve onurlandırır. Örneğin Esmâ binti Ümeys İslâm'ın ilk yıllarında Habeşistan'a hicret etmişti. Hayber Seferi sırasında Medine'ye döndü. Bir gün Esmâ, Peygamberimizin eşi Hafsa'yı görmeye geldi. Orada bulunan Ömer, Esmâ'yı görünce Hafsa'ya, "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Hafsa, "Ümeys'in kızı Esmâ'dır." diyerek onu tanıttı. Ömer, Esmâ'ya, "Medine'ye hicret faziletinden mahrum kaldınız, biz sizi geçtik! Biz Resulullah'a sizden daha yakın bulunuyoruz!" dedi. Bunun üzerine sinirlenen Esmâ, "Biz evimizden uzaklarda bize eziyet eden Habeşliler arasında, hayatımızdan endişe ederken siz, açları doyuran ve koruyan Resulullah'ın yanındaydınız." diyerek ona cevap verdi. Bu sırada Hız. Peygamber çıkageldi. Esmâ, Ömer'in söylediklerini Allah Resulü'ne anlattı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), "**Ömer ve arkadaşları yalnız bir defa hicret ettiler oysa siz iki kere hicret ettiniz.**"⁴³ buyurarak Hız. Esmâ'yı onurlandırdı.

Peygamberimiz herkese olduğu gibi kadınlara karşı da hoşgörülü davranırdı. Bir gün, Peygamberimizin akrabalarından birçok kadın onun etrafına oturmuş, yüksek sesle konuşuyorlardı. Hız. Ömer içeri girince hepsi toparlandı. Peygamberimiz bu duruma güldü. Hız. Ömer, "Ey Allah'ın Resulü! Allah senin yüzünü hep güldürsün. Gülüşünüzün sebebi nedir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.), "**Ömer'in sesini duyan korkudan saklanıyor.**" dedi. Hız. Ömer, kadınları kastederek, "Benden değil, Resulullah'tan korkun." dedi. Bunun üzerine kadınlar, "Sen Resulullah'tan daha hiddetlisin."⁴⁴ dediler.

Bir bayram günü Peygamberimiz, Hız. Aişe'nin evinde yüzünü örtmüş uyuyordu. Bayram olduğu için küçük kızlar şarkı söylüyordu. Eve gelen Ebu Bekir, şarkı söyleyen kızlara susmalarını söyledi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) uyandı ve "**Bırak şarkılarını söylesinler, bugün onlara bayramdır.**"⁴⁵ diyerek kızların eğlenmesine müsaade etti.

Sonuç olarak Sevgili Peygamberimiz kadın erkek ilişkilerini Kuran'a göre düzenlemiş, kendisi ona göre yaşamış ve bizlere de yaşantısıyla örnek olmuştur.

43 Müslim, Fedailü's-Sahabe, 169.

44 Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, C 1, s. 46, 47.

45 Nesai, Salatu'l-İdeyn, 36.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimiz kadınlara karşı nasıl davranmıştır? Örneklerle açıklayınız.
2. Erkeğin toplumdaki konumunu ve sorumluluklarını açıklayınız.
3. İnsan olma bakımından kadın ve erkek arasında fark var mıdır? Anlatınız.
4. Kadın-erkek ilişkileriyle ilgili Peygamberimizin tavsiyelerinden iki örnek yazınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdaki bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Peygamberimiz kadınlara karşı hoşgörülü davranmıştır.
- B) Peygamberimiz eşlerin birbirlerine iyi davranmasını istemiştir.
- C) Peygamberimiz ilim öğrenmeleri konusunda erkekleri daha fazla teşvik etmiştir.
- D) Peygamberimize kadınlar rahatlıkla soru sorabilirdi.
- E) Peygamberimiz kız çocuğunun hor görüldüğü bir dönemde kız evlatlarından övgüyle bahsetmiştir.

2. Aşağıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

- I. Kadın ve erkeğin yaratılışı farklıdır.
  - II. Kadın ve erkek aynı özden yaratılmıştır.
  - III. Kadın ve erkeğin Allah katında sorumluluğu aynıdır.
  - IV. Kadın ve erkek her yönden eşittir.
- A) I-II   B) II-III   C) III-IV   D) I-III   E) I-IV

“...İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah’ın bir emaneti olarak aldınız, onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helal edindiniz...”

3. Aşağıdakilerden hangisi yukarıdaki hadisten çıkartılan bir sonuç **değildir**?

- A) Kadın haklarına riayet edilmelidir.
- B) Allah’a karşı gelmekten sakınılmalıdır.
- C) Kadınlar Allah’ın emanetidir.
- D) Evlilikte kadın ve erkeğin rızası şarttır.
- E) Kadınlar ve erkekler nikâhla birbirlerine helal olurlar.

4. İslam'a göre aşağıdakilerden hangileri doğrudur?

- I. İslam, kadınların haklarını garanti altına almıştır.
- II. İslam kadına sadece annelik rolünü layık görür.
- III. İslam, kadın ve erkeği her konuda birbirinden ayırır.
- IV. İslam, kadına saygı göstermeyi tavsiye eder.

A) I-II   B) II-III-IV   C) I-III-IV   D) II-III   E) I-IV

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz.

(Allah, elbise, imam, kadın, mümin)

1. Hiçbir ..... hanımına kin beslemesin.
2. Siz ..... Allah'ın emaneti olarak aldınız.
3. Kadınları ..... mescitlerinden men etmeyiniz.
4. Kadınlar sizin için birer ..... siz de onlar için birer elbisesiniz.

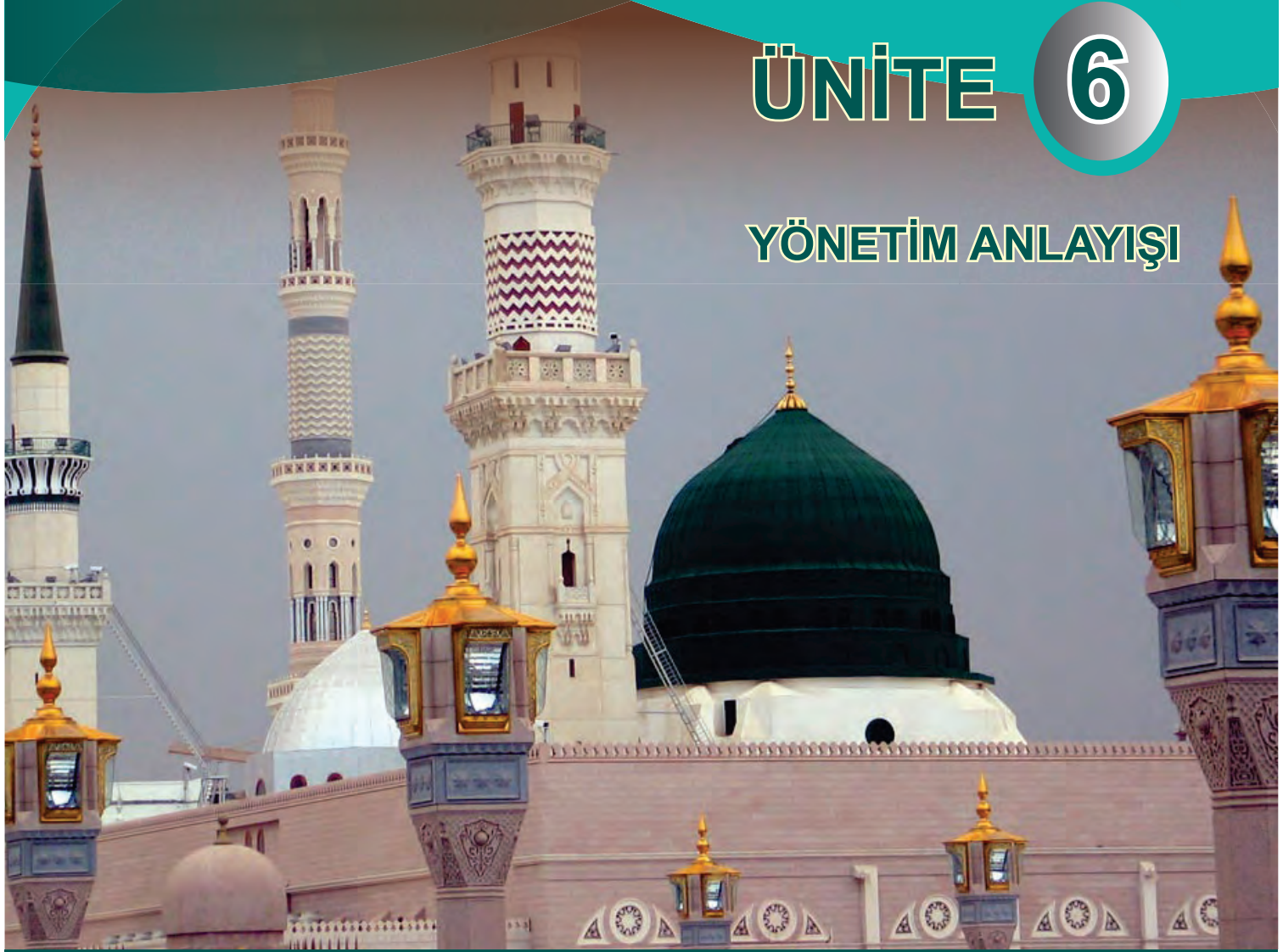
D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını "D" yanlışlarını "Y" ile işaretleyiniz.

- (...) Peygamberimiz kadınların camiye cemaate katılmasını yasaklamıştır.
- (...) Kur'an'da örnek kadınlardan övgüyle bahsedilir.
- (...) Cahiliye döneminde kadınlara değer verilirdi.
- (...) "Saçı uzun olanın akli kısa olur." sözü doğru değildir.

ÜNİTE

6

YÖNETİM ANLAYIŞI

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. “Adalet, liyakat ve şura” kavramlarının anlamlarını sözlükten bulunuz.
2. Sizce bir yöneticide hangi özellikler bulunmalıdır? Belirtiniz.
3. Bir ülkede huzurun ve düzenin sağlanabilmesi için yönetilenlere ne gibi görevler düşmektedir? Büyüklerinizle konuşunuz.
4. Peygamberlerin birçoğunun aynı zamanda devlet başkanı olması sizce ne anlam ifade etmektedir?

1. Yöneticinin Özellikleri

Yüce Allah, peygamberlerini içinde yaşadıkları topluma doğru yolu göstermekle görevlendirmiştir. Bu nedenle birçok peygamber aynı zamanda yönetici olarak görev yapmıştır. Hz. Süleyman, Hz. Davut, Hz. Yusuf ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v) bunlardan bazılarıdır. Yüce Allah, bir ayette Müslüman bir yöneticinin nasıl olması gerektiğini şöyle açıklar: **“O müminler öyle kimselerdir ki eğer kendilerine yeryüzünde bir iktidar verirsek namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, marufu (iyi ve güzel olan şeyleri) emrederler, münkerden (kötü ve çirkin olan şeylerden) vazgeçirmeye çalışırlar...”**¹ Bu ayete göre Müslüman yöneticinin görevi yeryüzünde iyiliği, güzelliği, barışı ve refahı yaymak; kötü ve çirkin olan şeylere karşı mücadele etmektir. Ayette Müslüman yöneticilerin namaz kılmaları ve zekât vermelerinden de bahsediliyor. Çünkü namaz insana böylesi büyük bir amacı gerçekleştirebilmek için gerekli iç donanımı kazandırır. Zekât da insanlar arasında gönül köprüleri inşa eder.

Hz. Muhammed (s.a.v) her konuda olduğu gibi bir yönetici olarak da insanlık için eşsiz bir örnektir. O, bir yönetici olarak zamanını Rabb'i, devleti ve özel hayatı için üçe ayırmıştı. Devlet işlerinin çok yoğun olduğu durumlarda özel hayatından fedakârlık ediyor ancak ibadetlerini asla aksatmıyordu. Onun bu hassasiyeti Müslüman yöneticiler için çok önemli bir mesaj içermektedir. O mesaj da şudur: Müslüman bir yönetici hiçbir zaman Rabb'iyile bağını koparmamalıdır. Çünkü kendisini Allah'a karşı sorumlu hissetmeyen bir kimse, iyi bir yönetici olamaz.

Hz. Peygamberin kurduğu yönetim adaletli bir hukuka dayanmaktaydı. Örneğin

Peygamberimiz, 622 senesinde Medine'ye hicret ettikten sonra kendisinin liderliğinde bir devlet kurdu. Medine İslam Devleti'nin anayasası olarak kabul edilen ve 52 maddeden oluşan Medine Sözleşmesi'ni imzaladı. Sevgili Peygamberimizin yöneticilik anlayışının dayandığı esasları Medine Sözleşmesi'nde görmek mümkündür.² Bu antlaşmayla şehirde yaşayan farklı inanç gruplarının hakları ve özgürlükleri teminat altına alındı. Temel hak ve özgürlüklerin hukuki olarak garanti altına alınması Peygamberimizin yönetim bilimine yapmış olduğu önemli bir katkıdır.³

1 Hac suresi, 41. ayet.

2 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 206-210.

3 Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, C1, s. 353.

Değerlendirelim!

Medine Sözleşmesi'nin Bazı Maddeleri Şunlardır:

- Müslümanlarla Yahudiler, barış içinde yaşayacaklar.
- Yahudiler kendi dinlerinde serbest kalacaklar.
- Dışarıdan bir saldırı olursa Medine birlikte savunulacak.
- Müslümanlarla Yahudiler arasında bir anlaşmazlık çıkarsa Hz. Muhammed hakem kabul edilecek.
- İki taraftan biri, üçüncü bir tarafla savaşırsa taraflar birbirine yardımcı olacaklar.

(Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, C 1, s. 206-210.)

Yukarıdaki maddeleri Peygamberimizin yönetim anlayışı açısından değerlendiriniz.

Peygamberimiz, halkın yönetime katılımını önemserdi. Bu nedenle yönetimindeki insanlardan biat alırdı. Biat; halkın, yöneticisine bağlılığını bildirmesi ve hukuktan ayrılmadığı sürece itaat edeceğine dair söz vermesidir. Sevgili Peygamberimiz, kendisine bağlılık sözü verenlere her zaman değer verdi. Birçok toplumsal konuyu onlarla istişare etti ve karara bağladı. O, halkla iç içe yaşadı ve onlara hizmet etmeyi bir ibadet olarak gördü. Örneğin Adiy bin Hatim, Müslüman olmadan önce Medine'ye gelmişti.

Hz. Peygamberin, yanındaki insanlara ve çocuklara nasıl davrandığını görünce onda İran ve Bizans krallarında bulunmayan bazı özellikler olduğunu fark etti. Adiy, Peygamberimizin yolda yaşlı bir kadını uzun müddet dinlediğine şahit oldu. "Bir devlet başkanı nasıl olur da yaşlı bir kadını uzun müddet dinler?" diye düşündü ve bu durumu şaşkınlıkla karşıladı. Daha sonra Peygamberimizin evine gitti. Hz. Peygamber, oturması için minderini ona verdi ve kendisi yere oturdu. Bu davranış karşısında çok etkilenen Adiy bin Hatim, "Vallahi bu bir kral değildir." diyerek Müslüman oldu.⁴

⁴ İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 270.

İslam dini adaletli olmayı emreder. Dinimize göre adalet, yöneticilerin uymaları gereken en önemli kuraldır. Kur'an-ı Kerim'de Nahl suresinin, 90. ayetinde şöyle buyrulur: **“Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder; çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.”** Sevgili Peygamberimiz de adaleti, yönetimin ilk kuralı olarak gördü. İnanç, renk ve ırk ayrımı gözetmeden tüm insanlara adaletli davrandı. Hukuk karşısında tüm insanları eşit kabul etti. Örneğin bir gün Mekke'nin en seçkin ailesi olan Kureyş kabilesine mensup biri hırsızlık yapmıştı.

Peygamberimizin de mensubu olduğu Kureyş kabilesinin ileri gelenleri, suçlunun ceza almasını istiyorlardı. Bunu sağlamak için Resulullahın çok sevdiği Üsâme bin Zeyd'i araya koydular. Ondan suçlunun cezalandırılmaması için Peygamberimizden ricada bulunmasını istediler. Durumu öğrenen Allah'ın Resulü öfkelenmiş ve onlara şöyle cevap verdi: **“Sizden öncekiler işte bu yüzden helak olmuştur. Onlar kanunları fakirlere uygular, zenginleri ise affederlerdi. Allah'a yemin olsun ki kızım Fatıma dahi hırsızlık yapsaydı ona ceza verirdim.”**⁵

Peygamberimizin yönetim ilkelerinden biri de emaneti ehline teslim etmektir. Sevgili Peygamberimiz bu konuda çok titiz davranır ve hak etmeyen kimseleri devlet işlerinde görevlendirmezdi. Örneğin Hz. Peygamber, Mekke'yi fethedince şehrin yönetimiyle ilgili bazı görevleri yeniden düzenledi. **“Allah size, mutlaka emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder...”**⁶ ayeti inince bu görevi daha önce yapan ve bu konuda tecrübe sahibi olan biri Osman bin Talha'ya verdi.⁷

Peygamberimizin yönetim ilkelerinden biri de istişare idi. Hz. Peygamber, Yüce Allah'ın **“İşleri onlarla istişare et. Karar verdin mi de artık Allah'a güven. Allah, kendisine güvenenleri sever.”**⁸ emrine uyarak aldığı kararlarda etrafındaki insanların görüşlerine başvururdu. Örneğin Efendimiz (s.a.v) Bedir Savaşı'ndan önce sahabeleriyle istişare etti. Askerî taktikleri belirlerken onların görüşlerini de dikkate aldı.

5 Buhari, Hudud, 11.

6 Nisâ suresi, 58. ayet.

7 Müslim, Hac, 390.

8 Âl-i İmrân suresi, 159. ayet.

BİLGİ KUTUSU

“Eğer Hz. Muhammed’de ileri görüşlülük, devlet adamlığı, idarecilik yetenekleri, onun Allah’a inancı ve güveni olmasaydı insanlık tarihinin önemli bir bölümü yazılmamış olacaktı.”

(Montgomery WATT, Peygamber ve Devlet Adamı Hz Muhammed, s. 247.)

“Hz. Muhammed, idareciliğinin yanında ruhsal yeteneklere de sahipti. İkisini genellikle aynı insanda bulamazsınız. O, tüm dindar insanların iyi ve adil bir toplum oluşturmaktan sorumlu olduğuna kesinlikle inanıyordu...”

(Karen ARMSTRONG, Hz. Muhammed, s. 69.)

Peygamberimizin yönetim ilkelerinden bir diğeri de halkın eğitimine önem vermektir. Hz. Peygamber, bu amaçla Medine’deki mescidini bir eğitim-öğretim merkezi olarak kullandı. Suffa adı verilen merkezde dinî ve dünyevi bilgiler öğretiliyordu. Peygamberimiz eğitici ve yönetici olarak atayacağı kimseleri özellikle bu merkezde yetişenler arasından seçerdi. Peygamberimiz bu çalışmalarla bedevi insanlardan medeni bir toplum inşa etti. Hz. Peygamberin yönetim anlayışını örnek alan Müslümanlar da yönetim, hukuk, bilim, sanat, felsefe ve kültür gibi alanlarda insanlık tarihinin en özgün medeniyetlerinden birini, İslam medeniyetini kurdular.

Sevgili Peygamberimizin yöneticilik özelliklerinden biri de sosyal adalete verdiği önemdir. O, peygamberlik görevine başladığı ilk günlerden beri toplumdaki sosyo-ekonomik adaletsizliğe karşı mücadele etti. Medine devletinin hedeflerinden birini de toplumda sosyal adaleti sağlamak olarak belirledi. Onun yönetiminde yoksullar ve kimsesizler daima gözetildi. Hiç kimse dilenmeye ya da açlıktan ölmeye terk edilmedi. Hz. Peygamber, zenginlerin zekâtlarını devlet eliyle toplayarak yoksullara dağıttı. Bunların yanı sıra ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi, sadaka vermeyi ve dayanışmayı teşvik etti. Birbirini seven, birbiriyle paylaşan bir toplum oluşturdu.

Peygamberimizin yönetim ilkelerinden biri de toplumsal birlik ve beraberliği sağlamaktır. O, yönetimiyle insanlık tarihinde görülmemiş bir kardeşlik toplumu inşa etti. Peygamberimiz haksızlıkların, düşmanlığın, kan davalarının ve savaşın kol gezdiği bir toplumda doğmuştu. Arap kabileleri basit sebeplerden dolayı birbirleriyle yıllarca süren savaşlar yapıyorlardı. Toplumda kabileciliğin doğduğu kin ve öfke duyguları hâkimdi. Hz. Muhammed (s.a.v.), İslam’ı tebliğ etmeye başladığı

andan itibaren bu dine giren herkesi hangi ırk, kabile ve ülkeden olursa olsun eşit olarak kabul etti. Kabile kardeşliğinin yerine İslam kardeşliğini getirdi. İslam'da Habeşistanlı bir köle ile Kureyşli bir asilzade arasında fark kalmıyor ve bunlar kardeş ilan ediliyordu.

Bilgi Kutusu

Hız. Peygamberin yönetim anlayışı yeniliklere açıktı. Örneğin, Hendek Savaşında İranlılara ait bir savaş tekniği olan hendek kazma teklifini kabul etti. Aynı şekilde Selmân-ı Farisî'nin teklifiyle, Taif kuşatmasında Arapların o güne kadar bilmedikleri mancınık sistemini de kullandı.

(İbrahim SARIÇAM, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 282.)

2. Yöneticinin Görev ve Sorumlulukları

Yöneticilik görevi, bazı görev ve sorumlulukları içerir. Yönetici, yönettiği kimselere karşı görevlerini yerine getirip getirmediğinden sorumludur. Peygamber Efendimiz yöneticilerin sorumlu olduklarını şöyle haber verir: **“Hepiniz sorumluluk sahibisiniz ve hepiniz elinizin altındakilerden sorumlusunuz. Yönetici, yönettiklerinden sorumludur. Erkek, ailesinden, eş ve çocuklarından sorumludur. Kadın, evinden ve ailesinden sorumludur...”**⁹

İslam'a göre bir yöneticinin en önemli görevi Allah'a karşı sorumlu olduğunu hiçbir zaman unutmamaktır. Kendisini Allah'a karşı sorumlu hissetmeyen kimseler, insanlara karşı adil olamazlar. Kur'an'a göre insanların haklarını gözetmeyen ve onlara adaletli davranmayan kimseler zalimdirler. Bu husus bir ayette şöyle dile getirilir: **“...Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler, işte onlar zalimlerdir.”**¹⁰ Bu nedenle yöneticiler önce Allah'a sonra da insanlara karşı sorumlu olduklarını unutmamalıdır. Yaptıkları her şeyin hem Hak hem de halk nazarında mutlaka karşılığının olduğunu bilmelidirler.

⁹ Buhari, Nikâh 81, 90; Müslim, İmare, 20.

¹⁰ Mâide suresi, 45. ayet.

Sevgili Peygamberimiz, yönetim görevini aynı zamanda bir ibadet olarak görür. O, “**İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olanlardır.**”¹¹ buyurur. Hz. Peygamber, bir gün sahabeleriyle birlikteydi. Bir elinde sürahi, bir elinde bardak ile ashabına içecek ikram ediyordu. Bu sırada aniden biri içeri girdi. Bu kişi uzak bir ülkeden gelen bir elçiye benziyordu. Elindeki diplomatik mektubu bir an önce Hz. Muhammed’e (s.a.v) vermesi gerekiyordu. Telaşla ve yüksek bir sesle topluluğa seslendi: “Bu toplumun lideri kimdir?” Bu soru karşısında Hz. Peygamber adama döndü ve şu muhteşem cevabı verdi: “**Bir toplumun lideri ona hizmet edendir.**”¹²

Konuşalım

Kenar-ı Dicle’de bir kurt aşırca bir koyunu,
Gelir de adl-i İlahî sorar Ömer’den onu.

(M. Âkif ERSOY, *Safahat*, s. 87.)

Yukarıdaki dizelerde verilmek istenen mesaj hakkında arkadaşlarınızla konuşunuz.

Not Edelim!

“**Başka hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Yüce Allah, yedi sınıf insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır. Bu kimseler şunlardır:**

1. Adaletli yönetici
2. Yalnızca Rabb’ine kulluk ederek tertemiz bir hayat süren genç
3. Kalbi mescitlere bağlı olan Müslüman
4. Birbirlerini Allah için seven, bir araya gelmeleri de ayrılmaları da Allah için olan iki insan
5. Güzel ve mevki sahibi bir kadının, kendisiyle beraber olma arzusuna: “**Ben Allah’tan korkarım.**” diyerek reddedip ona yaklaşmayan kişi
7. Sağ elinin verdiğini sol eli görmeden gizlice sadaka veren kimse
8. Tenhada Allah’ı anıp gözyaşı döken kimse

(Buhari, *Ezan*, 36; Müslim, *Zekât*, 91.)

Peygamberimizin yönetiminde insanların bireysel ve toplumsal hayata ilişkin tüm hak ve özgürlükler garanti altına alınmıştı. Söz konusu hak ve özgürlükler hiçbir ayırım gözetmeden Allah’ın kullarına verdiği haklardır. Bu nedenle Müslüman bir yönetici ırk, renk, cinsiyet ve inanç farkı gözetmeksizin yönetimi altında yaşayan herkesin temel insan haklarını güvence altına almakla sorumludur. Bu temel hak ve özgürlükler kişiye özel olup gasp edilemez ve bir başkasına devredilemez. Kur’an-ı Kerim, toplumsal huzurun ancak hak ve özgürlükleri korumakla mümkün olacağını belirtir ve insanlığa şöyle seslenir: “**İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.**”¹³

11 Buhari, *Edebü’l-Müfred*, 140

12 Acluni, *Keşfü’l-Hafa*, C 2, s. 463.

13 Şuarâ suresi, 183. ayet.

Konuşalım

Peygamberimiz, sahabelerden Ebu Zer'i "**Ondan daha doğru sözlü bir adamı, yer taşımamış ve gök de gölgelememiştir.**" diyerek över ve çok severdi. Bir gün Ebu Zer (r.a.), Peygamberimizden kendisini yönetici olarak atamasını istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), elini onun omuzuna koyarak şöyle buyurdu:

"Ben seni idarecilik için zayıf görüyorum. Ben kendim için sevip istediğimi senin için de sevip isterim. Ama yöneticilik bir emanettir. Bu emanetin hakkını veremeyenler, kıyamette zillet ve pişmanlığa uğrarlar. Ancak onu hakkıyla elde edip kendine düşen sorumluluğu yerine getiren kimse bunun dışındadır."

(İbn Mace, Sünne, 11; Müslim, İmare, 16; Nesai, Vesaya, 10.)

Yukarıdaki hadisten hangi sonuçlar çıkarılabilir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

İnsan hakları ancak adil bir yönetimle güvence altına alınabilir. Bu nedenle yöneticilerin en önemli sorumluluğu toplumda adaleti sağlamaktır. Sevgili Peygamberimizin adaletine ona düşmanlık besleyenler bile güveniyorlardı. Bu nedenle kendi aralarındaki anlaşmazlıklarda bile Peygamberimizin hakemliğine başvuruyorlardı.

Peygamberimiz sahabelerini ileride üstlenecekleri yöneticilik görevi için hazırladı. Görevlendireceği kimselere adaletten ayrılmamalarını tavsiye etti. Örneğin bir defasında Hz. Ali'ye şöyle dedi: "**Sana iki kişi muhakeme olmak için geldiğinde hiçbir zaman ikisini de dinlemeden karar verme. Çünkü doğruyu bulman ancak her ikisini de dinlediğinde mümkündür.**"¹⁴

Hz. Peygambere göre yöneticilerin sorumluluklarından biri de göreve atadıkları kimsenin bu işe ehil olup olmadığına dikkat etmeleridir. Peygamberimiz yönetim görevini bir emanet olarak görürdü. Bu emanetin ehil olan kimselere verilmesini ister ve Müslümanları şöyle uyarırdı: "**Kim Müslümanların bir işini üstlenip de onların arasında daha layıkı ve Allah'ın kitabı ile Elçisinin sünnetini daha iyi bilen birinin olduğunu bildiği hâlde, başkasını göreve getirirse Allah'a, Allah'ın Elçisine ve bütün Müslümanlara ihanet etmiş olur.**"¹⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.), emanetleri ehil olmayan kimselere vermenin devlet ve toplum hayatında büyük zararlara yol açacağına inanırdı. Bu hususta şöyle buyururdu: "**İşler ehil olmayan kimselere verildiği zaman kıyameti bekle.**"¹⁶

İslam'da bir yöneticinin taşınması gereken özelliklerden biri de istişareye açık olmasıdır. İstişare bir konuda ilgili kimselerle görüş alışverişinde bulunmak demektir. Yüce Allah yönetimde istişarenin önemiyle ilgili şöyle buyurur: "**Onların işleri aralarında danışma (istişare) ileldir.**"¹⁷

14 Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, C 1, s. 75.

15 Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, C 5, s. 111.

16 Buhari, Rikak, 35.

17 Şûra suresi, 38. ayet.

Bir yöneticinin danışacağı bilgili, tecrübeli ve dürüst kişilere ihtiyacı vardır. Yönetici, bu kişilerle görüş alışverişinde bulunmalı, zaman zaman da halkın görüşlerine kulak vermelidir. Peygamberimiz, yönetimle ilgili hususlarda Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi sahabelerin görüşlerine başvururdu. Bazen de sahabeleriyle toplantı yapar ve onların görüşlerini dinlerdi. Örneğin Uhut Savaşı'nda taktik belirlemek için Peygamberimiz ashabıyla toplantı yaptı. Toplantıda çoğunluk açık alanda savaşmayı istedi. Peygamberimiz şehir içerisinde savunma savaşı yapmayı teklif ettiği hâlde çoğunluğun isteğine uyararak hücum taktiğinde karar kıldı. Bu arada bazı sahabeler “Hz. Peygambere muhalefet mi ettik acaba?” diye pişman oldular. Ardından Peygamberimize gelerek onun görüşüne uymak istediklerini söylediler. Ancak Sevgili Peygamberimiz iştişare sonucunda alınan kararı uygulayacağını belirtti.¹⁸

3. Yönetilenlerin Görev ve Sorumlulukları

İslam'a göre yönetilenlerin, meşru yöntemlerle seçilmiş yöneticilere, İslam'ın sınırları içinde kaldıkları sürece itaat etmeleri farzdır. Yönetilenlerin bu sorumluluğu bir ayette şöyle açıklanır: **“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan yöneticilere de itaat edin ...”**¹⁹ Sevgili Peygamberimiz de bu konuda şöyle buyurur: **“Bir Müslümanın, günah işlemesi emredilmediği sürece beğensin ya da beğenmesin yöneticilere itaat etmesi şarttır. Bir günah işlemesi emredildiği zaman ise kimseyi dinleyip itaat etmez.”**²⁰

Yöneticilerin en önemli zaaflarından biri, yanlarındaki insanlar tarafından aşırı saygı ve övgüyle yüceltilmeleridir. Sevgili Peygamberimiz yöneticiliği esnasında kendisine karşı sergilenen aşırı yüceltici davranışlara izin vermezdi. İnsanların yöneticilerini putlaştırmamaları konusunda ikaz ederdi. Nitekim bir gün kendisini aşırı şekilde övenleri şöyle uyardı:

İlkeler Çıkaralım

“Size bir takım yöneticiler tayin olunacaktır. Onların meşru işlerini uygun bulur, meşru olmayanları hoş karşılamayıp eleştirirsiniz. Kim meşru olmayan işleri hoş karşılamazsa o kötülüklerden uzak olur, kim eleştirir ve engel olmaya çalışırsa kurtuluşa erer. Kim de razı olur ve onlara uyarsa Hakk'a isyan etmiş sayılır.”

(Müslim, İmare, 63.)

Yukarıdaki hadisten yönetimle ilgili ilkeler çıkarınız.

18 Said Alpsöy, Hz. Muhammed'in Kısa Yaşam Öyküsü, s. 88-89.

19 Nisâ suresi, 59. ayet.

20 Buhari, Ahkâm 4.

“Ey insanlar! Allah’a karşı gelmekten sakının, şeytana aldanmayın. Ben Abdullah’ın oğlu Muhammed’im, Allah’ın kulu ve elçisiyim. Allah’a yemin olsun ki beni Allah’ın bana verdiği mertebenin üstüne çıkartmanızı asla istemem.”²¹

Peygamberimiz, yönetilenlerin yöneticilerine karşı tutumlarında ilkeli ve dürüst olmaları gerektiğini ifade ederdi. Allah tarafından belirlenmiş sorumlulukların dışına çıkarak yöneticilere gereksiz yere isyan etmek ya da yöneticilerden menfaat beklentisi içine girmek doğru değildir. Sevgili Peygamberimiz bu konuda yönetilenleri şöyle uyarır: **“Üç kişi vardır ki Allah, kıyamet günü onlarla konuşmaz, yüzlerine bakmaz ve kendilerini temize çıkarmaz. Onlar için acıklı bir azap vardır: Bunlardan biri şudur ki dünya çıkarı için yöneticiyi destekler ve eğer o, kendisine dünyalık verirse vefa gösterir, vermezse sözünden döner...”²²**

Yönetilenlerin adil ve meşru yönetime karşı görevlerinden biri de toplumda anarşi ve huzursuzluk çıkarmaktan uzak durmalarıdır. Yönetilenler hak arama adına şiddete başvuramazlar. Başkasının haklarına tecavüz edemezler. Yönetilenlerin toplumun birliğini ve beraberliğini bozucu tutumlardan uzak durmaları, iç ve dış düşmanlara karşı yöneticilerinin yanında yer almaları gerekir. Yönetilenlerin bu sorumluluğu bir ayette şöyle açıklanır: **“İnkârcılar birbirleriyle mütefiktiler, siz de (birbirinizle) öyle olmadıkça yeryüzünde fitne ve büyük bir karışıklık baş gösterecektir.”²³**

Sevgili Peygamberimizin (s.a.v) İsimleri:
“AHMED - MUHAMMED - MUSTAFA”
 (Hattat Osman Özçay, Özel Koleksiyon)

21 Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 45.

22 Buhari, Ahkâm, 48

23 Enfâl suresi, 73. ayet.

Bulalım

Aşağıdaki ayetlerden yönetilenlerin hakları ve sorumluluklarıyla ilgili ilkeler bulup boşluklara yazınız.

“Allah’ın dokunulmaz kıldığı cana haksız yere kıymayın ...”

(İsrâ suresi, 33. ayet.)

“Birbirinizin mallarını haksız şekilde yemeyin ve başkalarına ait meşru mallardan hiçbirini bilerek haksızlıkla tüketmek için hilelere başvurmayın.”

(Bakara suresi, 188. ayet)

“Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tövbe etmezse işte onlar zalimlerdir.”

(Hucurât suresi, 11. ayet.)

“Ey insanlar, biz sizi, bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklara ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz, Allah katında en üstün olanınız Allah’a karşı en fazla saygılı olanınızdır...”

(Hucurât suresi, 13. ayet.)

“Ey inananlar! Kendi evlerinizden başka evlere sakinlerinden izin almadan, onlara selam vermeden girmeyin. Eğer dikkate alacak olursanız bu (öğüt) sizin kendi iyiliğiniz içindir.

(Nûr suresi, 27. ayet.)

4. Yöneticilerle İlişkiler

Sevgili Peygamberimiz yönettiği insanlara karşı bir baba gibi sorumluluk sahibi ve şefkatli, bir arkadaş gibi alçak gönüllü, bir öğretmen gibi eğitici ve yol gösterici idi. İnsanlara yardımcı olmayı sever, onlara asla zorluk çıkarmazdı. Böyle davranan kimseleri de “**Yöneticilerin en kötüsü insafsız ve katı kalpli olanlardır.**”²⁴ buyurarak uyarırdı. Görevlendirdiği kimselere, “**Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin.**”²⁵ buyururdu.

24 Müslim, İmare 23.

25 Buhari, İlim, 11.

Devlet görevlilerinin halkın işlerini aksatmaları, ihmal etmeleri ve insanlara zorluk çıkartmaları adaletli bir yönetim değildir. Sevgili Peygamberimiz bu hususta devlet hizmetinde çalışanlara uyarı ve müjde niteliği taşıyan şu duayı yapmıştı: **“Allah’ım! Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara zorluk çıkaran kimseye sen de zorluk çıkar. Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara merhametli davrananlara sen de merhamet göster.”**²⁶ Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.), halkın işlerini savsaklayan, rüşvetle iş gören ve engeller çıkaran memurlarını şöyle uyarıyordu: **“Allah Teâlâ bir kimseyi Müslümanların başına idareci yapar, o da halkın işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olmaya kalkarsa kıyamet gününde Allah Teâlâ da onun işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olur.”**²⁷

Yöneticilik, halka hizmet görevidir. Bu nedenle yöneticilerin halkı küçümsemesi, onu aşağılaması doğru değildir. Peygamberimiz yönettiği insanlara karşı asla kibirli davranmazdı. Onlara değer verir ve kendilerinden biri olduğunu hissettirirdi. Örneğin Mekke’nin fethedildiği gün Hz. Muhammed’i (s.a.v) aniden karşısında gören biri heyecandan titremeye başladı. Çünkü baskı ve işkenceler sonucunda on yıl önce Mekke’den çıkmak zorunda bıraktıkları Hz. Peygamber (s.a.v.), bir lider olarak büyük bir orduyla geri dönmüştü. Hz. Muhammed (s.a.v), korkudan titreyen o kişiyi sakinleştirdi ve ona şöyle dedi: **“Arkadaş! Benden korkma! Ben de aynen senin gibi güneşte kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum!”**²⁸

Yöneticilerin halka hizmet ederken amaçları Allah’ın rızasını elde etmek ve insanların gönüllerini kazanmaktır. Bu ise sevgi, saygı, tevazu, adalet ve hoşgörü gibi ahlaki değerlere uymakla gerçekleşir. Peygamber Efendimiz bir hadisinde bu hususa dikkat çekerek şöyle buyurur: **“Yöneticilerinizin en hayırlısı sizi seven ve sizin tarafınızdan sevilen, size dua eden sizin de kendisine dua ettiğiniz kimsedir. En kötüsü ise halkını aşağılayıp sevmeyen ve halkı tarafından sevilmeyen, halkına lanet eden ve halkı tarafından lanetlenen kimsedir.”**²⁹

Hz. Peygamber yöneticiliğin insanı şımartan ve kibre sürükleyen yönü ile ilgili sahabelerini uyarırdı. Görevlendirdiği kimselerden bu konuda dikkatli olmalarını isterdi. Sevgili Peygamberimiz bir gün komutan olarak görevlendirdiği bir sahabelisine şöyle dedi: **“Yöneticiliği nasıl bul-**

Listeleyelim

“Size kendi aranızdan öyle bir peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir.”

(Tevbe suresi, 128. ayet.)

Yukarıdaki ayette Peygamberimizin hangi özelliklerine vurgu yapılmaktadır? Listeleyiniz.

- Şefkatli
- .....
- .....

26 Müslim, İmare 19.

27 Ebu Davut, İmare 13.

28 M. Yusuf Kandehevi, Hayatü’s-Sahabe, c. 3, s. 153.

29 Müslim, İmare, 65-66.

dun?” Sahabenin cevabı şöyle oldu: “Sefere çıkarken emrimdekilere bir üstünlüğüm olduğunu hiç düşünmemiştim fakat dönerken onları kölelerim gibi görmeye başladım!” Bunun üzerine Hz. Muhammed şöyle buyurur: **“İşte yöneticilik böyledir! Yöneticiliğin bu tehlikesinden Allah’a sığınmak gerekir.”**³⁰

Yorumlayalım

Hz. Muhammed (s.a.v.) Muaz bin Cebel'i Yemen'e vali olarak atadı. Yemen halkına ilan edilmek üzere de bir ferman yazdı ve onlara gönderdi. Bu fermanla Yemenlilere şöyle sesleniyordu:

“Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Bu, Allah'ın Elçisi Muhammed bin Abdullah'tan, Muaz bin Cebel'e ve işlerini görmeye atadığı Yemen halkına bir ahittir.

Muaz'a, Allah'a karşı gelmekten sakınmasını, Kur'an'a ve Peygamberin sünnetine göre hareket etmesini emrettim.

O, yönetici olarak işlerini iyi yürüten, iyiliği iyilikle ödüllendiren, kötülük yapanı iyilikle alıkoyan sorumlu bir kişi olsun. Ben size Muaz'ı Rab olarak göndermedim. Bir kardeş, bir öğretmen, Yüce Allah'ın emrini uygulayan ve sorumluluğunu yerine getirmek için çalışan biri olarak gönderdim.

(Muhammed Hamidullah, Mecmuatü'l-Vesaikis-Siyasiyye, s. 213.)

Peygamberimizin mektubunu yönetici-yönetilen ilişkileri açısından yorumlayınız.

Yöneticiler, özel hayatın gizliliği ilkesine önem vermelidir. Hz. Muhammed (s.a.v.), insanların özel ve gizli durumlarının araştırılmasını ve başkalarıyla paylaşılmasını yasaklamıştı. Örneğin bir gün gizlice içki içen biri hakkında kendisine “Onun sakalından şarap damlıyordu.” denildiğinde Peygamberimiz, **“Ben insanların gizli hâllerini araştırmaktan men edildim. Eğer o kötülüğü açıkça yaparsa ancak o zaman onu ele alırız.”**³¹ diyerek tepki gösterdi.

30 Ahmet Özel, Hz. Muhammed'in Örneğinde Siyaset ve İş Hayatı, s.76.

31 Ebu Davut, Edeb, 37.

Hız. Muhammed (s.a.v.) yöneticiliği boyunca dürüst olma, sözünde durma gibi İslam ahlakının temel ilkelerinden hiçbir zaman taviz vermedi. Bir emanet olan yöneticilik görevini şahsi çıkarları için kullanan, insanların hakkını yiyen ve onları aldatan yöneticiler hakkında Sevgili Peygamberimiz şöyle buyururdu **“Allah'ın, yöneticiliği nasip ettiği bir kimse, yönettiği insanları aldatarak ölürse Allah Teâlâ ona cennet yüzü göstermez.”**³²

Adaletli ve huzurlu bir toplum olmak için yöneticilerin görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirmeleri, yönetilenlerin de yöneticilere destek olmaları gerekir. Yöneticilerle yönetilenlerin anlaşmazlıklarını çözecek merci ise hukuktur. Hız. Peygamber (s.a.v.), yönetimle ilgili uyulması gereken bazı ilkeleri açıklamış ve adaletli yönetimiyle bu konuda örnek olmuştur.

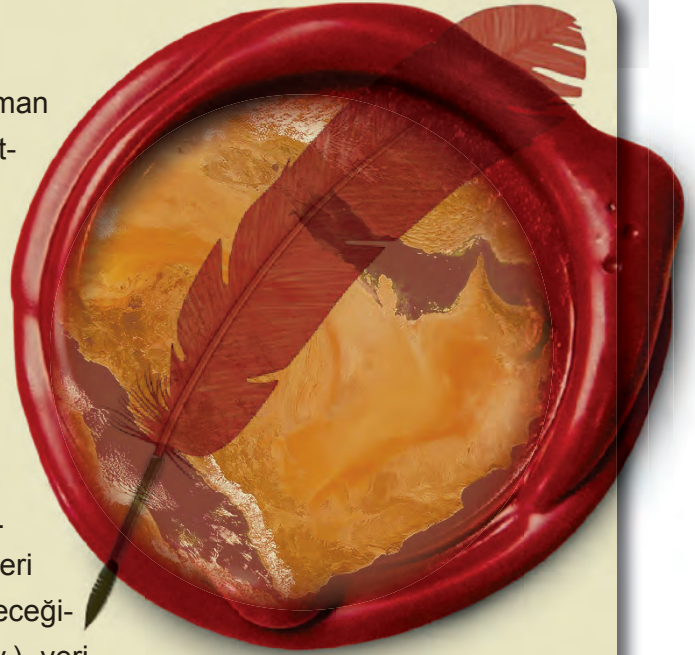

İlkeler Çıkaralım

Hız. Peygamber bir yönetici olarak her zaman verdiği sözde durur, düşmanlarıyla yaptığı antlaşmalara bile sadık kalırdı. Örneğin Hudeybiye Antlaşması yeni imzalanmıştı. Bu antlaşma gereğince müşriklerden Müslüman olup Medinelî Müslümanlara sığınanlar, müşriklere teslim edilecekti. İslam'ı kabul ettiği için Mekkeli müşrikler tarafından hapsedilen bir Müslüman, bir yolunu bularak Medine'ye kaçtı ve Peygamberimize sığındı. Mekkeli müşrikler antlaşma gereğince onu geri götürmek istediler. O sahabe, teslim edilmeyeceğini düşünüyordu. Fakat Hız. Peygamber (s.a.v.), verilen sözü yerine getirmeye kararlıydı: **“Bildiğin gibi biz Kureyş müşriklerine söz verdik. Bizim dinimizde vefasızlığa yer yoktur.”** buyurarak sahabeyi Mekkelilere teslim etti.

(İbrahim SARIÇAM, Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 267).

Yukarıda anlatılan olayı Hız. Peygamberin yönetimde dürüstlük ilkesi açısından değerlendiriniz.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimiz Hz. Muhammed'in yönetici olarak özelliklerini sıralayınız.
2. Yöneticilerin görevlerini ve sorumluluklarını sıralayınız.
3. Yönetilenlerin sorumluluklarını yazınız.
4. Peygamberimizin yöneticilere tavsiyelerine örnekler veriniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi İslam'a göre bir yöneticinin görevleri arasında **sayılamaz**?

- A) Adaletli davranmak
- B) Ehliyet ve liyakate önem vermek
- C) İstişare yapmak
- D) Kararları tek başına almak
- E) Halkı küçümsememek

2. Hz. Peygamber yönetimle ilgili karar alırken aşağıdakilerden hangisini temel ölçü olarak kabul etmiştir?

- A) Kur'an-ı Kerim
- B) Kendi görüşleri
- C) İstişare sonucu alınan kararlar
- D) Akıl
- E) Gelenek

3. Aşağıdakilerden hangisi İslam'a göre yönetilenlerin sorumluluklarından biri **değildir**?

- A) Adil ve meşru yöneticilere itaat etmek
- B) İnsan haklarına saygılı olmak
- C) İslam dinine ters düşse de yöneticilerin kararlarına itaat etmek
- D) Kamu mallarına zarar vermemek
- E) Toplum huzurunu bozan davranışlardan uzak durmak

4. Aşağıdakilerden hangisi Peygamberimizin yönetim ilkelerinden biri **değildir**?

- A) Sosyal Adalet
- B) İstişare
- C) Eğitim
- D) Toplumsal birlik ve beraberlik
- E) Azınlığın çoğunluğa tahakküm etmesi

Ç. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz.

(adalet, biat, istişare, Medine Sözleşmesi, zulüm)

1. .... Medine İslam Devleti'nin ilk yazılı anayasası sayılır.
2. İslam'a göre yöneticilerin alacağı kararlarla ilgili olarak halkına danışmasına ..... denir.
3. Hz. Peygamberin yöneticiliği esnasında Müslüman halktan aldığı bağlılık sözüne ..... denir.
4. Yöneticilerin hukuku hiçe sayarak halkı yönetmesine ..... denir.

D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını "D", yanlışlarını "Y" ile işaretleyiniz.

- (...) Hz. Peygamber yöneticiliği süresince insanlara karşı tutamayacağı sözü vermekten kaçınmıştır.
- (...) İslam dininde Allah'a, Resulü'ne ve Müslüman olan idarecilere itaat etmek farzdır.
- (...) Hz. Muhammed, bir peygamber olarak yöneticiliği süresince başkasının görüşüne hiç başvurmamıştır.
- (...) Hz. Peygamber halkına hizmet etmeyi ibadet kabul ederdi.

SÖZLÜK

A

adi: Değersiz, kötü, sıradan, hiçbir özelliği olmayan.

adl-i ilahi: Allahın adaleti

ahde vefa: Sözünde durmak, verdiği sözlere bağlı kalmak.

ayin: 1.Tören, merasim, ibadet tarzı, usul. 2. Müslüman olmayanların, özellikle de Yahudi ve Hristiyanların ibadet biçimleri. 3. Çeşitli tekke ve tarikatların hareket ve musiki unsurlarını taşıyan dinî merasimler.

B

bedevi : 1. Çölde, çadırdaki yaşayan göçebe. 2. mec. Böyle bir hayat sürdüren kimse.

biat: 1. Söz verme amacıyla el sıkma. 2. Birinin hâkimiyetini kabul etme ve emirlerine bağlılığını bildirme.

boycot: Bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma.

D

Dârünnedve: Müslümanlıktan önce, Hz. Peygamber'in dedelerinden Kusay b. Kilab (ö. 480?) tarafından kurulan, Mekke'de Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinin toplanıp siyasi, hukuki ve idari konuları görüştükleri, ayrıca nikâh vb. törenler için de kullandıkları yer.

E

ensar: 1. Yardım edenler, koruyanlar, destekleyenler, himaye edenler. 2. Hicret sırasında

Hz. Peygamber'e ve Mekke'den Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları misafir eden; beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve farklı bir ortamda yeni bir yaşamın kurulabilmesinde onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi onlarla paylaşan Medineli Müslümanlar.

F

fizyolojik: 1. Fizyoloji ile ilgili, vücutla ilgili. 2. Normal, doğal olarak işleyen.

G

garip: 1. Kimsesiz, zavallı. 2. gurbette yaşayan.

gark olmak: Gömülmek, batmak.

H

hakem: Seçme ve karar verme yetkisi bulunan kimse.

hâkim: 1. Egemenliğini yürüten, buyruğunu yürüten, sözünü geçiren, egemen. 2. Başta gelen, başta olan, baskın çıkan.

hassasiyet: Duyarlılık.

helak: Ölme, öldürme, yok etme, yok olma.

hıfzıssıhha: Sağlıklı yaşamak için alınan tedbirlerin bütünü.

Hicret: İslam takviminde tarih başı sayılan Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi.

hidayet: Doğru yol, hak olan Müslümanlık yolu.

İ

iffet: Ahlak kurallarına bağlılık.

ikram: Bir şeyi armağan olarak verme, sunma.

iktidar: 1.Bir işi yapabilme gücü, erk, kudret.

2. Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi.

iktisat: 1. Ekonomi. 2. Tutumlu olma durumu.

inşa: Yapı kurma, yapı yapma, kurma.

istişare: Danışma.

K

kabile: Boy.

kavim: Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağlı insan topluluğu.

kervan: Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı.

kibir: Kendini beğenme, başkalarından üstün tutma, büyüklenme, benlik, gurur.

köle: Savaşta tutsak alınan, yabancı ülkelerden zorla kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan veya başkasından satın alınan kimse.

L

liyakat: Bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırılık durumu.

M

manastır: 1. Rahiplerin dünya ile ilişkilerini keserek içerisinde yaşadıkları ve Hristiyanlara dinî eğitim verdikleri yer. 2. Bazı dinlerde din adamlarının dünyadan el etek çekerek topluca yaşadıkları yer.

maruz: Bir olayın, bir durumun etkisinde veya karşısında bulunan.

mesaj: Yazı veya sözle anlatılması amaçlanan duygu, düşünce.

mevki: 1.Yer, mahal. 2.Makam.

miras: Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet.

muamele: Davranma, davranış.

muhacir: 1. Göç eden, hicret eden, yerleşmek üzere yurdundan başka bir yere giden kimse. 2. İslam dinini Kur'an-ı Kerim'in emrettiği gibi yaşamak, Kureyş kabilesinin her türlü baskısından kurtulmak ve din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlayıp her türlü tehlikeden korunmak amacıyla Mekke'den Medine'ye göç eden Hz. Muhammed ve arkadaşları.

mutahhara: Temiz, temizlenmiş, kutsal.

N

nafaka: Geçinmek için gerekli olan şeylerin bütünü, geçimlik.

nafile: Allah'ın rızasını kazanmak için fazladan kılınan namaz veya tutulan oruç.

nasip: Birinin payına düşen şey.

P

papaz: Hristiyan din adamı, peder.

piskopos: Katoliklerde, bir bölgenin din işlerine başkanlık eden, papazlığın en yüksek aşamasında olan din görevlisi.

put: Bazı ilkel toplumlarda doğaüstü gücü ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne.

R

ravza: Çimeni, ağacı bol olan yer, bahçe.

razi: Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden.

refref: 1.İnce, yumuşak kumaş, bir çeşit döşek.
2. Peygamber efendimizin Miraç esnasında (bilinmeyen yerlere götürüldüğü, cenneti ve cehennemi gördüğü gece) bindikleri cennet yaygısı.

revân: Giden, yürüyen.

ruhbanlık: Dünya işlerinden tamamen uzaklaşarak, manastırlarda, kiliselerde veya insanlardan uzak yerlerde kurulan ibadet yerlerinde sırf ahiret işleriyle meşgul olma, dünyadan el etek çekme, rahiplik, keşişlik.

S

salih amel: Allah'ın razı olacağı güzel işler.

semâvâtuzemîn: Gökler ve yer.

seriyye: 1. Düşman üzerine gönderilen küçük askerî birlik. 2. Hz. Muhammed 'in bizzat katılmayıp sancağı,ashabından birine teslim ederek onun komutası altında gönderdiği birliklerin gerçekleştirdiği siyasî ve askerî harekât.

sultan-u din: Dinin sultanı.

T

telkin: Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama.

temas: 1. Dokuma. 2. Buluşup görüşme, ilişki kurma, münasebet.

tenha: Kalabalık olmayan, ıssız.

tevazu: Alçak gönüllülük.

ticaret: Kazanç amacıyla yürütülen alım satım etkinliği.

U

ukba: Ahiret, öbür âlem.

uzuv: Organ.

Ü

ümmet: Hz. Muhammed'e inanarak, onun yaptıklarını ve söylediklerini uygulayarak çevresinde toplanan Müslümanların tümü.

Z

Zerdüştlük: İranlı Zerdüş (M.Ö. 551-479) tarafından kurulan inanç sistemi. Zerdüştlük eski İran dinlerindedir. Zerdüştlük, inanmış oldukları tanrıya Ahuramazda adını verdiklerinden dolayı Mazdeistler de denir. Daha sonraki dönemlerde Mecusilik adıyla da anılmışlardır.

zümre: Topluluk, takım, grup, camia.

KAYNAKÇA

- Acluni**, Keşfü'l-Hafa, Beyrut, 1351/1932.
- Afzalur Rahman**, Siret Ansiklopedisi, Cilt 1-6, İnkılab Yayınları, İstanbul, 1996.
- Ahmet bin Hanbel**, Müsned, Cilt 1-6, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.
- Ahmet Naim**, Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1984.
- Ahmet Şevki el- Fencuri**, İslam'da İlk Hemşire Hanım Sahabi Rufeide, (çev.: Taceddin Uzun), Tekin Kitabevi, Konya, 1992.
- AKYÜZ**, Vecdi, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam, Beyan Yayınları, İstanbul, 2006.
- ALPSOY Said**, Bir İnsan Olarak Hz. Muhammed, Alem Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- ALPSOY Said**, Hz. Muhammed'in Kısa Yaşam Öyküsü, Umran Yayınları, İstanbul, 2013.
- ARMAĞAN Servet**, İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004.
- ARMSTRONG Karen**, Hz. Muhammed (çev.: Selim Yeniçeri), İstanbul, 2005.
- ASYA**, Arif Nihat, Dualar ve Âminler, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri**, Cevdet, Adliye, Nr. 1289.
- BERKİ Ali Himmet-KESKİOĞLU Osman**, Hatemü'l-Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Beyhaki**, Şuabü'l-İman, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- Buhari**, Edebü'l-Müfred (çev.: Fikri Yavuz), Sönmez Matbaası, İstanbul, 1979.
- Buhari**, Sahih-i Buhari, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- ÇETİN**, Abdurrahman, Örneklerle Peygamberimiz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006.
- Ebu Davut**, Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- EKŞİ**, Ahmet, İslam Tıp Hukuku, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011.
- ERSOY**, M. Âkif, Safahat (hızl.: Nebil Fazıl Aslan), Huzur Yayınları, İstanbul, 2008.
- Fahreddin Razi**, Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb, (çev.: Suat Yıldırım ve diğerleri), Akçağ Yayınları, Ankara, 1989.
- Hâkim**, Müstedrek, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- HASAN**, İbrahim Hasan, İslam Tarihi, Cilt 1-10, (çev.: İsmail Yiğit- Sadrettin Gümüş), Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1985.
- HAYLAMAZ**, Reşit, Gönül Tahtımızın Eşsiz Sultanı Efendimiz, Muştı Yayınları, İstanbul, 2009.
- Heyet**, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989.
- Heyet**, Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Heyet**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 1-38, 1982/2011.
- Heysemi**, Mecmaü'z-Zevaid, Cilt 1-7, Beyrut, 1967.
- İbn Abdi'l Ber**, el- İstiab, Cilt 1-4, Kahire, 1960.
- İbn Hacer el-Askalani**, el-İsabe Fi Temyizi's-Sahabe, Daru'l- Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 1995.

- İbn Hacer el-Askalani, Metalibu'l-Âliye, Cilt 1-4, (çev.: Mehmet Ali Kara), Tevhit Yayınları, İstanbul, 1998.
- İbn Hacer Heytemi**, Hayrat'ül-Hisan, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1983.
- İbn Hişam**, Siret, Cilt 1-4, Beyrut, 1971.
- İbn Kayyim El Cevziyye**, Zadu'l-Mead, Cilt 1-6, İklim Yayınları, İstanbul, 1996.
- İbn Mace**, Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- İbn Sa'd**, Tabakatü'l-Kübra, Cilt 1-8, Beyrut,
- KANDEHLEVİ**, M. Yusuf, Hayatü's-Sahabe, Divan Yayınları, İstanbul, 1980.
- Kastallani**, Mevahibu'l-Ledünniyye, (çev.: Şair Abdülbaki) Cemal Efendi Matbaası, Cilt, 1-2, İstanbul, 1316.
- KESKİOĞLU**, Osman, Siyer-i Nebi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2012.
- KÖKSAL**, Mustafa Âsım, İslam Tarihi, Cilt 1-8, Köksal Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- MİRAS**, Kamil, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- Muhammed bin Ömer Vakıdi**, Kitabü'l-Meğazi (Neşreden: Marsden Jones), Cilt 1-3, Beyrut, 1996.
- Muhammed Hamidullah**, Hz. Peygamberin Altı Orijinal Diplomatik Mektubu (çev.: Mehmet Yazgan), Beyan Yayınları, İstanbul, 1990.
- Muhammed Hamidullah**, İslam Peygamberi, Cilt 1-2, (çev.: Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- Muhammed Hamidullah**, Mecmuatü'l-Vesaikis-Siyasiyye, Darü'n-Nefais, Beyrut, 1987.
- Muhyiddin Nevevi**, Riyazu's-Salihin, (çev.: Y. Kandemir, İ. L. Çakan, R. Küçük), Erkam Yayınları, İstanbul, 1997.
- Müslim**, Sahih-i Müslim (çev.: Mehmet Sofuoğlu), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Nesai**, Sünen, Cilt 1-8, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- ÖZEL**, Ahmet, Hz. Muhammed'in Örneğinde Siyaset ve İş Hayatı, Samanyolu Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- SARIÇAM**, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- SURUÇ**, Salih, Peygamberimizin Hayatı, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1984.
- Taberi**, Tarih-i Taberi, (çev.: M. Faruk Görtunca), Sağlam Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz.
- Tirmizi**, Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- WATT**, Montgomery, Peygamber ve Devlet Adamı Hz Muhammed, (çev.: Ünal Çağlar), İstanbul, 2001.
- YÜCEL**, İrfan, Peygamberimizin Hayatı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

İnternet Kaynakları

<http://www.diyane.gov.tr>

<http://www.tdk.gov.tr>

<http://www.apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/basic-documents-47-en.pdf>. (Erişim tarihi: (26.06.2013.)